

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra sociologie a humanitních věd

Diplomová práce

**Rodičovská dovolená z pohledu genderových
rozdílů**

Daniela Drncová

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Bc. Daniela Drncová

Hospodářská a kulturní studia

Název práce

Rodičovská dovolená z pohledu genderových rozdílů

Název anglicky

Parental leave from perspective of gender differences

Cíle práce

Postihnout genderové rozdíly v pojmání rodičovské dovolené a jejich porovnání se současnou legislativní úpravou v ČR a v zahraničí

Metodika

Teoretickým rámcem a východiskem práce je problematika "gender" v sociologickém, psychologickém a antropologickém úhlu pohledu. Práce se potom omezuje na zkoumání rodiny, resp. genderových rolí v rodině a hlavní pozornost zaměřuje na aktivní otcovství a institut rodičovské dovolené. V tomto specifickém zaměření přijímá i sociálně politický pohled na zkoumanou problematiku. Dále práce použije sekundární analýzu výzkumů, v nichž je tato speciální problematika řešena. Primární empirický výzkum bude kombinovat kvantitativní (dotazníkové šetření genderové rozdílnosti názorů na čerpání rodičovské dovolené muži) a kvalitativní přístup (rozhovory s muži a ženami z rodin v aktuální situaci čerpání rodičovské dovolené). Závěry práce budou směřovat k porovnání názorů zjištěných primárním výzkumem s legislativní úpravou institutu rodičovské dovolené v České republice a v zahraničí. Z tohoto porovnání mohou vyplynout kvalifikovaná stanoviska autorky práce k legislativním úpravám rodičovské dovolené.

Doporučený rozsah práce

80 – 100 stran

Klíčová slova

gender, role v rodině, rodičovská dovolená, legislativa, sociologický empirický výzkum

Doporučené zdroje informací

- ČERMÁKOVÁ, M. – MAŘÍKOVÁ, H. *Proměny současné české rodiny : (Rodina – gender – stratifikace)*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000. ISBN 80-85850-93-1.
- JIRÁNEK, V. – MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2008. ISBN 978-80-86429-87-8.
- MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. ISBN 80-86429-19-9.
- MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. ISBN 80-85850-75-3.
- OAKLEY, A. – POLÁČKOVÁ, M. – POLÁČEK, M. *Pohlaví, gender a společnost*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-403-6.
- PETRUŠEK, M. – UNIVERZITA KARLOVA. *Velký sociologický slovník. 1, A-O*. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-164-1.
- Sedláček, L., Pleskotová, K. *Aktivní otcovství*. Brno, 2008. ISBN 978-80-903228-9-1.

Předběžný termín obhajoby

2016/17 LS – PEF

Vedoucí práce

doc. Mgr. Helena Hudečková, CSc.

Garantující pracoviště

Katedra humanitních věd

Elektronicky schváleno dne 16. 11. 2016

doc. PhDr. Michal Lošťák, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 21. 11. 2016

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 08. 03. 2017

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Rodičovská dovolená z pohledu genderových rozdílů" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 31.3.2017

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala paní doc. Mgr. Heleně Hudečkové, CSc. za odborné vedení práce a také všem respondentům, bez jejichž zájmu a ochoty by tato diplomová práce nevznikla.

Rodičovská dovolená z pohledu genderových rozdílů

Souhrn

Diplomová práce se věnuje mužům na rodičovské dovolené a srovnává názory mužů a žen na tuto problematiku. Cílem je nalézt a popsat genderové rozdíly v těchto názorech a postojích. První část práce se zabývá nejprve fenoménem gender a následně přibližuje současné vnímání rodiny a dělbu rolí v ní. Dále popisuje legislativní úpravy rodičovské dovolené v několika vybraných evropských zemích a porovnává je s Českou republikou. Empirický výzkum, tvořící druhou část práce, je složen z anketního šetření, které zkoumá z genderového hlediska názor společnosti na rozdělení rolí v rodině a na muže čerpající rodičovskou dovolenou. Toto šetření je doplněno kvalitativní částí, ve které jsou zpracovány rozhovory s páry, u kterých čerpá nebo čerpal rodičovskou dovolenou muž a pro porovnání také s páry, u nichž čerpá nebo čerpala rodičovskou dovolenou žena.

Klíčová slova: gender, role v rodině, rodičovská dovolená, legislativa, sociologický empirický výzkum, aktivní otcovství, otcovská dovolená

Parental leave from the perspective of gender differences

Summary

This thesis deals with men on parental leave and compares men's and women's opinions on this issue. The aim of the thesis is to find and describe gender differences in these opinions and attitudes. The first part describes the gender phenomenon and then introduces present perception of the family and the social role's division. Consequently, it compares the parental leave's legislative in some European countries and in the Czech Republic. The second part of this thesis, empirical research, is composed of the survey which examines the society opinions on the social role's division and on men on parental leave. This research is completed with the qualitative part which includes interviews with women whose partners are on parental leave but also with those couples where women are on parental leave.

Keywords: gender, social role in a family, parental leave, legislative, sociological empirical research, active fatherhood, paternity leave

ÚVOD	11
1 CÍL PRÁCE A METODIKA	12
2 GENDER JAKO FENOMÉN	14
2.1 GENDER VERSUS POHLAVÍ	14
2.2 BIOLOGICKY ČI SOCIÁLNĚ VŠTÍPENÉ CHOVÁNÍ?	15
2.2.1 PŘEHLED ZÁKLADNÍCH SOCIÁLNÍCH TEORIÍ	17
2.3 GENDEROVÁ IDENTITA, GENDEROVÉ ROLE A JEJICH OSVOJOVÁNÍ	20
2.4 GENDEROVÉ STEREOTYPY	21
3 RODINA	22
3.1 SOCIALIZACE A VÝCHOVA DÍTĚTE	23
3.1.1 SOCIALIZACE DO 3 LET VĚKU DÍTĚTE	24
3.2 PROMĚNA RODINY OD TRADIČNÍ AŽ PO POSTMODERNÍ POJETÍ	25
3.2.1 TRADIČNÍ RODINA	25
3.2.2 SPOLEČENSKÉ ZMĚNY VEDOUcí K MODERNÍ RODINĚ	26
3.2.3 CHARAKTERISTIKY POSTMODERNÍ SPOLEČNOSTI	28
3.3 DĚLBA GENDEROVÝCH ROLÍ V SOUČASNÉ RODINĚ	30
3.4 ANGAŽOVANÉ (AKTIVNÍ) OTCOVSTVÍ A PEČUJÍCÍ OTCOVÉ	31
4 PEČUJÍCÍ OTEC A JEHO ODRAZ V LEGISLATIVNÍCH ÚPRAVÁCH	34
4.1 VYMEZENÍ POJMŮ MATEŘSKÁ, RODIČOVSKÁ A OTCOVSKÁ DOVOLENÁ	34
4.2 RODIČOVSKÁ DOVOLENÁ, HISTORICKÝ VÝVOJ A SOUČASNÉ VYMEZENÍ V EVROPĚ	35
4.3 PEČUJÍCÍ OTEC V LEGISLATIVNÍCH ÚPRAVÁCH V EVROPĚ – VYBRANÉ PŘÍKLADY	36
4.3.1 NORSKO	37

4.3.2	PORTUGALSKO	39
4.3.3	RUMUNSKO	41
4.3.4	ŠVÉDSKO	43
4.4	PEČUJÍCÍ OTCOVÉ V ČESKÉ REPUBLICE	45
4.4.1	LEGISLATIVNÍ ÚPRAVA RODIČOVSKÉ DOVOLENÉ	45
4.4.2	SDÍLENÍ RODIČOVSTVÍ V POSTOJÍCH ČESKÉ POPULACE	48
4.5	POROVNÁNÍ SITUACE VE VYBRANÝCH EVROPSKÝCH ZEMÍCH A V ČESKÉ REPUBLICE	53
5	<u>EMPIRICKÝ VÝZKUM</u>	57
5.1	VÝBĚR RESPONDENTŮ, PŘÍPRAVA A PRŮBĚH ANKETNÍHO ŠETŘENÍ	57
5.2	VÝZKUMNÝ SOUBOR	58
5.3	VÝSLEDKY ANKETY	61
5.1	SHRNUTÍ VÝSLEDKŮ ANKETNÍHO ŠETŘENÍ	73
6	<u>KVALITATIVNÍ ŠETŘENÍ</u>	76
6.1	VÝZKUMNÝ SOUBOR	76
6.1.1	PÁRY, U NICHŽ ČERPÁ RODIČOVSKOU DOVOLENOU MUŽ	76
6.1.2	PÁRY, U NICHŽ ČERPÁ RODIČOVSKOU DOVOLENOU ŽENA	77
6.2	VÝSLEDKY ŠETŘENÍ	78
6.2.1	PÁRY, U NICHŽ ČERPÁ RODIČOVSKOU DOVOLENOU MUŽ	78
6.2.2	ŽENY ČERPAJÍCÍ RODIČOVSKOU DOVOLENOU	84
6.3	ZÁVĚR KVALITATIVNÍHO VÝZKUMU	87
7	<u>ZÁVĚR</u>	89
8	<u>POUŽITÁ LITERATURA</u>	93
9	<u>PŘÍLOHY</u>	99
10	<u>SEZNAM TABULEK</u>	106

11 SEZNAM GRAFŮ **106**

12 SEZNAM PŘÍLOH CHYBA! ZÁLOŽKA NENÍ DEFINOVÁNA.

Úvod

Diplomová práce se věnuje rozdílnosti názorů z hlediska genderu na muže čerpající rodičovskou dovolenou. Tato dnes ještě vcelku neobvyklá situace na sebe začíná čím dál tím více přitahovat zraky veřejnosti, která se ptá, zda je přirozené, aby se muž věnoval činnosti, jež byla odjakživa přisuzována ženám, ba dokonce činnosti, pro kterou byla žena z historického a biologického hlediska zrozena.

Navzdory tomuto názoru vycházejícímu z tradiční společnosti existuje mnoho mužů, kteří vyvracejí tento předsudek. Zatímco se matky věnují zaměstnání, oni dnes a denně pečují o své děti a mnohdy tuto činnost zvládají (i přes chybějící mateřský pud, kterému je přisuzována znalost matky o potřebách svého dítěte) minimálně stejně dobře, jako žena.

Práce je tvořena v teoretické rovině vymezením pojmu „gender“ a vysvětlením rozdílů mezi antropologickým, psychologickým a sociologickým pojetím tohoto termínu. Dále pojednává o problematice genderových rolí mužů a žen ve společnosti a především v rodině, jakožto v základní sociální jednotce. Následně se práce zabývá pojmem „aktivní otcovství“, který je v dnešní době vnímán jako součást správného a moderního způsobu výchovy dítěte. Významnou součástí teoretického rámce je kapitola pojednávající o rodičovské dovolené a legislativní úpravě České republiky věnující se nejen rodičovské, ale i mateřské a „otcovské“ dovolené. Dodatkem jsou pak také příklady evropských zemí, kde se muži na mateřské dovolené vyskytují častěji než u nás.

Výzkumná část kombinuje kvalitativní a kvantitativní přístup zkoumání. V kvalitativní rovině jsou udělány oddělené rozhovory s muži a ženami z rodin, v nichž aktuálně jeden z rodičů čerpá rodičovskou dovolenou. Tato část vede ke zjištění, zda se názory na čerpání rodičovské dovolené muži liší v rámci jedné domácnosti, v níž se manželé navzájem velmi dobře znají jako životní partneři. V druhé, tedy kvantitativní části, je provedeno anketní šetření, v němž je zjišťováno mínění společnosti na mužskou rodičovskou dovolenou. Toto šetření je vyhodnoceno s důrazem na rozdílnost názorů mezi muži a ženami, která je hlavním výzkumným tématem.

1 Cíl práce a metodika

Cílem práce je postihnout genderové rozdíly v pojmání rodičovské dovolené a jejich porovnání v České republice a v zahraničí a zjistit, jaké možnosti se vyskytují při řešení dané problematiky v evropských státech. Cílem je dále také přiblížit, jak na danou problematiku pohlížejí nejen muži a ženy, ale také najít rozdíly mezi těmi, kteří již zkušenost s rodičovskou dovolenou mají, a kteří ji teprve v budoucnu mít budou.

Výsledkem kvantitativního výzkumu je zjistit, zda se liší názory společnosti na čerpání rodičovské dovolené muži podle genderu. V případě prokázání genderové rozdílnosti v názorech je také cílem práce tyto odlišnosti zhodnotit a popsat. Cíl kvalitativního výzkumu pak sleduje rozdílnost ve vnímání problematiky konkrétně u jednotlivých párů, kteří mají s rodičovskou dovolenou zkušenosti.

Teoretická východiska práce jsou výsledkem sekundárního výzkumu, tedy studia odborné literatury a dalších dostupných zdrojů. Tato část slouží k přiblížení problematiky genderu, k vymezení pojmů, jež se v této oblasti běžně používají a k bližšímu zpracování úhlů pohledů, ze kterých je možné na tento fenomén pohlížet. Dále jsou zde podrobně rozpracována témata rodiny jakožto základní jednotky společnosti, tedy konkrétně, jaký význam má rodina ve výchově dítěte, jak se změnil postoj společnosti k rodinné výchově v kontextu přeměny rodiny z tradičního modelu na moderní a také, jaké role vázané na gender se v běžné rodině vyskytují.

V této části diplomové práce je také velmi významným tématem aktivní otcovství a vše s ním spojené. Především role otce ve výchově dítěte, vývoj snah mužů věnovat se péči o dítě nebo také přínosy aktivního otcovství. Dále práce pokračuje vymezením pojmu rodičovská, mateřská a „otcovská“ dovolená a legislativními a právními úpravami těchto termínů v České republice a v několika vybraných evropských zemích, jako je například Norsko a Švédsko, jelikož mohou tyto státy a jejich vyspělejší legislativa dané problematiky nastítnit vhodné řešení, aplikovatelné v České republice. Na druhé straně je ovšem věnována pozornost i dalším zemím, kde není vyspělejší legislativní řešení dané problematiky zcela očekávané.

Poslední částí teoretického rámce, která již odkazuje na následnou praktickou část, je kapitola věnující se výzkumům, které byly vypracovány na téma muži na

rodičovské dovolené. Byly vybrány především ty výzkumy, které jsou tématem velmi podobné vlastnímu empirickému výzkumu, či mu předcházejí.

Praktickou částí jsou dvě provedené výzkumné akce, vzájemně se doplňující. První jsou rozhovory provedené pomocí kvalitativního přístupu. Jedná se o interview probíhající v rodinách, v nichž vždy jeden z rodičů právě čerpá nebo má předchozí zkušenosti s rodičovskou dovolenou. Tyto rozhovory jsou provedeny odděleně s oběma rodiči a s jejich souhlasem nahrávány a poté tříděny a hodnoceny. Výběr takových partnerských dvojic podléhá technice „nabalování“ (tzv. sněhové koule). Tímto způsobem je zkoumáno 10 párů podle připraveného scénáře, jehož obsah a režie vyplyne ze zpracované teoretické části práce. Kvantitativní výzkumná akce je anketa hledající rozdíly mezi názory mužů a žen na téma „rodičovská dovolená a její čerpání muži“, přičemž sběr respondentů probíhá samovýběrem prostřednictvím internetu.

Hlavní výhodou v propojení kvalitativní a kvantitativní výzkumné části je možné doplnění výsledků. Obecné názory vyvozené z kvantitativní výzkumné akce by mohly nalézt oporu v hlouběji zasazených rozhovorech, být potvrzeny či vyvráceny účastníky, kteří rodičovskou dovolenou prožili či prožívají. Nelze předpokládat, že půjde o hlubší srovnávání výsledků obou výzkumných akcí. Kvalitativní přístup dovoluje zkoumání do hloubky problému, ale jeho výsledky nemůžeme generalizovat. Na druhé straně kvantitativní výzkum přináší výsledky, které zobecnitelné jsou, může jít ale pouze o orientační informace od široké populace o daném předmětu výzkumu. Protože jde o anketu, je třeba opatrnosti při generalizaci získaných výsledků, neboť soubor zúčastněných osob nepodléhá výběru výzkumníka a tudíž nereprezentuje populaci, na kterou by se zobecnění výsledků mohlo vztahovat.

2 Gender jako fenomén

Problematika genderu je ve společnosti velmi aktuální a rozebíraná ze všech úhlů pohledu, neboť se již několik desetiletí, ba i století řeší otázka rovnoprávnosti žen a mužů. Konkrétněji spíše to, zda se ženy mohou vyrovnat mužům ve všech společenských ohledech, týkajících se nejen predispozic na určitá povolání, ale také reprezentativnosti na určitých postech či v dalších oblastech, které patřily dříve především mužům a ženám tyto aktivity nebyly umožněny.

Jelikož je práce věnována odlišnostem v názorech, jež jsou ovlivněny právě genderově, je nutností věnovat samotnému jevu určitou pozornost, definovat a upřesnit jeho vztahy k ostatním pojmům v této sociokulturní problematice.

2.1 Gender versus pohlaví

Rozdíl mezi pohlavím a genderem se na první pohled může zdát v české společnosti velmi zanedbatelný, i když se anglické slovo gender do češtiny překládá spíše jako rod nebo rodovost. Ačkoliv se tyto pojmy v dnešní době používají v jiných významech, stále bývá slovo gender zjednodušeně (a nesprávně) překládáno jako pohlaví. Rozdíl v těchto pojmech je však velmi významný.

Pohlaví (anglicky sex) vyjadřuje základní fyziologický rozdíl mezi mužem a ženou, především odlišnosti týkající se pohlavních orgánů a reprodukčních dispozic. Tento termín je vztažen ke všemu, co vytváří muže a ženu biologicky. Pohlaví se liší od druhého termínu především tím, že je z hlediska vnímání neměnné, ať je vnímáno v jakémkoliv čase či na jakémkoliv místě (Věšínová, Maříková, 1999).

Podle Ann Oakley (Oakley, 2000) vzniká první rozdíl mezi mužem a ženou již při početí dítěte, a to díky chromozomu, který určí jeho pohlaví. Následuje odlišný genetický a hormonální vývoj, který je zakončen vývojem vnitřních a vnějších pohlavních znaků. Na této biologické základně je pak budována sociální pohlavní identita, která vzniká díky procesům učení, výchovy a socializace jedince. Tato kulturou vytvářená pohlavní totožnost je nazývána gender (Karsten, 2006).

Gender „je termín používaný pro skupiny vlastností a chování formované kulturou a spojené s obrazem muže a ženy“ (Velký sociologický slovník, 1996, str. 339). Podle Věšíňové, Maříkové (1999) v sobě zahrnuje tento pojem společensky podmíněné kulturní rozdíly v postavení mužů a žen, ale také připisované či očekávané sociální role, předsudky, stereotypy a představy o tom, co je či není pro ženy nebo pro muže vhodné či správné. Gender je sociálním konstruktem moderní (a postmoderní) organizace společnosti, který umožňuje interpretovat rozdíly mezi pohlavími z pohledu jak muže, tak ženy, ale může také poukazovat na porušování lidských práv v demokratických společnostech.

Na rozdíl od biologicky daného pohlaví může být gender různě vnímán v čase i v místech. Jedná se tedy o jakýsi proměnlivý prvek společnosti, o neustále probíhající vývoj sociálních vztahů mezi oběma pohlavími (Velký sociologický slovník, 1996).

2.2 Biologicky či sociálně vštípené chování?

V každodenní komunikaci je patrné, že lidé považují za přirozené, že jsou některé vlastnosti, aktivity, záliby a práce ryze ženské a některé zase pouze mužské. Velmi dlouho se vědci snažili zjistit, zda je odlišnost chování na základě pohlaví biologicky či sociálně podmíněna. Na základě těchto dohadů bylo vytvořeno několik teorií, které se přiklánějí k jednomu či k druhému názoru. Tyto teorie vycházejí podle Richarda Lippy (Lippa, 2005) ze čtyř koncepčních rámců, které se snaží vysvětlit pohlavně typické chování lidí. V každém z těchto faktorů jsou zahrnuty **biologické** a **sociální vlivy**, od kterých se jednotlivé genderové teorie odrážejí. Čtyřmi hlavními faktory jsou:

- Faktory skupinové, do kterých se řadí biologická a sociální skupina, do níž náležíme.
- Minulé vlivy, ať už se jedná o vlivy biologické či vlivy společnosti a prostředí.
- Současné vlivy společnosti, prostředí a biologické.
- Vnitřní faktory jedince, jako jsou osobnostní znaky, vlastnosti, názory a schémata.

Biologické vlivy jsou zaměřeny nejen na geny a druhové zařazení člověka do biologického systému, ale také na prostředí, ve kterém se jedinec vyskytuje a jak na něj toto okolí působí například co se týče výživy, vystavení infekcím a dalším okolnostem.

Naopak **sociálními vlivy** je myšlena společnost, ve které člověk žije (například nábožensky a kulturně rozdílné prostředí), jak byl jedinec vychováván, s kým se v současné době stýká a jaké jsou jeho povahové rysy.

Jednotlivé faktory jsou zasazeny do vztahu příčina – následek. **Biologicky založené genderové teorie** vycházejí z myšlenky, že evoluce (zařazena do 1. skupinových faktorů) může ovlivnit geny, s nimiž se muži a ženy rodí (2. minulé biologické vlivy), které dále působí na současné, podle pohlaví rozdílné uspořádání mozku a nervové soustavy (3. současné vlivy), což má nakonec vliv na osobnostní znaky jedince (4. vnitřní faktory).

Genderové teorie podporující vznik pohlavně odlišného chování **na základě sociálních vlivů** jsou potom řazeny do rámce příčina – důsledek takto: Kultura, v níž jsme se narodili (1. skupinové faktory) má vliv na způsob rodičovské výchovy jedince (2. minulé vlivy), která je příčinou prostředí, ve kterém se jedinec vyskytuje a lidí, se kterými se přátelí (3. současné vlivy). Poslední zmíněné zase působí na vlastnosti, názory a chování jedince.

Biologický a kulturní vývoj se však v minulosti velmi často prolínal a navzájem na sebe tyto dva typy působily a dodnes působí. U skupinových faktorů se jedná o ovlivňování biologické evoluce kulturní evolucí a naopak. Jako příklad působení kulturní evoluce na vývoj lidských biologických dispozic lze uvést zvýšení schopnosti dospělých jedinců strávit mléko po získání umění domestikovat zvířata, která jej dávají. Opačný příklad, kdy biologické charakteristiky pohlaví ovlivnily kulturní vývoj lidstva, se dá uvést například těhotenství a kojení u žen, které zapříčinilo tradiční starání se žen o děti nebo také to, že muži mají větší svalové dispozice, a proto se stávali a stávají mnohem více vojáky než ženy.

Také u druhého a třetího faktoru lze prokázat vzájemné působení biologických a kulturních vlivů. Genetická výbava, kterou jedinec disponuje, může ovlivnit výchovu,

jež mu rodiče poskytují a také současné sociální prostředí, v jakém se pohybujeme, může ovlivňovat hladiny chemických látek v našem těle (například hormonů).

Z tohoto přehledu je zřetelné, jak je velmi obtížné oddělit sociální a biologické příčiny lidského, pohlavně odlišného chování. Naopak jsou tyto faktory ve velmi blízkém vztahu a vzájemně se proplétají. Při pohledu na život konkrétního jedince se tedy nedá jednoznačně určit hranice mezi tím, co jednotlivé faktory působí, mezi vrozeným a naučeným (Smetáčková, Vlková, 2005).

2.2.1 Přehled základních sociálních teorií

Genderové teorie v minulosti rozdělily vědce na příznivce názoru, že jsou rozdíly mezi muži a ženami vrozené a na jejich odpůrce, kteří byli přesvědčeni, že se jedná o sociální konstrukt, který je jedinci vštěpován společností a jež se během svého života učí. Mezi biologicky determinované teorie se řadí především evoluční teorie, teorie o odlišnosti na základě hormonů a rozdílné nervové soustavy. Shrnutím těchto teorií vyplývá, že muži a ženy se liší chromozomálním složením, a proto prožívají odlišný embryonální vývoj a působí na ně odlišné hormony. Ty mají za důsledek rozdílný vývoj mozkových struktur a funkcí, které tvoří základ pro rozdíly v maskulinitě a feminitě.

Jelikož jsou názory, že se lidé chovají odlišně pouze na základě pohlaví, s nímž se narodili, jednou pro vždy překonány (především díky antropologům, kteří mnohokrát svými výzkumy v přírodních společenstvech dokázali, že se gender a sociální role projevují v různých kulturách naprosto odlišně), je v této podkapitole přiblíženo několik základních sociálních teorií, které vysvětlují, jakým způsobem vznikají pohlavní rozdíly na základě sociálního prostředí.

Psychoanalytická teorie

Nejstarší z těchto teorií představuje teorie Sigmunda Freuda, která se jinak také nazývá *teorie identifikace*. Hlavním zdrojem genderové identity je podle ní nevědomá identifikace dítěte s rodičem stejného pohlaví a tím přizpůsobování vlastního chování genderu. Tato identifikace je hnána motivem, který Freud nazývá Oidipův a Elektrín komplex.

Chlapci trpí tzv. kastráční úzkostí, která je spojena s touhou po matce, jež nabývá sexuální povahy. V této době začíná chlapec považovat otce za soka a bojí se, že pokud by náklonnost k matce přetrvávala, mohl by být kastrován. Jelikož vidí svého otce jako symbol mužnosti a síly, začíná se se svým otcem ztotožňovat a vstřebávat jeho způsoby chování (Cranny - Francis, 2003).

Elektřin komplex u dívek se naopak podle Freuda řídí závistí k mužům, jakožto k vlastníků penisu. Díky tomu touží po svém otci, který ho má a chová zášť k matce, která s ní sdílí její „hendikep“. Zároveň se však s matkou ztotožňuje a přejímá její vzor chování, jelikož zjišťuje, že jako žena může penis získat dvěma způsoby. Nakrátko pohlavním stykem a symbolicky porozením dítěte – především syna (Renzetti, 2003).

Tato teorie je předmětem silné kritiky především z důvodu, že nemůže být ověřena, jelikož se tento proces identifikace odehrává podvědomě, a proto existuje málo důkazů, že je tato teorie správná. Dalšími příčinami kritiky je popis ženy jako méněcenné a žárlivé bytosti a neměnnost v dětství získaných genderových vzorců chování, ze které Freud vychází (Renzetti, 2003).

Teorie sociálního učení

Tato teorie vychází z předpokladu, že se chlapci a dívky učí chování typické pro své pohlaví tím, že pozorují, napodobují a modelují chování dospělých osob stejného pohlaví, především svých rodičů. Tímto způsobem také vznikají dětské hry a genderově odlišené hračky, kdy si holčičky hrají ve zmenšených kuchyňkách na kuchařky, starají se o panenky a kluci naopak jezdí s auty nebo mají doma zmenšeniny náradí, které obvykle používají muži. Dalším faktorem, který děti utvrzuje v přejímání genderově odlišného chování, je systém odměn a trestů, kterým jsou děti autoritami utvrzovány ve správnosti jejich chování.

Tyto teorie jsou v dnešní době kritizovány za postoj k dětem, o kterých se vyjadřují jako o pasivní složce, která pouze přijímá socializaci. Ty se však samy aktivně účastní a vyhledávají specifické podněty, které následně napodobují. Není také úplně prokázáno, že si děti za vzor vybírají pouze osoby stejného pohlaví, spíše si vybírají ty, kteří u nich zaujímají vysoké postavení a také určité modelové chování, které bylo prokázáno jako úspěšné nebo zůstalo bez trestu (Karsten, 2006).

Kognitivní teorie

Tento koncept pochází od psychologa Lawrence Kohlberga, který navázal na výzkum Jeana Piageta. Principem této teorie je, že se děti učí genderu na základě svých snah porozumět cizímu sociálnímu světu, najít v něm určitý řád a pravidla. S tím se prý malé dítě vypořádá tak, že v okolním prostředí vyhledává vzorce a tento svět si klasifikuje. Jakmile se mu daří nějaká pravidla a zákonitosti nalézt, začne si utvářet samo představu o vlastním já a o systému sociálních rolí.

Jedním ze schémat (takto se označují kategorie, které si dítě vytváří) je právě pohlaví, které je oproti ostatním věcem v jejich okolí stabilní a snadno rozeznatelné podle viditelných fyzických příznaků, jako jsou účesy, oblečení, vykonávání odlišných prací a podobně. Následně je tento poznatek využíván dětmi ke klasifikaci chování do dvou složek - mužské a ženské. Tato teorie tedy, na rozdíl od teorií sociálního učení, pomáhá vysvětlit, proč děti upřednostňují hračky typické pro jejich pohlaví, kamarády stejného pohlaví a proč mají o genderu stereotypní názory (Renzetti, 2003).

Výhrady k této teorii se vztahují zejména na popis dětí jako jediných aktérů, kteří vnímají rozdíl mezi muži a ženami na základě své duševní vyspělosti samozřejmě a přirozeně, bez vlivu okolí (Smetáčková, Vlková, 2005).

Teorie genderových skel (Teorie genderového schématu)

Tato teorie rozšiřuje předchozí koncept a na rozdíl od něj nezapomíná na vliv kultury na vývoj jedince. Tuto teorii rozpracovala Sandra Bem a její hlavní myšlenkou je, že se v každé společnosti nachází skryté předpoklady, jak by se její členové měli chovat, vypadat, cítit a myslet. Tyto předpoklady jsou součástí celé společnosti a autorka je nazývá „optickými skly“, přes něž se lidé dívají na svět, vnímají jej tak a hodnotí. Mezi „genderová optická skla“ patří především **genderová polarizace**, která říká, že odlišnost žen a mužů stanovuje jeden z hlavních principů společenské organizace, **androcentrismus**, čímž je myšlena představa společnosti, že muži jsou nadřazeni ženám a ženské prožívání světa je poměřováno s mužským – lepším. Posledním sklem je **biologický esencialismus**, který předchozí dvě schémata společnosti ospravedlňuje tím, že je považuje za přirozený důsledek vrozených biologických rozdílů mezi muži a ženami (Renzetti, 2003).

Tato „optická skla“ společnosti jsou člověku vštěpována a jedinec se stane natolik pevnou součástí dané společnosti, že již není schopen rozeznat skutečnost od představ skutečnosti. Takto optická skla utvářejí muže a ženy a jejich stereotypní podoby, které vznikají na principu sankcionování kulturou.

2.3 Genderová identita, genderové role a jejich osvojování

Pojem identita znamená podle psychologů jakési relativně stálé a ucelené vědomí sebe sama. Součástí této osobní identity jedince je pak také identita genderová, která představuje vlastní přesvědčení a vědomí příslušnosti k jednomu či druhému pohlaví. Vnímání své genderové identity je vnitřní a subjektivní záležitostí. Nelze ji tedy na pohled vidět podle toho, jak jedinec vypadá, jak se chová, obléká či pohybuje. Jediným způsobem, jakým lze genderovou identitu zjistit, je zeptat se daného jedince. U většiny osob se také shoduje biologické pohlaví s genderovou klasifikací společnosti a s genderovou identitou, je však dokázáno, že například i u intersexuálů¹ je vybudována klasická genderová identita jako u biologicky plně pohlavně vyvinutých lidí (Valdřová, 2006; Oakley, 2000).

Genderové role, tedy „*společenské role, které jsou připisovány členům společnosti na základě jejich pohlaví,*“ (Renzetti, 2003, str. 58) se označují maskulinita (mužskost) a feminita (ženskost). V těchto dvou pojmech se odrážejí kulturně vytvořené představy o rolích muže a ženy ve společnosti, které jsou spojovány s biologickým pohlavím.

Učení se těmto rolím se nazývá genderová socializace. V průběhu této socializace dochází k vědomému formování jedince, kdy se mu okolní svět snaží předat informace o správném chování, jež náleží chlapci a dívce. To, co však z jedince dělá muže nebo ženu není jen zásluhou nejbližšího okolí, které jedince vychovává. Jedná se také o aktivní přizpůsobování se jedince kultuře, kterou vnímá jakožto přirozenou, jelikož v ní vyrůstá. Dítě od věku, kdy si uvědomuje své pohlaví, vnímá, jak jsou zobrazováni muži či ženy na veřejnosti, v médiích, jak se jednotlivá pohlaví k sobě chovají, jaké pozice zastávají a podobně (Smetáčková, Vlčková, 2005).

¹ Člověk anatomicky vykazující znaky obou pohlaví

Genderové role jsou odlišné napříč různými společnostmi a kulturami světa. Dokonce ani ve stejné kultuře nejsou mnohdy genderové role určeny stejně, různí se podle vrstev a subkultur, které daná společnost obsahuje. Tyto role jsou také proměnlivé v historickém kontextu a čase.

2.4 Genderové stereotypy

Genderové stereotypy jsou neodmyslitelně spjaté s genderovými rolami a jedná se o „zjednodušující souhrnné popisy a pravidla, které jsou určeny ženám a mužům. Jedná se často o předsudky a mylné představy o „správném“ či „přirozeném“ chování a obecném posuzování jedinců na základě jejich příslušnosti k určitému pohlaví bez hlubší specifikace toho, co je těmto jedincům vrozené a co získali výchovou, jaké jsou jejich individuální vlastnosti, schopnosti, názory, představy o životě apod.“ (Aktivní otcovství, 2008, str. 8).

S genderovými stereotypy se každý z nás setkává dnes a denně. Jsou jakýmsi světonázorem, který se objevuje ve všem možném. V reklamách, ve škole, v jazyce, v zákonech, dokonce i v pohádkách pro děti. Mezi klasické a dodnes ještě nepřekonané stereotypy patří například rozdělení činností v rodině nebo představa o ženách, které reprezentují muže především svým vzhledem.

Mnoho lidí se těmto zjednodušujícím názorům společnosti podřizuje a bezvýhradně je přijímá, jako kdyby neexistovalo jiné východisko. Nad genderovými stereotypy je ale důležité zamýšlet se a uvědomit si, že není nutné je bezvýhradně přijímat a stresovat se tím, že správný muž či správná žena se chovají jiným způsobem.

Důsledkem stereotypního uvažování je diskriminace, která bohužel v dnešní době mezi pohlavími stále existuje, i přes všeobecné uznání ideálu rovnosti. Nejvíce diskutovanou je problematika diskriminace ženy na trhu práce, kde jsou stále mnohdy preferováni muži z důvodu očekávání odchodu ženy na mateřskou dovolenou. Rostoucí trend otcovské dovolené by mohl toto chování částečně omezit, ačkoliv se jedná o velmi dlouhodobý horizont (Valdrová, 2004).

3 Rodina

„Rodina odedávna a především existuje proto, aby lidé mohli náležitě pečovat o své děti. Kromě toho, že je rodina biologicky významná pro udržení lidstva, je také základní jednotkou každé lidské společnosti. Reprodukují člověka nejen jako živočicha, zprostředkují mu vrůstání do jeho kultury a společnosti. Rodina kromě toho propojuje generace, vytváří mezi nimi kontinuitu a pouta solidarity.”(Matoušek, 1997, str. 8).

Rodina je významná zejména, ale nejen, pro malé děti. Je to první model lidské společnosti, s nímž se jedinec setkává a formuje jeho osobní rozvoj, názory, hodnoty a vztahy k okolnímu světu. Také dítěti předává sociální dovednosti, které jsou zásadními pro veškeré jeho další žití.

Pro každé dítě je rodina nepostradatelná, nejen, že dítě od malička socializuje, (tuto roli dokáže v jistých případech zastoupit stát a institucionální péče - dětské domovy, kojenecké ústavy a další.), ale bez rodiny by jedinec neměl od narození pocít lásky vysoce citově angažovaných rodičů, pocít jistoty a bezpečí domova. Tyto vlastnosti jsou považovány za nezbytnou podmínku pro zdravý tělesný i duševní rozvoj dítěte.

I pro dospělého člověka má rodina velký význam. Založit ji patří totiž většinou mezi přední, existenční hodnoty lidského života, na nichž závisí psychická pohoda jedince. Rodič s dětmi prožívá znovu vlastní dětství a může přizpůsobit vychovávání svého potomka tomu, jak hodnotí svou vlastní výchovu z pohledu dospělého člověka. Může tak dát důraz na pozitivní návyky svého dítěte a vyvarovat se chybám, které si připouští u výchovy svých rodičů (Matoušek, 1997).

Rodina je kromě těchto sociálních, výchovných a ochranných funkcí také ekonomickou jednotkou, na jejíž obživě se podílejí muž a žena v různých společnostech podle tradic a kulturních návyků. Prostředky jsou v rodině přerozdělovány tak, aby se z nich jednotlivci, kteří se nemohou na jejich obstarávání podílet, také mohli těšit a aby byly věnovány na jejich potřeby, protože společnou snahou rodinných příslušníků je usilovat o štěstí celé rodiny.

Posledním znakem rodiny je společné bydlení, které vytváří domov. Ten je velmi důležitou podmínkou pro vychovávání dětí, budování a udržování intimních pout mezi partnery. Mezi jeho vlastnosti by měla patřit stabilita a určité soukromí rodinných záležitostí, do nichž vidí jen ten, koho si rodinní příslušníci váží a komu důvěřují (Možný, 1990).

3.1 Socializace a výchova dítěte

Socializace je komplexní a celoživotní proces, při kterém se jedinec jako biologický tvor stává společenskou bytostí, která je schopna chovat se jako člen určité společnosti či skupiny. Tato proměna jedince se uskutečňuje na základě sociální interakce s ostatními sociálními bytostmi. Tento proces probíhá na základě osvojování způsobů jednání, norem a hodnot, které jsou v jeho kultuře či subkultuře platné (Velký sociologický slovník, 1996).

Na základě socializace si jedinec utváří vztahy se svým okolím, učí se vnímat svět vlastníma očima, přijímá normy, pravidla a zvyklosti společnosti, učí se jednat tak, aby v dané společnosti co nejlépe „přežil“. Dále se pak také učí hrát své tzv. sociální role (dítě, sourozenec, žák,...) a role pohlavní (rozdíly mezi muži a ženami v určitých situacích) (Hartl, Hartlová, Psychologický slovník, 2009).

Socializace začíná již v novorozeneckém věku, především v procesu rodinné výchovy, která má za úkol uvést dítě do daného kulturního prostředí společnosti, ve které rodina žije a naučit je v tomto prostředí se orientovat a plnit společenské standardy. Tato socializace je nazývána jako primární a probíhá především do tří let věku. Jako hlavní socializační činitel vystupuje v tomto období především rodina, ale také další primární skupiny, mezi něž patří například dětské herní skupiny, sousedé a podobně. Dítě v tomto období získává základní návyky a způsoby komunikace. Po této základní fázi vstupují do života dítěte také další skupiny a instituce. Dítě již netráví většinu času pouze s rodiči, ale také s dalšími dospělými (především s učiteli) a se svými vrstevníky, kteří jej začínají také velmi výrazně ovlivňovat. Tato fáze se nazývá sekundární socializace a probíhá až do konce života (Nakonečný, 1999).

3.1.1 Socializace do 3 let věku dítěte

Práce se věnuje dětem, se kterými jsou rodiče v současné době na rodičovské dovolené, a proto je pro nás důležitá především primární socializace. Základním nástrojem primární socializace je sociální interakce v raném věku dítěte, tedy rodinná výchova, jejíž povaha a obsah formují základy osobnosti a je pro dítě prakticky nezastupitelná. V tomto věku jedinec získává první sociální zkušenosti, ze kterých dále čerpá celý život a jež ovlivňují jeho osobnostní rysy, vlastnosti, postoje a vzorce jednání.

Po narození dítě vstupuje do prvního vztahu, do vztahu s matkou, který je v tomto období nejdůležitější. Mezi těmito dvěma vzniká velmi silná emoční vazba, která je později rozšiřována na další členy rodiny, nejprve na členy nejbližší, nukleární rodiny, tedy na otce a sourozence, poté také na rodinu vzdálenější. Dítě v tomto období snáší velmi špatně odloučení od nejbližších členů rodiny, zejména pak od matky, se kterou tráví nejvíce času a která je spojena s uspokojením všech jeho potřeb. Tomuto projevu se říká přilnutí. Pokud přijde odloučení od matky, může vzniknout separační úzkost, tedy stav, kdy je dítě úzkostlivé a pláče, protože má pocit, že o svou matku přijde - nikdy ji už neuvidí (Nakonečný, 1999).

Dítě se učí vnímat okolní svět prostřednictvím matky, která pro ně představuje významný zdroj podnětů a vnější „cizí“ prostředí mu nějakým způsobem prezentuje. V tomto období dítě potřebuje stimulaci a zároveň s ní cítí také potřebu učení se. Je třeba mu proto poskytnout mnoho dalších podnětů, aby skrze ně získávalo informace a zkušenosti. I přes touhu poznávat a učit se je potřeba u dítěte vybudovat pocit bezpečí, jistoty a stálého domova. Jestliže je u dítěte tento pocit nevyvinutý, může mít problémy s přijímáním nových skutečností a svět může vnímat jako nepředvídatelný a nebezpečný (Špaňhelová, 2003).

Období batolete je spojeno s postupným osamostatňováním a uvolňováním z různých vazeb, které je spojeno s expanzí do širšího světa. Dítě již není plně fixované na matku a začíná se soustřeďovat i na širší okolní prostředí. Jeho primární sebedůvěra se vyvíjí na základě citového vztahu rodiny a intenzity, se kterou mu byl poskytnut. Na základě této sebedůvěry se pak učí rozlišovat různé situace a osoby, které se kolem

něj vyskytují. Dítě také začíná chápat určité základní sociální role, kterými již disponuje (sourozenec, syn/dcera...) a začíná si osvojovat vztah norem k vlastnímu chování i k chování ostatních lidí. Batole se nejčastěji učí nápodobou a tak si vytváří odkoukané postoje k realitě a sociálně podmíněný způsob poznávání světa. Tím se také dostává k tomu, co je vhodným či nevhodným chováním, k čemuž většinou rodiče používají systém trestů a odměn.

V tomto věku je také přirozený rozvoj řeči. Dítě se nejprve snaží komunikovat neverbálně, okolo 9. – 18. měsíce (u některých dětí dříve, u některých později) se rozvíjí komunikace na verbální úrovni. Zpřesňuje se výměna informací, dítě je schopno sdělit své potřeby a rozumí také sdělením jiných lidí. Začíná rozumět symbolickému významu slov a rozšiřuje si slovní zásobu. Řeč je tak jedním z nejdůležitějších prvků socializace dítěte (Vágnerová, 2004).

3.2 Proměna rodiny od tradiční až po postmoderní pojetí

Z hlediska vývoje rolí muže a ženy v rodinných sférách je velmi důležité vidět, jak se měnilo tradiční pojetí rodinného modelu a jaké historické události a okamžiky měnily názory společnosti na její základní organizační jednotku.

3.2.1 Tradiční rodina

Tradiční rodina, která se formovala v průběhu století v různých evropských společnostech, se dá obecně charakterizovat jako silně křesťansky ovlivněné soužití více generací (zpravidla dvou až tří, širší rodiny byly vzácností kvůli nízkému průměrnému věku lidí), které tvořilo jednu domácnost. Tato domácnost podléhala muži jakožto hlavě rodiny, jehož vztah k rodině byl vysoce autoritativní. Rodina byla základní ekonomickou jednotkou společnosti, která musela být vždy schopna uživit sama sebe – tedy vyprodukovat tolik potravy, aby nestrádala na konzumaci. K dalším důležitým tradičním funkcím, které rodina plnila, bylo zajištění potomků, kteří by převzali hospodářství, rodinný majetek a jež by brzy mohli fungovat jako pracovní síly, které by pomohly s živěním rodiny (Matoušek, 1997).

Základním prvkem rodiny byl manželský pár, který žil podle církve ryze monogamicky. „*V tradiční rodině je manželství považováno za přirozený stav. Jak pro*

muže, tak pro ženy bylo definováno jako životní stádium, kterým měla projít velká většina lidí. Na ty, kdo zůstali mimo – zejména staré panny, ale také staré mládence, pokud se stranili manželství příliš dlouho, se pohlíželo s určitým despektem nebo blahosklonností“ (Giddens, 2000, str. 78). Soužití mezi mužem a ženou bylo založeno na rozdílných úlohách v domácnosti i ve společnosti a především na nerovnoprávném postavení žen. Ženy byly muži ve všem podřízeny, ať už se jednalo o otce, jakožto hlavu rodiny, nebo manžela. Ženy se věnovaly činnostem spojeným s domácností a s udržením rodu, společenské a ekonomické aktivity jim nepříslušely. Jelikož žena nebyla za práci finančně hodnocena, snižovalo to její status ve společnosti. Byla proto považována spíše jako symbolický kapitál rodiny (Bourdieu, 2000).

Od manželky se očekávala naprostá stálost a věrnost, nebylo téměř možné, aby byla žena nevěrná, natož aby porodila dítě, které by nebylo manželovo. Tato nakázání pocházela od církve, která formovala podobu tehdejších rodinných vztahů.

Manželství byla v té době uzavírána především z ekonomických a sociálních důvodů, většinou z rozhodnutí rodičů, na názoru budoucích manželů nezáleželo. Sňatek byl považován za téměř nezrušitelný, rodina proto byla stabilním prvkem celé společnosti. Hodnoty, které byly v manželství především uznávány, bylo sebeobětování, oddanost a sexuální zdrženlivost, pokud se nejednalo přímo o plození potomků (Možný, 1999).

3.2.2 Společenské změny vedoucí k moderní rodině

Tento přerod se vkrádal do lidské společnosti velmi pomalu a velmi dlouho také dozrával. Jedná se o proces prolínající se velmi významně s ženskou emancipací. Jeho počátky můžeme vnímat již v renesanční době, kdy se ženy začaly věnovat povoláním, která byla pro muže neatraktivní. Jednalo se především o ovládnutí tržišť a jarmarků, kde ženy často prodávaly nejen potraviny, ale také rukodělné výrobky a produkty z oděvního odvětví.

Čas, kdy se však tento předěl mezi tradiční a moderní rodinou stal nepřehlédnutelným, byl čas novověké industrializace, která orientovala obyvatele z vesnic do měst, a která také na přelomu 19. a 20. století odvedla ženy a děti

z domácností, aby také pracovaly v průmyslu. Tím přestal být muž jediným živitelem rodiny a jeho status tím začal klesat (Matoušek, 1997).

Ivo Možný (2006) datuje vrcholnou éru této přeměny do poloviny 20. století, kdy se společnost nejprve snažila obnovit v rodině tradiční harmonii, jasnou hierarchii a uspořádanost, která byla před světovými válkami danou normou. V té době však dospívala mladá generace, která se narodila těsně po druhé světové válce a jež vnímala, že model, který byl společností nastolen, mnohdy nefungoval správně. Odmítali proto koncept rodiny tak, jak jim jej prezentovali jejich rodiče.

Ona neblahá nefunkčnost vycházela z velkých změn společnosti s velmi hlubokými kořeny. Těmito změnami podle Možného (2006) byly:

- 1) Rodinný monopol na legitimní sex (určený církví) padl. Nejprve se stal přirozeným sex předmanželský, poté byl překonán názor, že pouze manželský partner má právo na sex toho druhého.
- 2) Díky novým antikoncepčním prostředkům bylo možné i přes sexuální aktivitu mimo rodinu uchovat plození potomků v rodinných sférách. V sedmdesátých letech pak již nefungovalo ani toto morální hledisko a začaly prudce stoupat počty nemanželských dětí.
- 3) Svobodná volba ve výběru partnera, která již nezávisela pouze na přání rodičů, jež upřednostňovali sociální a ekonomické hledisko před city svých potomků, vedlo k oslabení vlivu rodiny a ke snížení jejího statusu jako stabilizačního prvku společnosti. Také světové války a vzestup komunismu v Evropě změnil názor na udržitelnost majetku v rodině díky dědění.
- 4) Manželství začalo být chápáno oproti minulosti jako občanská smlouva, ne jako slib před Bohem, který platí za nezrušitelný. Tuto smlouvu je najednou možné vypovědět z kterékoliv strany a je založena především na lásce a sexuální přitažlivosti, tedy na velmi prchavých citech. Roste počet rozvodů a opakovaných manželství.
- 5) Instrukce převzaly mnoho rodinných funkcí, především vzdělávání dětí (škola), jejich socializaci a předávání hodnot ke správnému životnímu stylu (masmédia), anebo péči o staré, nemocné a postižené (zdravotní a sociální ústavy). Rodina dříve plnila všechny tyto funkce a byla v nich nenahraditelná.

Dnes jí zůstaly pouze výchova, spotřeba, zábava a citové bezpečí, přičemž pouze v posledním případě je nezastupitelná státními institucemi.

- 6) Dříve byla hlavním smyslem rodiny výchova dětí a rodilo se jich hodně, i když bylo množství snižováno vysokou úmrtností. Zlepšením lékařské péče začala klesat úmrtnost, ale díky antikoncepčním prostředkům také porodnost a dnes již mnoho párů zůstává dobrovolně bezdětných.
- 7) Od konce padesátých let se mění povaha práce, která již nevyžaduje tolik fyzické síly, a proto přestává znevýhodňovat ženy. Ty opouštějí domácnost a z celoživotní rodičky a pečovatelky o malé děti se žena zabývá těmito rolemi pouze několik let ze své životní etapy. Tím se definitivně mění ženské a mužské role ve společnosti.

Moderní rodina se tedy dá charakterizovat jako monogamní, především dvougenerační a ve většině případů spíše neolokální (mladý pár zakládá rodinu v nové oblasti či v novém domě/bytě, vzniká zcela nová domácnost). Tato rodina je méně závislá na státu, systém příbuzenských sítí není již tak významný jako v tradičním modelu a manželé jsou na rodině také méně závislí, což je zapříčiněno relativní jednoduchostí rozvodu oproti dřívějším dobám. Hlavou moderní rodiny jsou nyní oba rodiče, mezi něž je rozdělena autorita (Možný, 1999).

Díky nastolení moderní doby jsou lidé osvobozeni od vazeb na místní komunitu a nejsou již dále podřízeni církvi ani vrchnosti, která vycházela dříve většinou z monarchistického uspořádání společnosti. Lidský život tím však byl rozčleněn do několika souvisejících sfér, ve kterých jsou předepsány jiné role, jimž se jedinec musí přizpůsobovat. Odděluje se také soukromá sféra od veřejné, z nichž rodina patří do soukromých záležitostí jedince a veřejnost (dříve vrchnost, církve, později stát) již nemá právo jako dříve do těchto sfér zasahovat (Matoušek, 1997).

3.2.3 Charakteristiky postmoderní společnosti

Oldřich Matoušek, český sociolog věnující se sociologii rodiny a rodinné sféře společnosti, uvádí ve své publikaci „Rodina jako vztahová síť“ (1997) několik trendů, které se týkají postindustriální společnosti a jejího uspořádání. Mezi tyto tendence patří především:

- „Tendence odkládat sňatky a rození dětí na dobu co nejpozdější.
 - Tendence ve větší míře zakládat rodinu neformálně, bez legálního sňatku.
 - Zvyšování rozvodovosti.
 - Pokles ochoty lidí po rozvodu vstupovat do dalšího svazku a mít další děti.
 - Tendence omezovat počet dětí v rodině, případně nemít děti vůbec.
 - Prodlužování doby, po kterou děti a rodiče žijí spolu.“
- (Matoušek O., Rodina jako vztahová síť, str. 30).

Do těchto očividných trendů společnosti, kterými je charakterizována postmoderní doba, je možné také zahrnout spotřební způsob života notně ovládaný médii, rychle se měnící hodnoty a trendy společnosti. Do těchto tendencí vstupuje také všudypřítomná globalizace, která umožňuje jedinci pohlížet na svět komplexně a nabízí mu možnosti, které ještě na konci minulého století nebyly téměř představitelné (především pro člena české společnosti, jež byla tolik desetiletí odloučena komunismem od západního světa).

S těmito faktory přichází také individualizace, která nahradila dříve fungující pocit sounáležitosti s rodinou, jenž mnohdy vedl k obětování se rodinných členů na úkor blaha celé rodiny. Dnes žije člověk spíše sám pro sebe, do popředí životních hodnot se dostává především osobní realizace, neomezování se a svoboda učinit důležitá životní rozhodnutí pouze na základě svých osobních preferencí.

S tímto novodobým procesem individualizace a preferencí osobních zájmů souvisí také již výše zmíněný počet rozvodů, kterými vznikají neúplné rodiny a jejichž počty se s každým rokem zvyšují, ale také čím dál častější nesezdané soužití partnerů, jež často považují svatbu a manželství za přežitek. Také vysoký počet domácností jednotlivců, často i ve středním věku, je průvodním jevem této individualizace.

S tímto chováním přichází také ruku v ruce stále narůstající potřeba seberealizace u žen, které se odmítají smířit s životem věnovaným pouze rodině a soukromé sféře. Z ženy se tak stává plnohodnotný přispěvatel do rodinného rozpočtu, který je také schopný budovat svou kariéru, ale zároveň obstarávat domácnost a vychovávat děti. Tím také stoupá její společenský status a pozice muže se tím naopak

zeslabuje. Tato problematika, která je zaznamenána od konce 20. století a neochvějně patří k nejzákladnějším prvkům postmoderní společnosti, je sociology nazývána jako tzv. krize rodiny (Maříková, Čermáková, 2000).

3.3 Dělbá genderových rolí v současné rodině

Ve společnosti jsou stále silně zakořeněné genderové stereotypy týkající se sociálních rolí v domácnosti a v rodině. Přestože již není vyznáván tradiční model rozdělení genderových rolí, stále je společnost někde na půli cesty k modernímu vnímání této problematiky. Přestože již většina společnosti sdílí stejný názor, tedy ten, že by se role muže a ženy měly nejen doplňovat, ale také prolínat a měly by být navzájem zastupitelné, stále ještě tento princip zcela nefunguje, i když i do rodinné sféry pomalu, ale jistě vstupuje moderní univerzalita. Je zřejmé, že v dnešní době se spíše než kdy dříve stávají muži kompetentními převzít takové činnosti, které pro ně byly dříve nepředstavitelné a podřadné, jako je například péče o dítě nebo úklid v domácnosti. Ženy přebírají naopak aktivity, které jim dříve nepříslušely a jež pro ně byly naprosto nedostupné, jelikož patřily do mužského světa.

Přestože se tradiční duální pojetí genderových rolí víceméně rozpadlo, v rodině jsou stále zřetelně vidět typické staré struktury rodinného chování. Ty nám ukazují stále velmi významnou komplementaritu mužské a ženské role a také značnou dominanci ženy ve sféře rodinného života (Maříková, 2000).

Přestože ve společnosti notně převládá názor o vzájemné zastupitelnosti pohlaví ve všech sférách jako o správném rodinném chování, výzkumy ukazují, že k ní v realitě dochází méně často, než je právě ona představa správnosti (Národní zpráva o rodině, mpsv.cz).

Pokud se jedná o zastupitelnost rolí ve vztahu k dítěti, je častěji viditelné zastání tradičních otcovských funkcí v rodině matkou, nežli zastupitelnost vzájemná, tedy také vykonávání mateřských funkcí otcem.

Při výchově potomků jsou nejčastěji zastávány názory, že by měli chlapani a děvčata vykonávat všechny domácí práce rovným dílem bez ohledu na pohlaví. Ve skutečnosti však ani polovina rodičů, která zastává tento názor, nedodrží rovnou

dělbu domácích prací mezi sebou, častěji jsou tyto aktivity vykonávány ženou. Na muže jsou delegovány především pomocné a obslužné práce, jako je například nákup či umývání nádobí. Může se jednat o důsledek odlišných představ o rozsahu či kvalitě konání činností, které partneři mají (Možný, 1990).

S dělbou domácích aktivit jsou méně spokojené ženy, a to především s podílem partnera na domácích pracích. Jelikož mají ženy vyšší nároky na to, co je nezbytně nutné vykonat pro tzv. „rodinnou pohodu“, mnohdy jim nevyhovuje mužské, méně náročné pojetí výkonu práce, což může souviset s již výše zmíněnou delegací pouze pomocných činností (Maříková, 2000).

Dělba domácích prací je v dnešní době brána za přirozenou, její míra ale závisí především na rozhodnutí, jakým způsobem se budou partneři podílet na rodinném rozpočtu a zda chtějí budovat kariéru. Podle Možného (Možný, 1999) existují tři modely rodinných strategií, na kterých se dá postavit tato dělba. Prvním typem je tzv. **dvoukariérová rodina**, ve které se oba manželé úspěšně věnují své kariéře a díky finančním prostředkům a organizaci dokážou při svém pracovním vytížení založit rodinu a pečovat o domácnost buď společnými silami, nebo například přenést část této zodpovědnosti na externí osobu. Dalším typem, kde naopak neprobíhá téměř žádná participace prací v domácnosti, je rodina s **dvuosobní kariérou**, v níž oba partneři vkládají svou energii do podpory kariéry jednoho z nich, přičemž ani druhý z páru nemusí své profesionální ambice plně obětovat, pokud mají dostatečné finanční prostředky. Posledním modelem jsou tzv. **dvoupříjmové rodiny**, které jsou v současnosti nejrozšířenější. Oba manželé v rodině jsou zaměstnaní, avšak oba vykonávají zaměstnání, v němž nebudují kariéru, není pro ně tedy primárním zdrojem osobní identity. Tyto rodiny mívají nejčastěji tendence dělit aktivity týkající se domácnosti rovným dílem mezi muže a ženu, jak je však nastíněno výše, ani v těchto případech není tato dělba ve většině případů rovnocenná.

3.4 Angažované (aktivní) otcovství a pečující otcové

V západních společnostech se v posledních desetiletích vyvinul nový trend ve vnímání rodičovství. Stejně jako se posunulo myšlení společnosti od genderově striktně rozdělených domácích prací a rolí, tak je dnes společností vyzdvihován ideál sdíleného

rodičovství, v němž se velmi sblížily role matky a otce, kteří mají k dítěti podobně blízký vztah a pečují o ně jako rovnocenní partneři.

Pojem angažované otcovství se objevuje na konci 70. a počátku 80. let a vznikl za účelem posílení role otce v rodině ve chvíli, kdy se začalo uvažovat o tzv. krizi otcovství. Ta nastala především z důvodu sociálních změn ve společnosti. Nejen, že muž ztratil svou funkci jediného živitele, ale čím dál častěji se začaly objevovat rodiny s tzv. „vzdálenými otci“, v nichž se muž téměř (nebo vůbec) nepodílel na chodu domácnosti, ať už kvůli vysoké rozvodovosti nebo jeho pracovnímu vytížení. Trend aktivního otcovství tak vznikl jako snaha o zrovnoprávnění zesláblé role otce s významnou rolí matky. Zároveň také angažovaní otcové projeví zájem starat se o dítě již od jeho raného věku, což bylo dříve spíše atypické kvůli striktní genderové dělbě rolí (Nešporová, 2012).

Podle výzkumů z let 1976 a 1983 (Levine, Rusell in Maříková, 1999) jsou muži schopni poskytnout dítěti v novorozeneckém věku stejně kvalitní základní péči jako ženy (kromě kojení). Nejedná se totiž o dovednosti vrozené, jak se velmi dlouho předpokládalo, ale o schopnosti osvojené, získané. Otcova nevědomost či neobratnost ohledně péče o svého potomka tak vychází spíše z malé zkušenosti než z genderově dané neschopnosti se o ně postarat.

Angažovaní otcové jsou ti, kteří se osobně, aktivně podílejí nejen na výchově svých potomků, ale také na péči o ně, na domácích pracích a činnostech, které jsou s rodinou spojeny. Obecněji je za tento typ muže považován ten, kdo je tolerantní a vstřícný k ženám a nemá příliš rigidní představu o genderově přijatelných rolích.

Podle Coltrana (in Aktivní otcovství, 2008) jsou navíc v rodinách, v nichž figurují angažovaní otcové, mnohem vyrovnanější genderové vztahy, což může být klíčem k vyrovnanějším partnerským vztahům vůbec.

Termín pečovatelské otcovství je odlišován od angažovaných otců pouze v některé odborné literatuře, v mnoha textech se však tyto termíny významně překrývají nebo mají totožný význam. Podle Kubíčkové (Pečující otcové in Aperia, 2004) se odlišuje pečující otec od nepečujícího tím, že se sám zcela ztotožňuje se svou rolí pečovatele a považuje se za plně pečující subjekt, který nejen, že přebírá péči o dítě

z rukou matky, ale také péči o domácnost a další tradičně ženské povinnosti. Pečující otec se dítěti věnuje každodenně a to nejen v době, kdy je s ním sám, ale také v noci, o víkendech a v době, kdy je žena doma. Takový muž v domácnosti nepomáhá, jako je tomu ve většině rodin zvykem, ale přebírá zodpovědnost za její chod.

Ne každý muž je však plně pečujícím otcem, i když je s dítětem na rodičovské dovolené. Může se jednat o otce, který by jinak zůstal nezaměstnaný nebo dal přednost kariéře manželky z finančních či jiných důvodů. Naopak ale také ne všichni pečující otcové musí být na rodičovské dovolené. Může se jednat o podnikatele, který má flexibilnější pracovní dobu nebo pracuje na tzv. „volné noze“. Důležitým faktorem je, do jaké míry se se svou rolí pečovatele identifikuje. Jsou takoví muži, kteří považují roli pečujícího otce za součást své osobnosti, zvolili si ji dobrovolně a zcela se jí věnují. Lze se ale také setkat s otci, kteří se s pečovatelstvím neidentifikují, ba dokonce se za ně mohou stydět. V těchto případech jsou většinou k takovému kroku donuceni okolnostmi, a jakmile se situace změní (například si seženou práci), rodinný model sklouzne zpět k tradiční podobě. Neznamená to však, že by nemohli být dobrými otci. Mezi těmito extrémami jsou také muži, kteří se se svou rolí neidentifikují úplně, přesto ji však vykonávají rádi (Matkové: Mateřští otcové, 2003).

4 Pečující otec a jeho odraz v legislativních úpravách

4.1 Vymezení pojmů mateřská, rodičovská a otcovská dovolená

Mateřská dovolená je čas související s porodem a péčí o novorozence, který je přidělený pouze ženě, muž nemá vzhledem k biologickým předpokladům na toto uvolnění z pracovních povinností nárok. Délka mateřské dovolené se liší podle zákonů v jednotlivých zemích, v Evropě se jedná o rozsah od 14 do 28 týdnů, přičemž nejkratší mateřskou dovolenou čerpají matky v Německu, nejdelší pak v České republice a na Slovensku.

Rodičovskou dovolenou může čerpat na vlastní žádost žena i muž a slouží k prohloubení a zdokonalení péče o dítě. Nárok má matka po skončení mateřské dovolené a otec ode dne narození dítěte. Rodič na ni má nárok v případě, že se celodenně po celý kalendářní měsíc o dítě řádně stará. Obvykle je možné rodičovskou dovolenou čerpat do 3 let věku dítěte, v evropských zemích se pak v jednotlivých státech tato doba liší.

V České republice, podobně jako ve většině evropských zemí, je matce nejprve vyplácen mateřský příspěvek, který je většinou hrazen zaměstnavatelem nebo příslušným úřadem správy sociálního zabezpečení. Rodičovský příspěvek je pak přímo sociální dávkou státní podpory.

Za **otcovskou dovolenou** je považován nárok otce po narození dítěte na placené volno, přičemž výše jeho podpory je ve většině evropských zemí počítána podobně jako v případě mateřského příspěvku, doba trvání je však výrazně kratší – muži mohou tuto dovolenou čerpat po dobu maximálně jednoho týdne. Doba se opět liší podle zákonů v daných státech. Otcovská dovolená a rodičovská dovolená čerpaná muži se liší především tím, že otcovská dovolená je vybírána většinou současně s dovolenou mateřskou a slouží výhradně jako pomoc otce matce s povinnostmi okolo narozeného dítěte.

V některých zemích termíny rodičovská a mateřská dovolená splývají a je mnoho zemí západní Evropy, kde již rodiče nemají po mateřském příspěvku žádný nárok na další podporu. Česká republika si mezi evropskými zeměmi stojí v tomto

ohledu velmi dobře. Nejen, že je rodičovský příspěvek oproti jiným zemím vysoký, ale také je zde nabízena možnost pobírat jej až do 4. roku dítěte.

4.2 Rodičovská dovolená, historický vývoj a současné vymezení v Evropě

Rodičovská dovolená byla poprvé zákonem zavedena v roce 1974 ve Švédsku a vznikla jako odpověď na stále větší tlak ze strany společnosti, která volala po rovných legislativních podmínkách žen a mužů při péči o dítě. Přestože společenská změna a vývoj mateřské dovolené změnu v této oblasti přímo vyžadovaly, rodičovská dovolená moc velký úspěch neměla. Teprve další legislativní kroky, zavedené v roce 1993, vedly k většímu čerpání dovolené otci, a to především z důvodu zkrácení rodičovské dovolené o měsíc (v roce 2002 pak o dva měsíce), pokud tuto dobu nečerpal dovolenou muž (Parental leave entitlements, 2014).

Mezitím se rodičovská dovolená rozšířila po dalších státech Evropy, i když jí dodnes ještě nemají všechny. Do povědomí evropské legislativy se dostal tento pojem v roce 1983, kdy byly Evropskou komisí prvně předloženy návrhy na legislativní úpravu rodičovské dovolené, nebyly však přijaty. První rámcová dohoda, která vymezovala podmínky rodičovské dovolené, byla přijata členskými státy 3. června 1996 (Směrnice 96/34/ES). Ta stanovila minimální požadavky na rodičovskou dovolenou a pracovní volno za cílem sladit pracovní a rodinný život a podporovat rovné příležitosti (Směrnice 96/34/ES, mpsv.cz).

Směrnice se vztahovala „na všechny pracovníky, muže i ženy, kteří mají pracovní smlouvu nebo jsou v pracovním poměru vymezeném právními předpisy, kolektivními smlouvami nebo zvyklostmi platnými v každém členském státě“ (Směrnice 96/34/ES, Ustanovení 1 odstavec 2, MPVS.cz). Dohoda zajišťovala rodičům možnost vybrat si rodičovskou dovolenou minimálně na 3 měsíce, maximálně pak do 8 let dítěte, přičemž konkrétní doba byla určena podle vnitřních předpisů jednotlivých členských států. Dále pak směrnice chránila před propuštěním jedince, který podal žádost o rodičovskou dovolenou či ji čerpal a poskytovala garanci stejného či adekvátního pracovního místa. Další výhodou, kterou smlouva zajišťovala, bylo zajištění pracovního volna z důvodu vyšší moci, tedy v případě, že je zaměstnanec nucen vzít si je z naléhavých rodinných důvodů jako je nemoc či úraz (Směrnice 96/34/ES, mpsv.cz).

Tato rámcová dohoda platila až do roku 2010, kdy byla nahrazena Směrnicí 2010/18/EU, která platí dodnes. Rozšířila působnost dohody na pracovníky s částečným úvazkem, na ty, kteří mají smlouvu na dobu určitou a ty, jež jsou v pracovněprávním vztahu s agenturou práce. Minimální doba rodičovské dovolené byla prodloužena na 4 měsíce, nejvyšší hranice se nezměnila. Nejméně 1 měsíc je pro podporu rovnoměrnějšího čerpání rodičovské dovolené nepřenosný, pravidla tohoto rozhodnutí jsou upravována vnitrostátními předpisy. Dále jsou zohledněni rodiče, kteří mají postižené nebo dlouhodobě nemocné dítě. Směrnice také udává, že je nezbytné přijmout nezbytná opatření, pokud by mělo dojít k horšímu zacházení či propuštění z důvodu podání žádosti o rodičovskou dovolenou. Zaměstnanci je také zajištěno, že bude s přihlédnutím k potřebám zaměstnavatelů po návratu z dovolené na žádost změněna délka nebo rozvržení pracovní doby (Směrnice 2010/18/EU, EUR-LEX.eu).

V současné době panují obecně v Evropě dva přístupy k čerpání dovolených spojených s péčí o dítě. První přístup, který je nejrozšířenější, nabízí mateřskou dovolenou, která je dostupná pouze matkám a je čerpána v době před porodem a po porodu. V mnoha zemích je mateřská dovolená symbolem a měřítkem dobrých životních podmínek a zdraví matek, proto je v nich povinná. Na tuto dovolenou pak navazuje dovolená rodičovská, kterou již může čerpat žena i muž.

Tento přístup nabízí ženám čerpání delší dovolené než mužům a řadí se k němu Česká republika (více v kapitole 5.4.1.).

Druhý přístup se vyvíjí v poslední době jako odklon od tradiční mateřské dovolené, a to buď na dovolenou spojenou s narozením dítěte, která může být částečně převedena na muže nebo zrušení mateřské dovolené úplně. V tomto případě je zcela nahrazená rodičovskou dovolenou, obvykle s danou dobou, kterou čerpá žena a kterou čerpá muž. Zpravidla pak bývá určena také doba, ve které si sami partneři mohou vybrat, který z nich bude čerpat zbytek této dovolené. Typickým příkladem je například Švédsko (Moss, 2015).

4.3 Pečující otec v legislativních úpravách v Evropě – vybrané příklady

Čtyři země, vybrané v tomto přehledu, bojují s nerovným postavením žen a mužů ve společnosti stanovením lhůty, kterou z rodičovské dovolené čerpají muži

nebo nabídnutím bonusů, pokud tomu tak je, a tím reagují moderním způsobem na změny ve společnosti a na snahu ohledně zrovnoprávnění žen a mužů na trhu práce a v rodinné sféře. Z důvodu prolínání a navazování rodičovské dovolené a její čerpání muži s mateřskou a otcovskou dovolenou, budou v tomto přehledu zmíněné také podmínky dalších dovolených, než je pouze rodičovská.

4.3.1 Norsko

V Norsku neexistuje terminologie, která by přesně odlišovala mateřskou a rodičovskou dovolenou. Existují zde tři druhy dovolené, a to těhotenská dovolená, tedy 3týdenní dovolená před porodem, 10týdenní poporodní dovolená a konečně rodičovská dovolená. Po dobu těchto tří období jsou pobírány jednotné příspěvky² (Moss, 2016).

Otcovská dovolená je určena na dva týdny po narození dítěte, ale není finančně pokryta vládou. Nárok na tuto dovolenou mají všichni zaměstnaní muži, placená je ale podle dohody se zaměstnavatelem. Délka této dovolené může být po domluvě se zaměstnavatelem delší, a to pokud jsou matka nebo dítě nemocné či se jednalo o předčasný porod, dítě se narodilo postižené nebo se jedná o osamělého rodiče. Tato dovolená je přenosná na jinou osobu, a to především z důvodu odloučení otce a matky, při kterém matce v péči o novorozeně může pomoci někdo více než otec, který s nimi nežije (nav.no, 2016).

Rodiče na **rodičovské dovolené** si mohou zvolit ze dvou variant čerpání. Buď budou na rodičovské dovolené 46 týdnů za 100 % průměrné mzdy, nebo 56 týdnů s příspěvky stanovenými na 80 % z průměrné mzdy³ (Kundra, 2009)⁴.

V poporodní době je stanoveno 10 týdnů pro každého z rodičů. Zbývajících 36 nebo 46 týdnů (opět podle volby čerpání) je pouze na partnerech, zda bude dovolenou vybírat žena nebo muž. Otcových 10 týdnů je nepřenosných pro matku, jedině ve výjimečných případech, a to tehdy, pokud je otec nemocný, není schopen

²V mnoha evropských státech jsou právě první dva zmíněné typy dovolené označovány jako dovolená mateřská.

³Do tohoto období nejsou započítány 3 týdny před porodem, které jsou ale financovány stejným způsobem – podle zvolené varianty.

⁴Zdroj z roku 2009 byl konfrontován se současnou úpravou, které odpovídá.

pečovat o dítě nebo rodiče nežijí spolu. Otcův díl dovolené nelze s několika výjimkami (mnohočetný porod, adopce) pobírat v prvních šesti týdnech po narození, ve zbylém čase se mohou sami rodiče svobodně rozhodnout, v jakém období do tří let věku dítěte bude otec dovolenou čerpat. Rodiče mohou na rodičovskou dovolenou nastoupit při částečném úvazku a vybrat si ji najednou nebo po částech. Rodičovskou dovolenou lze pobírat současně (s výjimkou v době před porodem a v prvních šesti týdnech po porodu). Společné užívání dovolené však její dobu zkracuje. Pokud se narodí více než jedno dítě, rodičovská doba se prodlužuje buď o 7 nebo 5 týdnů (podle doby čerpání, 80 % nebo 100 % z průměrné mzdy) (Moss, 2016).

Jedinci, kteří mají nárok nastoupit na placenou rodičovskou dovolenou, musí být zaměstnaní minimálně šest z posledních uplynulých deseti měsíců a vydělat alespoň polovinu sazby základního ročního pojištění (nav.no, 2016).

Po uplynutí rodičovské placené dovolené mají rodiče právo nastoupit na jeden rok **neplacené dovolené**, přičemž pokud je dítě staré mezi jedním a dvěma lety, má rodič nárok na příspěvek rovnající se přibližně 645€ (6 000 Norských korun) měsíčně, pokud rodiče nevyužívají jinak běžně dostupné a používané služby předškolní péče a jiné veřejně financované služby za tímto účelem. Tyto služby jsou v Norsku běžně dostupné od jednoho roku věku dítěte, a mnoho rodičů je využívá proto, aby mohli nastoupit zpět do zaměstnání. Pokud rodiče tyto služby využívají méně než 20 hodin týdně, mohou pobírat alespoň poloviční příspěvek. Kritériem tedy není zaměstnanost rodičů, ale účast dítěte v těchto zařízeních (Moss, 2016).

Statistiky ukazují (Moss, 2016), že před zavedením povinných časových lhůt pro čerpání rodičovské dovolené muži, pobírala tuto dovolenou v Norsku asi 4% mužů. Současná data je obtížné získat, neboť muži čerpají dovolenou v mnoha případech po částech a v jiných statistických obdobích, což data poněkud zkresluje. Také délka období se za poslední roky měnila, doba kolísala mezi 4 – 14 týdny.

Podle norských oficiálních statistik (sbb.no, 2016) čerpání rodičovské dovolené muži v plném (nebo vyšším) rozsahu lhůty pro otce každoročně roste. V roce 2008 čerpalo tuto dovolenou přibližně 60 % otců, v roce 2011 to bylo již 64 % a v roce 2015 již 70 %. Data pro rok 2016 zatím nejsou dostupná, stejně tak počet mužů, kteří čerpají rodičovskou dovolenou nad rámec povinné lhůty.

4.3.2 Portugalsko

V Portugalsku byly v květnu 2009 zavedeny významné změny, které zreformovaly celý systém týkající se rodičovské dovolené. Termín mateřská dovolená byl nahrazen pojmem počáteční rodičovská dovolená (i když má matka stále volno před a po porodu) a byla zavedena rodičovská dovolená pouze pro otce.

Matka má nárok na dovolenou 30 dní před porodem a 42 dní (6 týdnů) po porodu má matka povinných. **Počáteční rodičovská dovolená** může být čerpána 120 nebo 150 kalendářních dnů, podle výše plateb, a může být libovolně rozdělena mezi matku nebo otce. Dalších 30 dní je bonusových pro rodiče, kteří spolu dovolenou sdílejí současně. Každý si tak vybere 15 dní, kdy jsou spolu s dítětem doma. Tato doba není zahrnuta do původních 120 nebo 150 dní dovolené (Moss, 2016).

Jedinci čerpajícímu počáteční rodičovskou dovolenou je vyplácen příspěvek počítaný z hrubých mezd za posledních šest měsíců. Na příspěvky v době čerpání rodičovské dovolené mají nárok ti jedinci, kteří pracovali po dobu šesti měsíců z posledních osmi měsíců. Zajímavostí (a prorodinnou politikou) je, že hodnota rodičovského příspěvku dosahuje vyšší úrovně než příjem daného jedince, a to z důvodu, že tato částka není daněna. Pokud žena nebo muž čerpají 120 dní dovolené, je jim vyplácen příspěvek v hodnotě 100 % příjmů, jestliže je dovolená čerpána na 150 dní, jedná se o 80 % z příjmů. Tyto podmínky platí v případě, že nejsou splněny podmínky, které se snaží o zlepšení rovnosti mezi muži a ženami (Expatica, 2015).

Pokud jsou podmínky zlepšující rovné postavení žen a mužů akceptovány, je možné čerpat dovolenou 150 dní se 100% výší příjmu, avšak minimálně 30 dní v kuse nebo ve dvou etapách po 15 dnech musí dovolenou čerpat druhý z rodičů. Za stejných podmínek lze také získat 180 dní počáteční rodičovské dovolené s pokrytím 83 % příjmů. Rodiče nemohou čerpat rodičovskou dovolenou zároveň, s výjimkou 5. měsíce dovolené, ve kterém mohou společně zůstat doma max. 30 dní, podmínkou však je, že každý z rodičů zůstane doma s tím druhým maximálně po dobu 15 dní a oba rodiče splňují výše uvedené podmínky způsobilosti pro čerpání rodičovské dovolené (Seg-social.pt, 2016).

Pokud rodiče nemají nárok čerpat rodičovskou dovolenou, jsou jim vypláceny měsíčně tzv. nezaměstnanecké příspěvky, které se také liší dobou pobírání počáteční rodičovské dovolené. Tyto příspěvky jsou na kratší dobu 335€(120 dní) a na dobu delší 268€ (150 dní), pokud není rodičovská dovolená sdílená. Pokud je sdílená, na kratší dobu je vypláceno 335€ (180 dní) a na dobu delší pak 276€ (150 dní). Pobírání těchto částek je však podmíněno výší rodinného příjmu (v roce 2015 419,22€). Pokud je matka způsobilá pobírat rodičovskou dovolenou, tyto podmínky nejsou problémem a platí také pro otce. Pokud však matka způsobilá pobírat rodičovskou dovolenou není, otec si může vybrat maximálně 15 dní povinné a 10 dní volitelné dovolené (tedy jen otcovskou dovolenou, jak je uvedeno níže) (Expatica, 2015).

Během čerpání počáteční rodičovské dovolené není povoleno pracovat ani na částečný úvazek a rodič samoživitel nemůže čerpat nároky druhého rodiče. V případě vícečetného porodu je počáteční rodičovská dovolená prodloužena o měsíc s každým dalším dítětem. Dále je rodičovská dovolená upravena při úmrtí nebo zdravotních komplikacích matky (Moss, 2016).

Otcovská dovolená trvá 25 dní, povinná doba čerpání je 15 dní. 5 dní z těchto 15 povinných musí být vybráno bezprostředně po porodu, zbytek této dovolené může být vybrán pouze během prvního měsíce po narození. Otcové dostávají 100% z příjmů, přičemž podmínky jsou stejné jako u rodičovské dovolené. Za každé další dítě při porodu jsou přidány 2 dny k povinné lhůtě 15 dnů a další dva k volitelné době 10 dnů (Seg-social.pt, 2016).

Dodatečná rodičovská dovolená trvá 3 měsíce a je dostupná oběma rodičům. Financována je 25 % průměrného příjmu pro každého z rodičů, ale pouze v případě, že okamžitě navazuje na ukončenou počáteční rodičovskou dovolenou. Tato dovolená může být čerpána až do 6 let věku dítěte a může být plně čerpána nebo při ní lze pracovat na částečný úvazek. Oba rodiče mohou čerpat tuto dovolenou zároveň, příspěvky však může pobírat pouze jeden (Seg-social.pt, 2016).

Po dočerpání dodatečné rodičovské dovolené (a pouze tehdy, pokud čerpána byla), má jedinec nárok čerpat **neplacenou rodičovskou dovolenou** trvající 2 roky (v případě tří a více dětí 3 roky) na plný pracovní úvazek. Tuto dovolenou však může čerpat pouze jeden z rodičů, a to za předpokladu, že je druhý rodič zaměstnaný. Tento

rodič je nadále zaměstnancem a má plná práva. Výjimkou je péče o postižené dítě, kdy je pracovní smlouva přerušena, ale návrat do zaměstnání je zachován (Moss, 2016).

Nevýhodou portugalského systému může být dlouhá doba mezi rodičovskou dovolenou a nárokem na předškolní péči počínající v 5 letech dítěte. Mezi „dobře“⁵placenou dovolenou a tímto nárokem pak vzniká přibližně 4,5 roku mezery. Mezi neplacenou dovolenou a nástupem do předškolní péče vzniká rozmezí cca 2 roky. Rodiče tak musejí využívat soukromé, placené služby. Statistiky ukazují, že tyto služby využívá nadprůměrné množství rodičů ve srovnání s dalšími zeměmi OECD. A to nejen v době uvedené časové mezery, ale také rodiči s dětmi do 3 let věku (Moss, 2016).

Podle Karin Wall a Mafalda Leitão (2016) velmi výrazně stoupl trend mužů na rodičovské dovolené, a to především po zavedení možnosti čerpat dovolenou delší dobu za předpokladu, že ji částečně bude čerpat muž, tedy od května roku 2009. V roce 2008 čerpalo rodičovskou dovolenou 596 mužů, po zavedení bonusu toto číslo stoupl v roce 2010 na 16 426 mužů. Toto číslo meziročně nadále narůstá, ač již velmi pomalu. V roce 2011 tuto dovolenou čerpalo přibližně 17 036 otců (tedy 20,1 % ze všech počátečních rodičovských dovolených), v roce 2014 pak 17 744 mužů (to je 26,4 % všech počátečních rodičovských dovolených) a v roce 2015 se počet dokonce přiblížil číslu 21 000 (neboli 28,9 % všech počátečních rodičovských dovolených), a to především díky zavedení 30 bonusových, společně strávených dní. O tom, kolik mužů čerpalo více než povinných 30 dní, bohužel nejsou dostupné žádné informace.

Dodatečnou rodičovskou dovolenou čerpá přibližně 7% rodičů, v roce 2015 o ni požádalo 4 944 rodičů, z toho 4 406 (89%) matek a 538 otců (11%).

4.3.3 Rumunsko

V Rumunsku je poskytována **mateřská dovolená** v délce 126 dní (18 týdnů), z toho maximálně 9 týdnů je věnováno předporodní péči (výlučně z důvodu těhotenství, ne z jakéhokoliv jiného důvodu) a maximálně 9 týdnů poporodní péči. Tyto doby mohou být mezi sebou kombinovány podle lékařského doporučení či podle možností matky. Mateřská dovolená je vyplácena 85 % z průměrného hrubého příjmu v posledních 6 měsících předtím, než byla započata rodičovská dovolená. Rodičovské

⁵ není počítáno 25 % příjmů

příspěvky nejsou zdaněny, matky odvádějí pouze individuální příspěvek na sociální pojištění (us.practicallaw.com, 2013).

Otcovská dovolená trvá v Rumunsku 5 dní a výše rodičovského příspěvku je rovna příjmu, který by zaměstnanec dostal, kdyby docházel běžně do práce. Tento příspěvek je placen ze zaměstnaneckých fondů a může je pobírat také samostatně činný otec, pokud zaplatí poplatek do příslušného fondu. Tato dovolená je poskytována na základě žádosti v prvních dvou měsících po narození dítěte (schváleno v březnu 2016) a poté, co doloží rodným listem fakt, že je otcem. Pokud muž v této době vykonává vojenskou službu, jsou mu k této době přidány dva dny navíc. Pokud jedinec získal certifikát o absolvování kurzu kojenecké péče, tato doba se mu prodlouží až na 15 dní (schváleno v březnu 2016). Tyto kurzy mají zvyšovat znalosti péče o dítě a zapojení mužů, většinou jsou však konány pro páry (Moss, 2016).

Od června roku 2016 je schváleno, že se již nebude muset vybírat **rodičovská dovolená** na 1 nebo 2 roky, ale bude rodiči vyplácena částka 85 % z jeho čistých příjmů za posledních 12 měsíců, a to po celou dvouletou rodičovskou dovolenou. Pokud se rodič bude chtít vrátit do práce dříve, bude mu vyplacen jednorázový bonus ve výši 50 % minimálního rodičovského příspěvku (to je 85 % z minimální průměrné mzdy) (Macht, Popescu, 2016).

V roce 2012 bylo v Rumunsku uzákoněno, že minimálně 30 dní rodičovské dovolené bude čerpat rodič, který na rodičovské dovolené není. Druhý rodič čerpající rodičovskou dovolenou standardně se v té době může vrátit do práce nebo čerpat neplacenou dovolenou. Ve chvíli, kdy se rodič této minimální 30 denní lhůty vzdá, propadá na ni druhému rodiči nárok. Dovolená je tedy nepřenosná a pro druhého rodiče je pak zkrácena na 23 měsíců (dříve 11 měsíců). Možnost druhého rodiče čerpat rodičovskou dovolenou platí pouze do 1 roku věku dítěte (Moss, 2016).

Čerpat příspěvky na rodičovskou dovolenou může příslušník rumunského národa nebo cizinec s trvalým pobytem v Rumunsku, který žije s dítětem a nemá žádné dluhy vůči státu nebo příslušnému místnímu rozpočtu. Rodičovský příspěvek je v měsíci, kdy rodičovskou dovolenou čerpá druhý jedinec, vypočítán z otcova příjmu. To však může být změněno, pokud druhý rodič nespĺňuje kritéria pro udělení

rodičovské dovolené. Jedná se při tom o neúplnou rodinu nebo o to, že otec - rodič nechce rodičovskou dovolenou čerpat (us.practicallaw.com. 2013).

V Rumunsku je málo rozšířený systém předškolní péče o dítě, primární péči ve věku od 2 do 6 let vykonávají neformálně rodiče, prarodiče nebo jiní příbuzní. Pouze asi 10 % dětí je zapsáno ve službách, jako jsou jesle nebo mateřské školy (Macht, Popescu, 2016).

Poslední dostupná data ukazují, že počet mužů čerpajících otcovskou dovolenou roste. V roce 2012 využilo tuto možnost čerpání volna 16,6 % (26 517), zatímco v roce 2014 už to bylo 21,1 % (29 427). Informace o čerpání rodičovské dovolené muži nebyly nalezeny (Moss, 2016).

4.3.4 Švédsko

Žena má právo dva týdny před nebo po porodu čerpat **mateřskou dovolenou** podle jejího uvážení. Tento nárok může časově neomezeně čerpat také v době těhotenství, pokud je práce nebezpečná pro plod a není žádná jiná práce, která by jí byla udělena. V takovém případě je ženě uznán příspěvek ve výši 77,6 % jejího příjmu. To samé platí, pokud je práce fyzicky náročná. Potom je ženě poskytnuto volných 50 dní z posledních 60 dní před porodem a je jí vyplacena stejná částka – tedy 77,6 % z příjmu. Zbytek této dovolené spojený s poporodní péčí je čerpán v rámci rodičovské dovolené (Kundra, 2009).

Existuje i instituce **dočasné dovolené**. Je poskytována na 10 dní a je vyhrazena na pomoc ženě při péči o dítě, přičemž je otci vyplácena také částka 77,6 % z jeho příjmů. Tato lhůta může být čerpána kdykoliv během prvních 60 dnů po porodu a nárok mají všichni muži, kteří jsou zaměstnaní, nehledě na délku zaměstnání před porodem. Tato dovolená je genderově neutrální a může být vybrána partnerem, který ženě pomáhá s péčí o novorozence, popřípadě příbuznými, pokud není druhý rodič znám. Tato doba může být vzhledem ke stavu dítěte a matky přizpůsobena situaci (v případě nemoci, vícečetného porodu, osamělého rodiče či z důvodu postižení dítěte nebo matky). Tato dovolená se dá v jisté míře označit jako dovolená otcovská (Moss, 2016).

Rodičovskou dovolenou mohou pobírat oba rodiče do věku 18 měsíců dítěte, doba pobírání rodičovského příspěvku je však omezena na 240 dnů pro každého rodiče. Celková doba 480 dní (240+240) je rozdělena na povinnou 90denní lhůtu pro matky a povinnou 90denní lhůtu pro otce. Zbytek této dovolené – 300 dní je přenosných z jednoho rodiče na druhého a je tedy možné rozhodnout se, který z rodičů si přeje dovolenou čerpat. Z 240 denní lhůty, kterou může pobírat každý z rodičů, je 195 dní placeno 77,6 % z příjmů, zbývajících 45 dní je hrazeno paušálně, a to 180 Švédských korun (19 €) denně. Rodičovská dovolená je záměrně počítána ve dnech, aby mohla být co nejvíce přizpůsobena různým požadavkům. Může být čerpána na celý, poloviční, čtvrtěční úvazek nebo z jedné osminy. Pokud si rodič zvolí některou z těchto variant, dovolená je rozpočítána tak, aby byla plně vybrána. Placená i neplacená dovolená může být kombinována tak, aby to vyhovovalo rodičům a ten mohl zůstat déle doma. Rodiče mohou čerpat dovolenou v jednom dlouhém období nebo v kratších časových blocích, přičemž je právem dané, že má jedinec čerpající rodičovskou dovolenou po etapách nárok 3x ročně chybět v práci po dobu čerpání této dovolené. Zaměstnavatelé však většinou vycházejí rodičům vstříc a počítají s více obdobími. Oba rodiče mohou čerpat 30 dní placené dovolené současně, dokud dítě nedosáhne 1 roku věku, toto období ale nemůže být započítáno do mateřské ani otcovské povinné lhůty (Sweden Sverige, 2016).

Od roku 2008 existuje tzv. bonus rovnosti, který nabízí každému rodiči denně paušální poplatek 50 Švédských korun (5 €) a nárok na slevu na dani ve výši 10 500 Švédských korun (1122 €), pokud je rodičovská dovolená sdílena rovnoměrně (Kundra, 2009).

Na placenou rodičovskou dovolenou má nárok každý rodič a 77,6 % z výdělku mohou pobírat ti, jejichž minimální denní příjem neklesl pod 250 Švédských korun (24 €) po dobu 240 dní před očekávaným dnem porodu. Pokud osoby samostatně výdělečně činné přispívají do systému sociálního zabezpečení, mají právo pobírat stejné příspěvky. Rodiny s vícečetným porodem (dvojčata) mají nárok na dalších 90 dní placené dovolené s tradičními 77,6 % pokrytí z příjmu a s každým dalším dítětem pak 180 dní s klasickou výší příspěvku. Pokud se narodí druhé dítě, rodič zůstává způsobilým pro čerpání příspěvků na prvního potomka. Rodiče, kteří nejsou způsobilí pobírat rodičovské příspěvky ve výši 77,6 % z příjmů, dostávají paušální denní

příspěvky v hodnotě 250 Švédských korun (27 €). Tato nová výše příspěvku zvýšená o 25 Švédských korun (3 €) byla uvedena v platnost v únoru 2016 (*Försäkringskassan, 2016*).

Mnoho zaměstnavatelů kompenzuje svým zaměstnancům během rodičovské dovolené ztráty a nabízí jim příspěvky ve výši 80 – 90 % z příjmů, podle toho, zda se jedná o veřejný či soukromý sektor (Kundra, 2009).

Ve Švédsku přímo navazuje předškolní péče na dobu, ve které rodičům končí dovolená, dokonce se rodič může rozhodnout, zda bude dovolenou čerpat rychleji (13 měsíců), nebo pomaleji (16 měsíců), předškolní péče je totiž dostupná již od 1. roku dítěte. Návštěvnost předškolních zařízení je nadprůměrná ve srovnání s dalšími zeměmi OECD (Sweden Sverige, 2016).

V roce 2014 čerpalo otcovskou dovolenou přibližně 75 % mužů, kteří si vybírali v průměru 9,2 z 10 možných dní. V tom samém roce tvořilo příjemce příspěvků na rodičovské dovolené 45 % mužů a 55 % žen, i když matky čerpaly mnohem delší dobu. V porovnání s rokem 2010, kdy muži čerpali přibližně 12 % délky rodičovské dovolené z celkových 480 dnů (dříve byla povinná lhůta pouze 60 dnů, které odpovídají přibližně právě 12 %), to bylo v roce 2014 již 25 % (povinná lhůta 90 dní, která odpovídá 19 %, byla zavedena až v lednu 2016). Bonus rovnosti byl v roce 2012 přijat 151 138 páry, což odpovídá 56 % rodičů (Duvander, Haas; 2016).

Delší dobu rodičovské dovolené ve Švédsku čerpají častěji muži s vyšším vzděláním nebo pracující ve veřejném sektoru, protože je větší pravděpodobnost, že dostanou vyšší odškodnění od zaměstnavatele. Možnost rodičovské dovolené nevyužívají nejčastěji muži narození mimo Švédské království (Moss, 2016).

4.4 Pečující otcové v České republice

4.4.1 Legislativní úprava rodičovské dovolené

Na **mateřskou dovolenou** v České republice nastupuje žena 6 týdnů před termínem porodu (maximálně 8 týdnů). Matka má nárok na dovolenou trvající 28 týdnů, po porodu tedy zpravidla čerpá 22 týdnů. Jestliže žena předčasně porodí, je jí poskytnuta dovolená ode dne nástupu na mateřskou až po uplynutí celé doby 28 týdnů,

jestliže však žena vyčerpala před porodem méně než 6 týdnů dovolené z nějakého jiného důvodu, čerpá dovolenou v klasické poporodní délce, tedy 22 týdnů. Pokud se jedná o vícečetný porod, mateřská dovolená se prodlužuje na dobu 37 týdnů po porodu. Mateřská dovolená nesmí skončit dříve než 14 týdnů po porodu a nesmí být přerušena před koncem 6. týdne po porodu (Zákoník práce, 2016).

Během této dovolené je poskytována peněžité pomoc v mateřství. Jedná se o 70 % z vyměřovacího základu výdělku, přičemž rozhodným obdobím je posledních 12 měsíců před nastoupením na mateřskou dovolenou. Peněžité pomoc je poskytována ženám, které platily alespoň 270 dní z posledních dvou let nemocenské pojištění. Příspěvek může brát také muž (otec dítěte či manžel matky) na základě rozhodnutí příslušného orgánu, písemné dohody s matkou nebo z důvodu úmrtí či dlouhodobé nemoci matky. Za těchto podmínek je oprávněn čerpat i volno související s mateřskou dovolenou (Česká správa sociálního zabezpečení, 2015).

Otcovská dovolená nebyla do roku 2016 vůbec definována. Otec měl právo na placenou dovolenou na dobu nezbytně nutnou pro odvoz manželky do porodnice, pokud se chtěl zúčastnit porodu, musel si vzít neplacené volno. Od začátku roku 2017 probíhá proces schvalování návrhu zákona, který by měl otcům v České republice poskytnout nárok na týdenní otcovskou dovolenou, která by měla být vybrána prvních 60 dní po narození dítěte. Otcovská dovolená by měla být financována stejně jako mateřská dovolená a to 70 % z vyměřovacího základu. Podle informací Ministerstva práce a sociálních věcí by mohla otcovská dovolená začít platit již na konci roku 2017 (mpsv.cz).

Na **rodičovskou dovolenou** mají nárok oba rodiče, matka po skončení mateřské dovolené a otec od narození dítěte, kterou lze čerpat v rozsahu 19 měsíců až 4 let. Specifikem rodičovské dovolené v České republice je, že se nemusí shodovat doba čerpání rodičovské dovolené s dobou pobírání rodičovského příspěvku. Může se proto stát, že rodič vyčerpá příspěvek dříve, než dobere rodičovskou dovolenou. V takovém případě již pak do konce dovolené žádný příspěvek nedostane (FinExpert.cz, 2013; Zákoník práce, 2017).

Zatímco o rodičovskou dovolenou se žádá u zaměstnavatele, pokud chce rodič v této době pobírat rodičovský příspěvek, musí si o něj zažádat na příslušném úřadě

práce. Tyto příspěvky také neupravuje Zákoník práce, ale Zákon o státní sociální podpoře (Zakony.centrum.cz; 2015).

Nárok na rodičovský příspěvek mají jedinci, kteří musí „*po celý kalendářní měsíc osobně celodenně a řádně pečovat o nejmladší dítě v rodině nejdéle do 4 let věku tohoto dítěte*“ (Zákon č. 177/1995 Sb., §30 ods.1). Nárok pobírat rodičovský příspěvek platí pouze na nejmladší dítě a pouze pro lidi, kteří mají trvalé bydliště na území České republiky. Toto kritérium musí být splněno jak u matky, tak u dítěte. Rodiče také musí splnit podmínku, která říká, že pokud je dítě mladší než 2 roky, nesmí v jeslích nebo v mateřské škole strávit více než 46 hodin měsíčně. Pokud je dítě ve věku 2-3 let, může v těchto zařízeních pobývat neomezenou dobu (Zákon o sociální podpoře, 2017).

Rodič si volí variantu pobírání rodičovského příspěvku, která je mu vypočítána jako 70% z jeho 30denního vyměřovacího základu v částce převyšující 7 600 Kč až do částky 11 500 Kč. Maximální vyplacená částka je 220 000 Kč po celou dobu pobírání rodičovského příspěvku bez ohledu na dobu trvání. Tato doba může být kdykoliv na příslušném úřadě práce změněna podle přání rodiče. Jediné omezení je 3 měsíční čekací lhůta po poslední změně výše příspěvku. Toto však platí pouze pro rodiče, kteří splnili podmínky pro dosažení peněžité pomoci v mateřství. Pokud si tedy matka neplatila nemocenské pojištění⁶, rodina je povinna čerpat rodičovský příspěvek po dobu 4 let (Zákon o sociální podpoře, 2017).

V průběhu roku 2017 by se měla zjednodušit pravidla pro čerpání rodičovského příspěvku. Měl by být posunut horní limit výše rodičovského příspěvku z 11 500 Kč na částku přibližně 32 500 Kč. Rodičovský příspěvek bude proto možné vybrat již přibližně po půl roce čerpání dovolené a rodič se bude moci vrátit dříve do práce. Na základě tohoto rozhodnutí by mělo být také zrušeno sledování docházky dítěte v předškolních zařízeních před druhým rokem věku a zrušena podmínka pobírání rodičovského příspěvku, ze které vyplývalo, že tam nemůže dítě před druhým rokem věku strávit více než 46 hodin měsíčně. Rodiče, kteří si před novelou nemohli dovolit zvolit délku čerpání rodičovského příspěvku a byla jim přidělena automaticky nejdelší možná varianta pobírání (tedy ty páry, u nichž matce nevznikl nárok na peněžitou

⁶ zpravidla živnostníci, studenti a nezaměstnaní, jinak ho platí zaměstnavatel

pomoc v mateřství), si budou nově moci délku čerpání podle určitých podmínek sami regulovat (Mpsv.cz).

V České republice zůstává na rodičovské dovolené jen málo mužů. Dochází sice k mírnému nárůstu otců, kteří mají o rodičovskou dovolenou zájem, tyto hodnoty se však i v současné době pohybují v jednotkách procent. Od roku 2001, kdy muži tvořili 0,77 % příjemců rodičovského příspěvku, počet stoupl přes 1,5% (2008 a 2010) na 1,8 % v roce 2015 (Moss, 2016).

4.4.2 Sdílení rodičovství v postojích české populace

Tématu mužů na rodičovské dovolené a názorům společnosti na toto téma se věnuje velké množství výzkumů, většinou zadaných přímo Ministerstvem práce a sociálních věcí České republiky nebo financovaných z prostředků Evropského sociálního fondu v České republice (ESF). V této podkapitole jsou zmíněny pro tuto práci pouze nejvýznamnější výzkumy, které však velmi významně ovlivňují průběh empirické části výzkumu. Některé výzkumy byly rozděleny na více částí a jsou z nich vybrány pouze ty, které se bezprostředně dotýkají genderového vnímání mužů na rodičovské dovolené, názorů společnosti na dané téma nebo pocitů mužů, kteří na rodičovské dovolené jsou. Na tyto projekty navazuje vlastní empirický výzkum, který částečně navazuje na získané znalosti problematiky a ukazuje aspekt rodičovství mužů z jiného úhlu pohledu. Výzkumy jsou seřazeny časově od nejstaršího po nejnovější.

V roce 2010 byl financován z prostředků ESF výzkum „**Podoby otcovství v ČR**“, jehož část byla věnována názorům otců na čerpání rodičovské dovolené muži. Výzkum ukázal, že 90 % otců čerpalo v době manželčina porodu a několik dní po něm neplacené volno nebo dovolenou. Zhruba polovina potenciálních otců projevila zájem o zavedení tzv. otcovské dovolené, přičemž zájem vykazovali spíše mladší muži.

Podle průzkumu byla v roce 2010 připravenost českých mužů na nástup na rodičovskou dovolenou poměrně nízká. V obecné rovině výzkumu vyplynulo, že se dvě třetiny mužů domnívají, že by doma s dítětem do 2 – 4 let měla zůstat matka, jelikož je pro dítě tohoto věku nezastupitelná, jedna pětina respondentů upřednostňovala při rozhodnutí ekonomické hledisko. Pouze 8 % mužů odpovědělo, že by na rodičovské

dovolené měl zůstat ten rodič, který o to stojí více a 7 % otců souhlasilo s vystřídáním rodičů na rodičovské dovolené.

Tyto obecné postoje mužů odpovídají také individuálnímu řešení při narození potomka. Polovina otců by na dovolené nezůstala (2/5 z nich především proto, že si dovolenou přeje čerpat partnerka), jedna pětina by na ní zůstala v případě, že by to vyžadovaly okolnosti (např. nemoc manželky) a pouze 7 % otců by si rodičovskou dovolenou rádo na nějakou dobu vyzkoušelo a 6 % mužů by na ní zůstalo, pokud by se rodiče po čase vystřídali (Podoby otcovství v ČR, 2010).

Na tento výzkum navazuje další projekt s názvem „**Táto jak na to**“, z roku 2011, který se věnuje rozdílnosti genderových názorů na mužskou péči o dítě. Celkově byly rozdíly v názorech mužů a žen poměrně malé. Nejvýznamnější rozdíl, který byl zaznamenán, ukazoval genderovou rozdílnost názorů na schopnost otců postarat se o dítě stejně dobře jako matky. Přibližně 8 % otců bylo přesvědčeno, že se muži o dítě stejně dobře postarat neumí, což si myslelo i 18 % žen (téměř pětina). Tyto výsledky naznačují, že se může jednat o ženy, které brání otcům v odchodu na rodičovskou dovolenou.

Většina mužů je spokojena s mírou zapojení se otců do každodenní péče o nezletilé dítě (78 % otců, 73 % mužů), ženy jsou však v tomto ohledu kritičtější. 45 % říká, že se muži do péče o dítě dostatečně nezapojují, 55 % si myslí, že je participace dostatečná (Táto jak na to, 2011).

Posledním, zato rozsáhlým průzkumem je „**Táta na plný úvazek**“, který byl vykonán v roce 2014 ve Zlínském a Olomouckém kraji. Vzhledem k tomu, že se na různé části průzkumu jednotlivé názory v krajích významně neliší, dá se předpokládat jistá podobnost s názorem širší společnosti. Názory však mohly být samozřejmě ovlivňovány regionálními faktory. Tento výzkum se dělí na čtyři části, z nichž první byla provedena kvantitativně a zkoumala ochotu otců zůstat na rodičovské dovolené a také postoj žen k otázce mužů na rodičovské dovolené. Druhá část byla vykonána pomocí rozhovorů se zaměstnavateli. Třetí výstup hodnotí veřejné mínění společnosti na muže na rodičovské dovolené a poslední část ukazuje, jaké zákonné úpravy o rodičovské dovolené by společnost uvítala v České republice.

První část výzkumu ukázala, že drtivá většina mužů (přes 90 %)by o možnosti zůstat nějakou dobu s dítětem doma uvažovala, ale více než polovina se stále přiklání spíše k zápornému stanovisku. Každý desátý muž v obou krajích je přesvědčen o tom, že by zůstal nějakou dobu s dítětem na rodičovské dovolené (odpověď určitě ano), dvě pětiny mužů vykazují alespoň nějakou ochotu dovolenou čerpat (odpověď spíše ano). Výzkum také potvrzuje informaci, která již byla zjištěna v předchozím průzkumu Podoby otcovství v ČR, a to, že ochota čerpat rodičovskou dovolenou klesá s věkem a vyšším vzděláním. To může být v prvním případě způsobeno vyrůstáním ve společnosti, která dříve více dbala na tradiční hodnoty, v případě druhém tím, že jsou tyto muži pravděpodobně živiteli rodin a jejich kariéra je pro ně důležitější než pro muže s nižším vzděláním.

Muži vykazují mnohem větší ochotu nějakou dobu zkusit čerpat rodičovskou dovolenou, než jak své partnery odhadují ženy. Pouhá čtvrtina žen si myslí, že pokud by se jim narodilo dítě, jejich druh by s ním zůstal nějakou dobu doma. Ochota mužů ale také neodpovídá jejich skutečnému zastoupení na rodičovské dovolené.

Z výzkumu vyplývá (předchozí výzkumy vhodně doplňující) informace, že si ženy spíše nepřejí, aby muž odešel na rodičovskou dovolenou a tím jí zcela nebo částečně nahradil v péči o dítě. Pouze 13 % matek by rozhodně stálo o zastoupení mužem na rodičovské dovolené, 23 % volilo váhavější odpověď – spíše ano. K tomuto kroku byly nejpřístupnější ženy ve věku 20 – 24 let a ženy, které dosáhly vyššího vzdělání.

Nejčastějšími a nejvýznamnějšími motivátory je pro otce skutečnost, že by navázali intenzivnější vztah s dítětem a chtěli si plnohodnotnou péči o dítě vyzkoušet. Přibližně třetina mužů zmínila finanční výhodnost tohoto kroku, 15 % uvedlo, že by chtěli umožnit partnerce její návrat do práce a pouze 10 % mužů zmínilo, že by si to jejich partnerka přála. To také potvrzují již výše zmíněná procenta ochoty matek otci dovolenou přenechat nebo se s ním o ni rozdělit.

Nejdůležitější bariérou pro muže jednoznačně zůstává ekonomická nevýhodnost. Přibližně čtvrtina konzervativnějších respondentů uvedla, že se matka dovede o malé děti postarat lépe než muž, pětina mužů se obává ztráty zaměstnání nebo kariérního

postupu, pokud by na rodičovskou dovolenou odešli a pouze jeden z deseti mužů uvedl, že se obává, že by si s malým dítětem neuměl poradit.

Jak se ukázalo v druhé části výzkumu, česká společnost již nevnímá muže na rodičovské dovolené jako „nenormálního“, třetina lidí si dokonce myslí, že se jedná o „prima chlapy“, nebo že to jsou „frajeři“.

Informace vycházející z předchozích výzkumů, že přibližně polovina respondentů vykazuje spokojenost s mírou zapojení muže do každodenní péče o dítě a druhá polovina si myslí opak, přičemž v ní jsou častěji zastoupeny ženy, byla v tomto průzkumu veřejného mínění potvrzena.

Třetí výzkumná část se zaměřila na nabídku zákonných úprav a na zjištění, která ze čtyř uvedených možností je pro společnost nejlákavější. Tyto zákonné úpravy jsou:

- Bonus pro druhého rodiče nad rámec rodičovské dovolené. Tento bonus by obsahoval 1 měsíc čerpání rodičovské dovolené druhým rodičem po skončení klasické doby rodičovské dovolené, aniž by se tím rodičovská dovolená prvního rodiče zkrátila. Tato možnost byla vybrána jako nejlepší (souhlasilo s ní 38 % žen a 33 % mužů).
- Otcovská dovolená byla druhou nejlepší volbou (vybralo ji jako nejrozmumnější řešení 30 % respondentů, ale 34 % mužů a pouze 27 % žen).
- Variabilní bonus pro druhého rodiče v rámci rodičovské dovolené znamená, že by si druhý rodič mohl vybrat kdykoliv během čerpání rodičovské dovolené jeho partnerem/kou 30 dní placené dovolené navíc, která by byla určena k péči o dítě. Rodičovská dovolená by se tím zkrátila o příslušný počet dní. Tuto možnost zvolila pětina respondentů, mezi nimiž nebyly žádné procentuální rozdíly v počtu mužů a žen.
- Měsíční kvóta pro druhého rodiče byla zvolena pouze 5 % respondentů, přičemž tuto možnost volilo více žen. Většině připadala tato povinná lhůta příliš direktivní.

Jako rozumná nepřipadá žádná z navrhovaných legislativních úprav 7 % respondentů. Více než polovina respondentů by zavedla všechny tyto možnosti

s výjimkou povinné lhůty pro druhého rodiče. Všeobecně byly lépe přijímány možnosti, kdy lidé dostanou něco navíc, ale nic přitom neztratí, naopak nejvíce se respondenti bránili možnosti s případným zkrácením rodičovské dovolené.

4.5 Porovnání situace ve vybraných evropských zemích a v České republice

Česká republika patří v Evropě k zemím, které mají velmi příznivé podmínky pro čerpání mateřské a rodičovské dovolené, nabízí možnost čerpání rodičovské dovolené muži, nesnaží se ale žádným způsobem o podporu rovnějšího čerpání rodičovské dovolené oběma pohlavími, jako je tomu u zemí, které byly výše uvedeny jako příklady možností.

Délky jednotlivých dovolených jsou pro lepší přehlednost přepočítány na dny a její délky a specifika porovnány mezi sebou.

„Mateřská“⁷ dovolená

Tabulka 1: Porovnání mateřské dovolené v České republice a vybraných evropských zemích

	Česká republika	Norsko	Portugalsko	Rumunsko	Švédsko
Počet dní	42 + 154	21 + 70	30 + 42	63 + 63	14
Příspěvek	70 %	77,60 %	100 %	85 %	77,60 %

Vlastní zpracování

V tabulce jsou porovnány počty dní mateřské dovolené v jednotlivých státech, které jsou ještě dále rozděleny na předporodní a poporodní dny. Výjimku tvoří Švédsko, kde si žena může vybrat před porodem nebo po porodu pouze dva týdny rodičovské dovolené, pokud nevykonává fyzicky náročnou práci. Další poporodní dovolená je pak legislativně zahrnuta v rámci rodičovské dovolené.

Nejdelší mateřskou dovolenou nabízí z vybraných zemí Česká republika, ačkoliv je financována procentuálně nejmenším příspěvkem. Naopak nejvýše hodnocenou mateřskou dovolenou nabízí Portugalsko, které je po změnách sociálního systému silně prorodinné. Ženám na mateřské dovolené nabízí 100 % krytí. Zatímco ostatní země mají legislativně upravené povinné čerpání mateřské dovolené po porodu, Rumunsko dává matce v tomto ohledu větší pravomoc a může podle lékařského doporučení či svého zdravotního stavu přenášet volné dny z předporodní péče na poporodní a naopak.

⁷ Do pojmu mateřská dovolená jsou v tomto případě obecně zahrnuty předporodní a poporodní dovolené, jelikož v některých vybraných zemích není legislativou upravena

Otcovská dovolená

Tabulka 2: Porovnání mateřské dovolené v České republice a vybraných evropských zemích

	Česká republika	Norsko	Portugalsko	Rumunsko	Švédsko
Počet dní	–	14	25	5	10
Příspěvek	–	dohodou	100 %	100 %	77,60 %

Vlastní zpracování

Zatímco v České republice má otec nárok jen na placené pracovní volno na dobu nezbytně nutnou, než manželku odveze do porodnice nebo z ní, popřípadě na neplacené volno, pokud chce být přítomen u porodu, Portugalsko nabízí až 25 dní volna pro muže, kteří se stali otcí. Za malou nevýhodu lze považovat povinnou lhůtu 15 dní, velkou výhodou je naopak skutečnost, že muž nepřijde čerpáním volna o žádné peníze. Opakem je Rumunsko, které nabízí otcům pouze 5 dní dovolené, ty se však dají snahou mužů prodloužit až na 15 dní (maximálně 17, pokud by byl muž současně také na vojně). Zajímavé řešení nabízí také Švédsko, ve kterém není specifikována přímo otcovská dovolená, ale dovolená dočasná, která je genderově neutrální.

Rodičovská dovolená

Tabulka 3: Porovnání mateřské dovolené v České republice a vybraných evropských zemích

		Česká republika	Norsko	Portugalsko		Rumunsko	Švédsko
				nesdílená	sdílená		
Placená	Počet dní	570 - 1310	322 / 392	120 / 150 (+90 ⁸)	150 / 180 (+90 ⁹)	730	390 + 90
	Příspěvek	220 000,-	100%/ 80%	100%/ 80% (25%)	100%/ 83% (25%)	85%	77,6 % + 180 SEK
	Povinná lhůta	–	70	–	30	30	90
Neplacená	Počet dní	–	365	730	730	–	–

Vlastní zpracování

Prudký nárůst čerpání rodičovské dovolené otci závisel v mnoha evropských státech na zavedení povinné časové lhůty, kterou si musejí rodiče nečerpající standardně rodičovskou dovolenou vybrat. Tento model však mnoho lidí považuje za příliš

⁸ Doba 90 dnů je pouze přibližná, délka této dovolené je legislativně dána na 3 měsíce

⁹ Doba 90 dnů je pouze přibližná, délka této dovolené je legislativně dána na 3 měsíce

direktivní. Nejdlejší takto zavedenou lhůtu má Švédsko, které však nahrazuje tuto povinnost velmi přizpůsobivým systémem, ve kterém lze čerpat rodičovskou dovolenou při práci na jakýkoliv částečný úvazek a celková doba trvání dovolené se přitom nezkrátí. Dalším kladem je bonus rovnosti, tedy denně poskytovaný poplatek a sleva na dani za rovné čerpání rodičovské dovolené. Také zaměstnavatelé, kteří většinou poskytují zaměstnancům určitou náhradu za ušlou mzdu, jsou velkým pozitivem, díky němuž se někdy rodičovský příspěvek dostane až na výši 80 – 90 %.

Dalším sociálním systémem, který přijal za svou povinnou lhůtu pro druhého rodiče, je systém norský. Výhodou tohoto systému je možnost současného užívání rodičovské dovolené oběma partnery, to ale její dobu krátí. Příznivěji se k určité době čerpání rodičovské dovolené druhým rodičem staví Rumunsko, kde je pro něj sice vymezeno 30 dní dovolené, má ale na výběr, zda ji chce čerpat či zda ji nechá propadnout. Jediným postihem je v tomto případě zkrácení rodičovské dovolené druhého rodiče právě o daný čas. Rumunsko v porovnání s ostatními zeměmi nabízí také relativně nejvýhodnější podmínky, co se délky dovolené a výše příspěvku týče. Další, jednorázový bonus je pak obdrženo v případě, že chce rodič dovolenou ukončit dříve a vrátit se do zaměstnání.

Portugalsko je velmi pokroková země orientovaná na prorodinnou politiku, která se projevuje především pobíráním příspěvku ve výši 100 % nebo 80 % nezdaněného příjmu. Také rovné čerpání počáteční rodičovské dovolené nemá direktivní charakter, rodiče si mohou zvolit, zda chtějí nebo nechtějí rodičovskou dovolenou sdílet. K volbě sdílené rodičovské dovolené pozitivně motivuje možnost prodloužení dovolené a také jinak určená výše pobírání rodičovského příspěvku (viz tabulka). Drobnou nevýhodou se může zdát nemožnost chodit během počáteční rodičovské dovolené do zaměstnání alespoň na částečný úvazek. Doba počáteční dovolené, která je srovnatelná výši příspěvku, je také oproti ostatním zemím velmi krátká. Zbytek placené tříměsíční rodičovské dovolené je čerpán pouze ve výši 25 % ze mzdy, přičemž místo ní (pokud se ji rodiče rozhodnou nečerpat), není zajištěna dostatečná předškolní péče.

V České republice je oproti ostatním zemím zatím výrazně zastaralý systém, který nijak nepodporuje genderově rovnější čerpání rodičovské dovolené. Také systém

rozpočítávání pevně stanovené částky rodičovského příspěvku bez ohledu na různé možnosti délky jeho čerpání může zapříčinit, že se rodič ocitne měsíčně hluboko pod minimální mzdou. Částku lze pobírat pouze na nejmladší dítě, rodič tedy musí dbát na to, aby případný předchozí rodičovský příspěvek stihl vybrat předtím, než bude mít nárok na čerpání příspěvku na nejmladší dítě. Ve velmi nevýhodném postavení se ocitne rodič, který se stane po vícečetném porodu vícenásobným rodičem a musí tak vyjít s částkou 220 000 Kč stejně, jako kdyby se mu narodilo pouze jedno dítě. Velmi znevýhodněné jsou také matky, kterým nebylo hrazeno, nebo si samy nemohly dovolit hradit nemocenské pojištění. V případě, že by taková matka pocházela ze sociálně slabších poměrů, je pro ni krajně nevhodné povinné čerpání rodičovského příspěvku na 4 roky s ohledem na jeho měsíční výši. V tomto ohledu se však legislativa brzy změní.

5 Empirický výzkum

5.1 Výběr respondentů, příprava a průběh anketního šetření

V anketním šetření probíhal sběr respondentů metodou samovýběru pomocí internetu, cílová skupina respondentů však byla omezena věkovou hranicí 20-50 let s ohledem na problematiku výzkumu.

Anketa obsahuje celkem 18 otázek, které se dají rozdělit na 3 skupiny. Prvními otázkami jsou otázky identifikační, v nichž bylo zjišťováno pohlaví, věk, vzdělání respondentů, a zda jsou v současné době rodiči nezletilého dítěte. Další skupinou jsou otázky týkající se na současný náhled jedinců na muže pečující o dítě a zapojení mužů do jeho výchovy. Poslední otázky jsou směřované především na osobní volbu v případě, že by se jednalo o respondentovu životní situaci. Jedná se tedy u mužů o porovnání přání na rodičovskou dovolenou nastoupit s ochotou ji přijmout, kdyby to rodinná situace vyžadovala. V případě žen se pak jedná o přání nebo ochotu „nechat“ nastoupit svého partnera na rodičovskou dovolenou. Poslední okruh otázek byl koncipován odlišně od ostatních, jelikož byly generovány podle předchozích odpovědí respondentů.

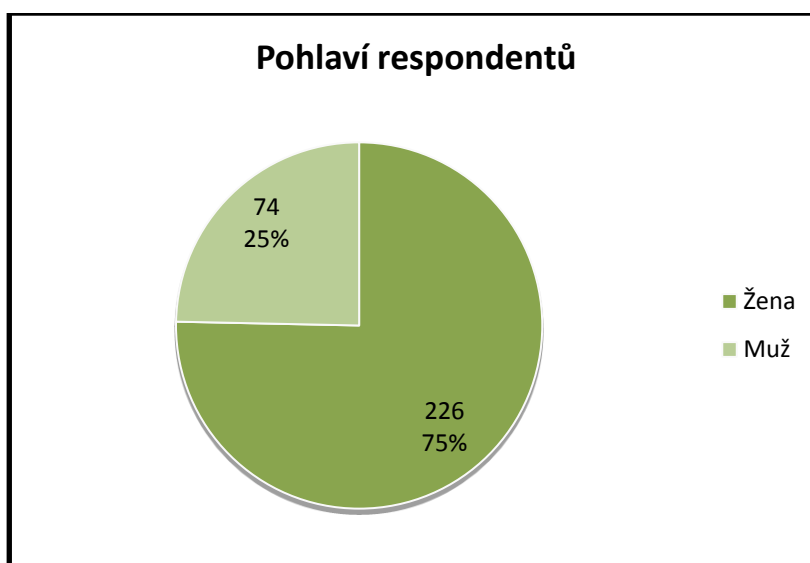
Většina otázek je uzavřených s možností zvolit pouze jednu odpověď. Pouze 3 otázky jsou koncipovány polootevřeně, tedy tak, že je možné vybrat více odpovědí, z nichž poslední varianta nabízí vypsání odpovědi vlastní. Anketa tvoří samostatnou přílohu práce (viz Příloha č. 9.1).

Anketní lístek byl zadán elektronickou formou na webové stránce www.vyplnto.cz, mezi respondenty byl šířen pomocí sociální sítě Facebook, kde byl rozesílán do různých zájmových skupin sdružujících rodiče a lidi zajímající se o rodičovskou dovolenou a tematiku týkající se rodin s dětmi předškolního věku. Sběr responsí proběhl ve dnech 7 – 21. 2. 2017. Ze všech, kteří se anketou zabývali, nejvíce dotazovaných ukončilo její vyplňování až v poslední části výzkumu, když se dostali na otázky týkající se jejich osobní preference řešení. Přesto anketní lístek vyplnilo a odeslalo 85,5% ze všech odpovídajících.

5.2 Výzkumný soubor

Anketa byla dokončena 300 respondenty, anketní lístek vyplnilo 74 mužů a 226 žen (graf 1), přičemž se lze domnívat, že tuto nerovnoměrnost mohla zásadně ovlivnit vyšší návštěvnost žen výše zmíněných zájmových skupin na sociální síti. S velkou pravděpodobností by se ale dalo odhadnout, že i jiný způsob distribuce anketního lístku by měl podobný výsledek, tedy vyšší podíl respondentek než respondentů.

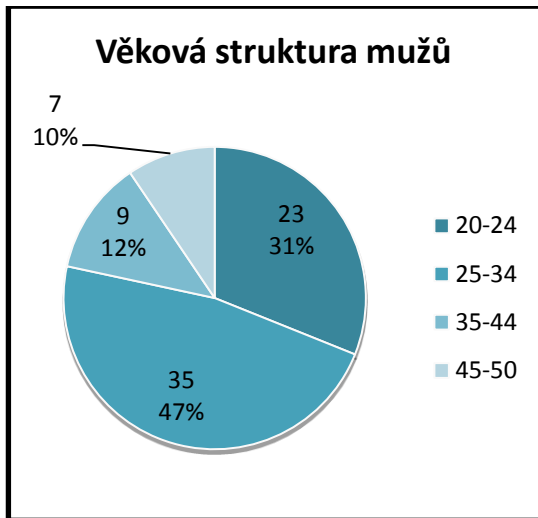
Graf 1: Podíl mužů a žen na anketním šetření

Zdroj: Vlastní zpracování

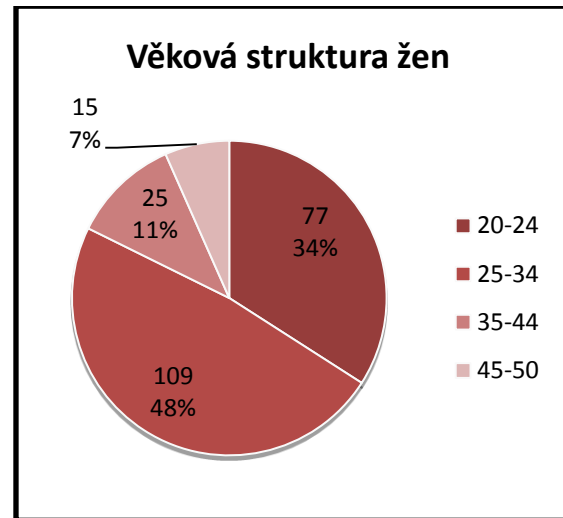
Jak lze vyčíst z grafu 2 a 3, výzkumu se zúčastnilo nejvíce mužů a žen ve věku 25-34 let, u obou pohlaví se jednalo téměř o polovinu respondentů v tomto věkovém rozmezí (u mužů 47 % a u žen 48 %), i když je reálné množství respondentů mezi pohlavími značně odlišné. Také v dalších věkových skupinách se jedná o velmi podobné procentuální zastoupení dotazovaných, kdy je zaznamenán největší rozdíl v zastoupení jednotlivých věkových kategorií mezi pohlavími 3 %.

Graf 2: Věková struktura mužů

Zdroj: Vlastní zpracování

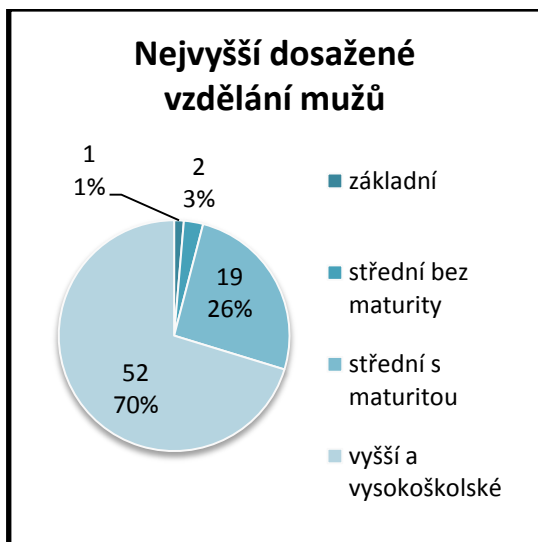
Graf 3: Věková struktura žen

Zdroj: Vlastní zpracování

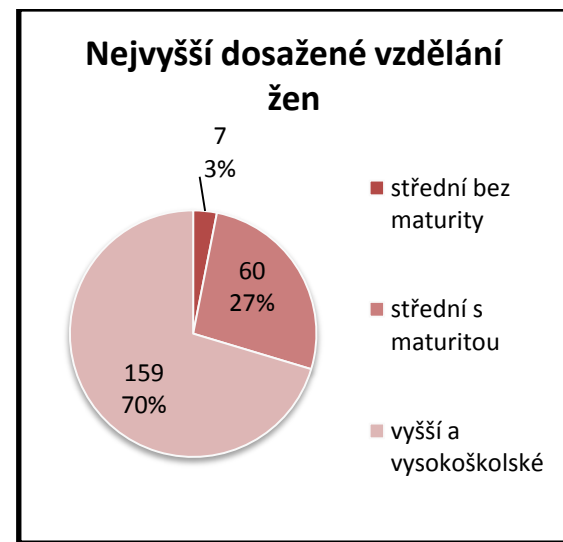
Výzkumný soubor respondentů tvoří také podobná procenta mužů a žen, co se týče jejich nejvyššího dosaženého vzdělání. U obou pohlaví dokončilo 70 % dotazovaných vysokou nebo vyšší školu, drobné odchylky lze vidět v nižších stupních vzdělání, konkrétně u respondentů s maturitou a u základního vzdělání (grafy 4 a 5).

Graf 4: Nejvyšší dosažené vzdělání mužů

Zdroj: Vlastní zpracování

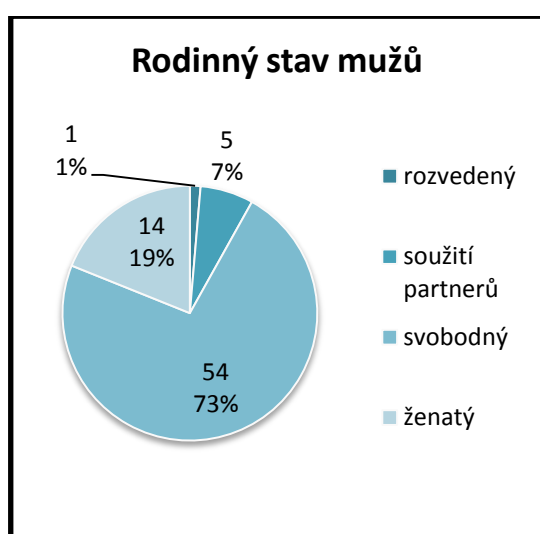
Graf 5: Nejvyšší dosažené vzdělání žen

Zdroj: Vlastní zpracování

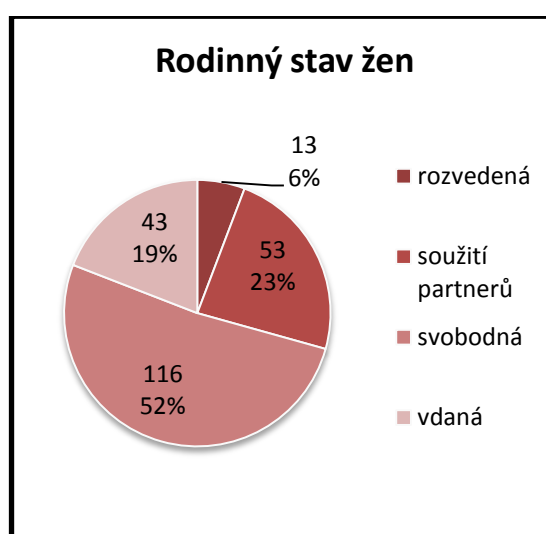
Respondenty lze také dělit podle jejich rodinného stavu, ve kterém se procenta obou pohlaví ve výzkumném souboru významně liší. Procentuálně stejně jsou zastoupeni pouze respondenti žijící v manželském svazku. Anketní lístek vyplnilo jen 52 % svobodných žen, zatímco u opačného pohlaví to bylo 73 % svobodných mužů. S partnerem žije 23 % respondentek a pouze 7 % dotazovaných mužů. Rozvedených dotazovaných žen je 6 %, zatímco rozvedených respondentů pouze 1 % (graf 6 a 7).

Graf 6: Rodinný stav mužů

Zdroj: Vlastní zpracování

Graf 7: Rodinný stav žen

Zdroj: Vlastní zpracování

Z celkového počtu 300 respondentů má v současné době pouze 73 jedinců (24 %) nezletilé dítě. Z tohoto počtu se jedná pouze o 17 mužů a 56 žen, což odpovídá 23 % z mužského a 25 % z ženského souboru.

Nízký počet respondentů, kteří mají v současné době nezletilé dítě, je velmi významně závislý na věkové struktuře dotazovaných v souvislosti s vysokoškolským vzděláním. V souboru respondentů existuje 70% pravděpodobnost, že pokud odpovídal respondent ve věku 20-24 let (tato věková kategorie tvoří skoro polovinu souboru), je jeho nejvyšší dosažené vzdělání vyšší nebo vysokoškolské. Většina těchto respondentů ještě nemá děti.

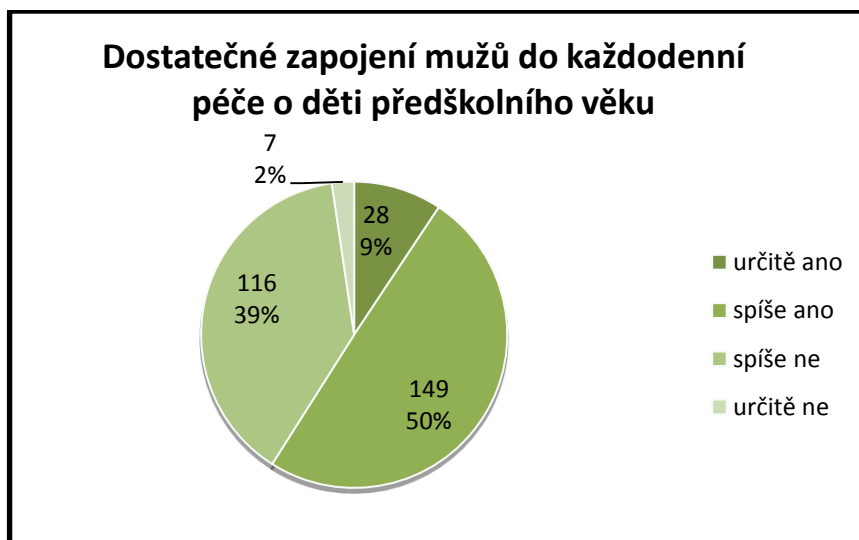
5.3 Výsledky ankety

Anketa bez identifikačních otázek obsahuje 13 otázek meritorních, týkajících se názoru nejen na muže na rodičovské dovolené, ale také na rozdělení rolí v rodině a na péči o dítě. Pro přehlednost je vyhodnocena každá otázka zvlášť.

Zapojují se podle Vás muži dostatečně do každodenní péče o děti předškolního věku?

Z celkového počtu respondentů (N = 300) odpověděla polovina z nich, bez ohledu na pohlaví, že se muži starají každý den o děti předškolního věku spíše dostatečně, pouze 9 % je o tom ale přesvědčeno. Téměř 40 % respondentů si však myslí, že se muži do každodenní péče o děti předškolního věku dostatečně nezapojují a 2 % dotazovaných si tím jsou jisti.

Graf 8: Zapojují se podle Vás muži dostatečně do každodenní péče o děti předškolního věku?

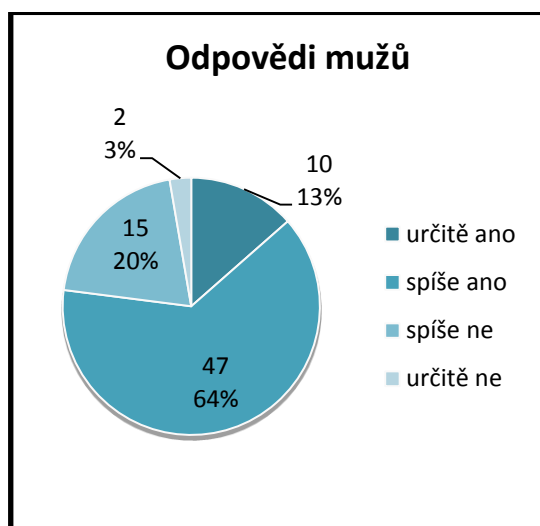
Zdroj: Vlastní zpracování

O dostatečném zapojení mužů do každodenní péče o děti předškolního věku je přesvědčeno 13 % mužů, což odpovídá přibližně jedné osmině respondentů mužského pohlaví, zatímco pouze 8 % žen, tedy přibližně jejich dvanáctina. Relativně stejné množství žen se domnívá, že se muži zapojují do každodenní péče o děti předškolního věku dostatečně a nedostatečně. O tom svědčí jejich odpovědi spíše ano a spíše ne, mezi nimiž se jedná pouze o rozdíl jednoho hlasu. Muži si v této otázce věří více, odpověď spíše ano zvolilo 64 % mužů, zatímco spíše ne pouze 20 %, tedy jedna pětina. O opaku,

tedy že se muži určitě nevěnují dostatečně každodenní péči o děti předškolního věku, jsou přesvědčena 3 % mužů a 2 % žen.

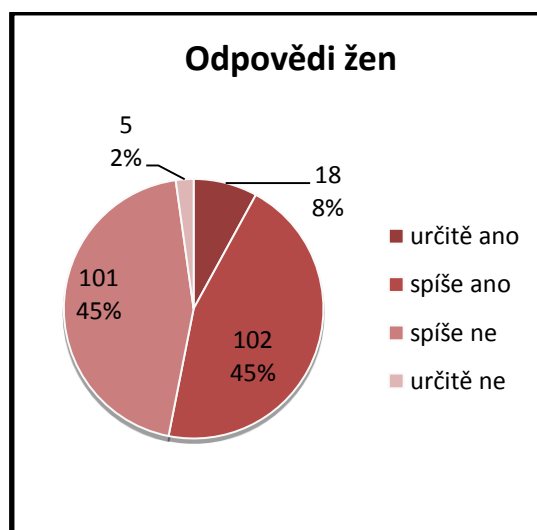
Lze říci, že mezi postojem mužů a žen je v této otázce významný rozdíl, a to především po sečtení procent kladných odpovědí (určitě ano, spíše ano). Respondentů, kteří si myslí, že se muži zapojují dostatečně do péče o dítě předškolního věku, je 77 %, zatímco respondentek, které odpověděly kladně, je o 24 % méně, tedy 53 % (graf 9 a 10).

Graf 9: Odpovědi mužů: Zapojují se podle Vás muži dostatečně do každodenní péče o děti předškolního věku?

Zdroj: Vlastní zpracování

Graf 10: Odpovědi žen: Zapojují se podle Vás muži dostatečně do každodenní péče o děti předškolního věku?

Zdroj: Vlastní zpracování

Věříte, že jsou muži schopni postarat se v rámci rodičovské dovolené o dítě stejně kvalitně jako ženy?

Shrnutím kladných odpovědí na tuto otázku (určitě ano, spíše ano), dostaneme u dotazovaných mužů i žen 81 %. Toto vysoké procento dokazuje, že se převážná většina respondentů přiklání k modernímu nazírání společnosti, které překonalo dlouho panující představu o tom, že jsou schopnosti postarat se o malé dítě geneticky dané spíše ženám.

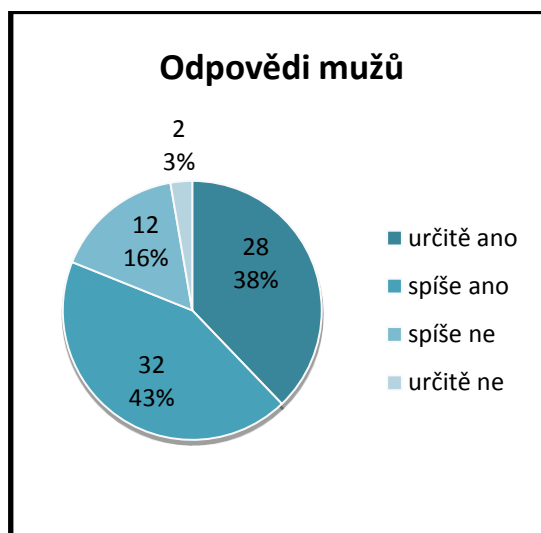
O tvrzení, že jsou muži schopni postarat se o dítě v rámci rodičovské dovolené stejně kvalitně jako ženy, je přesvědčeno 38 % mužů, zatímco jen 32 % žen. Také

negativní odpovědi se procentuálně u obou pohlaví liší pouze nepatrně. Zatímco o stejné kvalitě péče mužů a žen není přesvědčeno pouze 1 % žen, mužů, kteří si v této otázce nevěří, jsou 3 %.

V tomto případě lze usoudit, že je v názorech mužů a žen, co se týče kvality péče muže a ženy o dítě nevýznamný rozdíl, který tkví pouze v míře přesvědčení. Jedná se tedy pouze o procentuální rozdíly v odpovědích určitě a spíše, výsledná procenta souhlasných a nesouhlasných odpovědí s tímto výrokem jsou totožná, přičemž muži si obhajují schopnost postarat se o dítě stejně kvalitně jako ženy s vyšší jistotou, než je tomu u žen (graf 11 a 12).

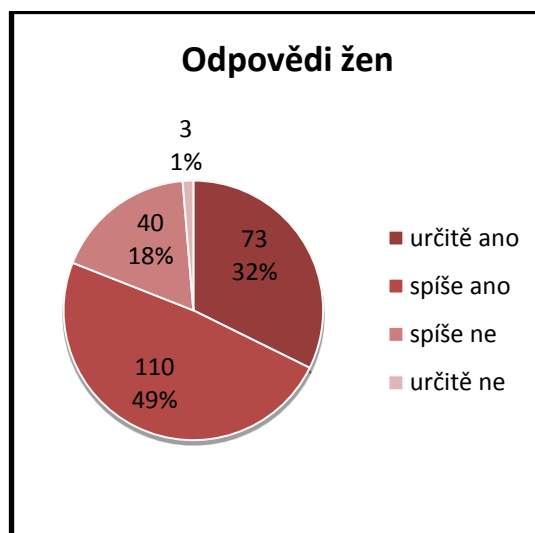
Díky stejnému zaměření na genderovou rozdílnost v názorech lze tuto otázku porovnat s otázkou položenou v roce 2011 ve výzkumu „Táto jak na to“. Zatímco ve zmíněném výzkumu věřilo ve stejné schopnosti mužů a žen v péči o dítě přes polovinu mužů a 44 % žen, v současném šetření se tento podíl propadl u mužů o 14 % a u žen o 12 %. Oproti tomu víra v odlišné schopnosti mužů a žen stoupla. Ve výzkumu z roku 2011 v odlišné schopnosti (možnosti spíše ne, určitě ne) mužů a žen v péči o dítě věřilo pouze 11 % mužů a 15% žen, zatímco v současném výzkumu se tyto hodnoty shodují ve výši 19 %.

Graf 11: Odpovědi mužů: Jsou muži schopni postarat se v rámci rodičovské dovolené o dítě stejně kvalitně jako ženy?

Zdroj: Vlastní zpracování

Graf 12: Odpovědi žen: Jsou muži schopni postarat se v rámci rodičovské dovolené o dítě stejně kvalitně jako ženy?

Zdroj: Vlastní zpracování

Domníváte se, že by se měli rodiče v péči o dítě střídat?

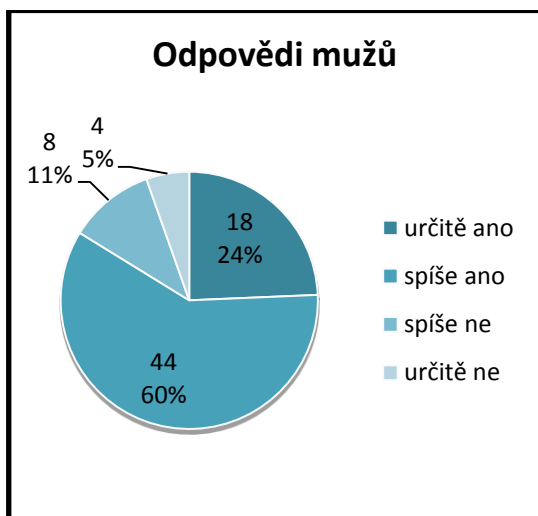
V odpovědích na tuto otázku se názory mužů a žen také významně liší. Jak u mužů, tak u žen souhlasila se střídáním v péči o dítě většina respondentů. Zatímco u dotazovaných mužů bylo o správnosti střídání v péči o dítě plně přesvědčeno pouze 24 %, u žen toto procento vykazuje dvojnásobnou hodnotu, tedy 48 %. Tento fakt může reflektovat stav, při kterém se mnohdy i v současné době od ženy očekává, že se bude starat o dítě a odloží kvůli němu možný kariérní růst. Tuto problematiku si spíše uvědomují právě ženy, kterých se ve většině případů přímo dotýká, než muži, jež tuto problematiku v pracovním prostředí řešit nemusejí.

Přestože celkem kladně odpovědělo 84 % mužů a 92 % žen, onen významný rozdíl v názorech tkví především v míře přesvědčení o správnosti tohoto tvrzení. Se správností střídání se v péči o dítě spíše souhlasí 60 % mužů, zatímco u žen pouze 44 %. Procentuální ztrátovost žen u této odpovědi oproti mužům závisí na míře přesvědčení. Ženy spíše volily odpověď, která ukazuje na samozřejmost střídání v péči o dítě.

Zatímco na tento dotaz neodpověděla ani jedna žena úplně negativně (určitě ne), tuto možnost zvolilo 5 % respondentů mužského pohlaví, kteří jsou tedy přesvědčeni o tom, že by se opravdu muži a ženy v péči o dítě střídat neměli. Pokud jsou porovnána procenta záporných odpovědí (bez ohledu na míru přesvědčení - tedy možnosti spíše ne a určitě ne) u mužů a žen, počet mužů, kteří nesouhlasí, je procentuálně dvakrát větší (graf 13 a 14).

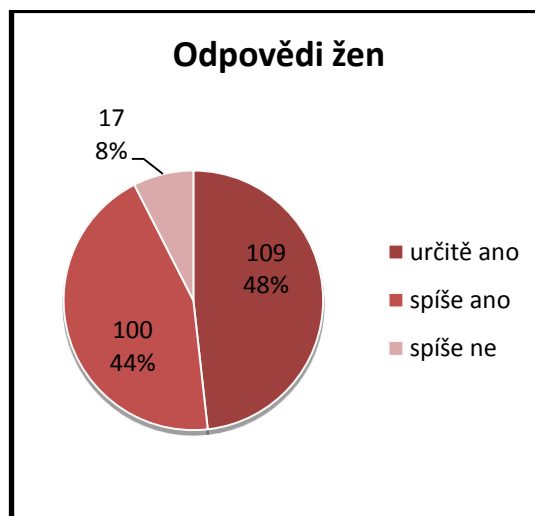
Procentuální rozdíly v odpovědích mužů a žen ukazují, že se muži častěji než ženy přiklánějí spíše k tradiční dělbě rolí v rodině. Zatímco k tradiční dělbě se spíše přiklání jen 8 % žen a ani jedna žena o ní není přesvědčená, souhlasí s ní spíše 11 % mužů a 5 % je přesvědčeno, že je taková dělba správná.

Graf 13: Odpovědi mužů: Domníváte se, že by se měli rodiče v péči o dítě střídat?

Zdroj: Vlastní zpracování

Graf 14: Domníváte se, že by se měli rodiče v péči o dítě střídat?

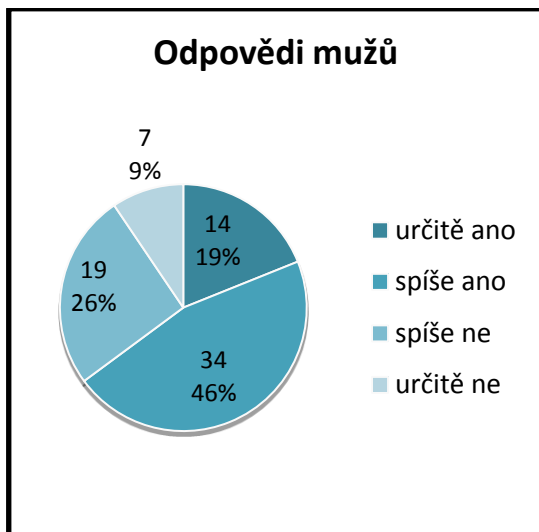
Zdroj: Vlastní zpracování

Souhlasíte s názorem, že je rodičovská dovolená spíše záležitostí ženy a muž by měl zastávat především roli živitele?

Z grafů vyplývá, že téměř polovina mužů (46 %) spíše souhlasí s tradičním rozdělením rolí v rodině, zatímco respondentek, které s ním spíše souhlasí, je 39 %. Striktně přesvědčena je o této dělbě pouze dvanáctina žen (8 %) oproti mužům, kterých je téměř pětina (19 %).

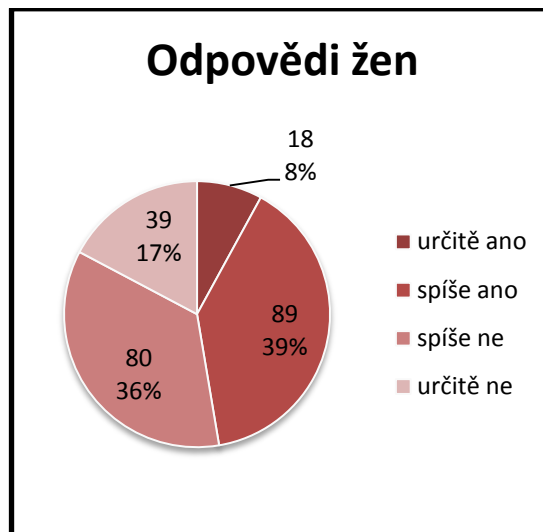
Zatímco odpovědi žen se dají rozdělit procentuálně téměř na polovinu kladných (47 %) a polovinu záporných odpovědí (53 %), mužští respondenti se striktněji drží tradičního rozdělení rolí a souhlasných odpovědí je celých 65 %. Tyto procentuální rozdíly a odmítavější postoj žen oproti mužům může ukazovat, stejně jako u předchozí otázky, na problematiku propojení rodinného a profesního života žen, které si ji uvědomují mnohem více než muži, jichž se přímo netýká. Z tohoto důvodu je také rozdíl v postojích velmi podobný tomu v předchozí otázce – tyto otázky se spolu doplňují (graf 15 a 16).

Graf 15: Odpovědi mužů: Souhlasíte s názorem, že je rodičovská dovolená spíše záležitostí ženy a muž by měl zastávat především roli živitele?

Zdroj: Vlastní zpracování

Graf 16: Odpovědi žen: Souhlasíte s názorem, že je rodičovská dovolená spíše záležitostí ženy a muž by měl zastávat především roli živitele?

Zdroj: Vlastní zpracování

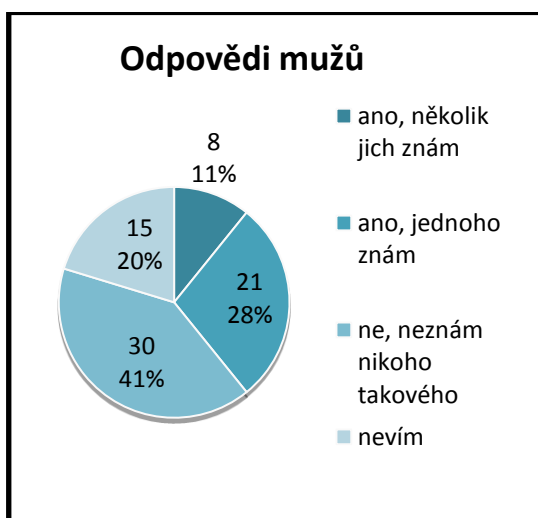
Znáte ve svém okolí nějakého muže, který čerpá rodičovskou dovolenou?

Zatímco polovina žen je přesvědčena, že nezná ani jednoho muže na rodičovské dovolené, toto přesvědčení sdílí pouze 41 % mužů. Tvrzení, že znají alespoň jednoho muže čerpajícího rodičovskou dovolenou, dokládá 32 % žen a o 4 % méně mužů. Pouze 7 % žen a 11 % mužů si je jistých, že znají mužů na rodičovské dovolené více než jednoho. Téměř pětina mužů a devítina žen neví, zda se v jejich okolí nějaký muž čerpající rodičovskou dovolenou nenachází.

Dá se předpokládat, že takový výsledek může svědčit o tom, že 226 respondentek reprezentuje „běžnou ženskou populaci“ ohraničenou věkem 20-50 let. Muži, kteří se ankety zúčastnili, tvoří „samovýběrem“ ovlivněnou skupinu, jež je spíše vychýlená k těm, kteří jsou v této problematice nějak zainteresováni.

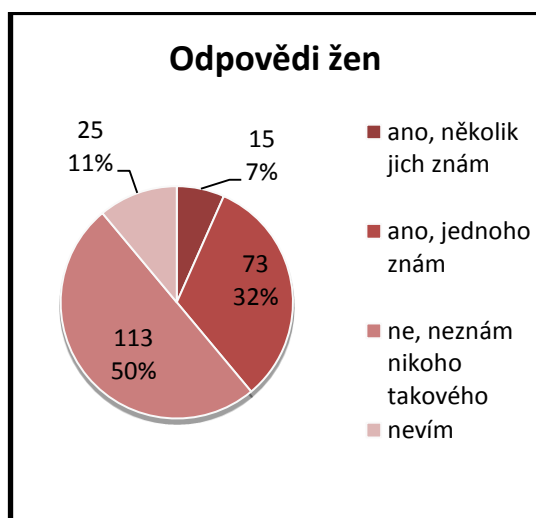
Tato otázka nešetří postoje ke sledovanému problému, ale dokresluje spíše výzkumný soubor a jeho charakteristiky. Lze ji tedy považovat za specificky identifikační otázku (graf 17 a 18).

Graf 17: Odpovědi mužů: Znáte ve svém okolí nějakého muže, který čerpá rodičovskou dovolenou?

Zdroj: Vlastní zpracování

Graf 18: Odpovědi žen: Znáte ve svém okolí nějakého muže, který čerpá rodičovskou dovolenou?

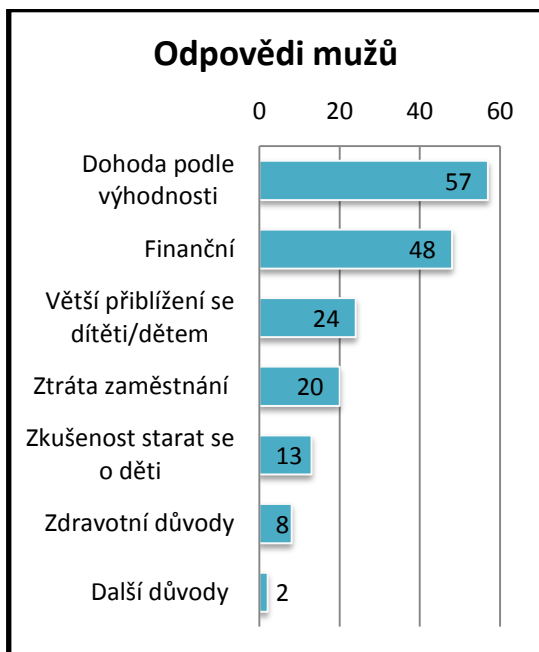
Zdroj: Vlastní zpracování

Jaké důvody podle Vás nejčastěji vedou muže k čerpání rodičovské dovolené? (Vyberte 1-3 možnosti)

Z grafů (19 a 20) lze vypožorovat, že nejvíce mužů i žen sdílelo názor, že důvody vedoucí muže k čerpání rodičovské dovolené vycházejí z dohody mezi partnery. Další nejčastěji vybranou variantou byly důvody finanční, v čemž se názory mužů a žen také nelišily. Zatímco třetí nejpreferovanější variantou u mužů byl názor, že otcové čerpají rodičovskou dovolenou z důvodu přiblížení se svému dítěti nebo dětem, ženy volily pragmatičtější důvod – ztrátu zaměstnání muže. Ke dvěma citově zabarveným důvodům, které ukazují k chuti mužů vyzkoušet si péči o dítě a k chtění se svým dětem přiblížit, spíše inklinovali muži než ženy, i když v názorech, že převažují výhradně pragmatické – většinou finanční důvody, se muži i ženy shodují. V dalších odpovědích, které bylo v této otázce možné vypsát, byla zmíněna smrt matky a závislost matky na alkoholu (dají se spíše zařadit také do zdravotních důvodů) nebo mužova práce z domova či nezájem matky o dítě.

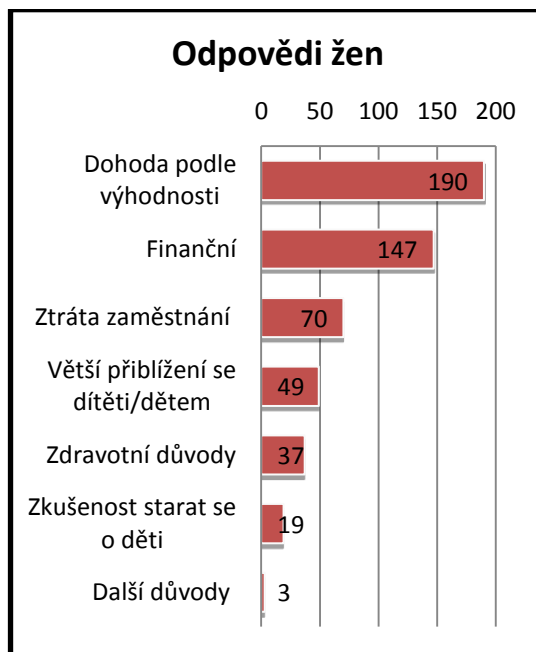
Ženy, které ovšem neposuzovaly sebe, nýbrž své protějšky, prokázaly v tomto ohledu o něco větší pragmatismus než muži, kteří volili v porovnání s ženami častěji odpovědi spíše emočně zaměřené.

Graf 19: Odpovědi mužů: Jaké důvody podle Vás nejčastěji vedou muže k čerpání rodičovské dovolené?

Zdroj: Vlastní zpracování

Graf 20: Odpovědi žen: Jaké důvody podle Vás nejčastěji vedou muže k čerpání rodičovské dovolené?

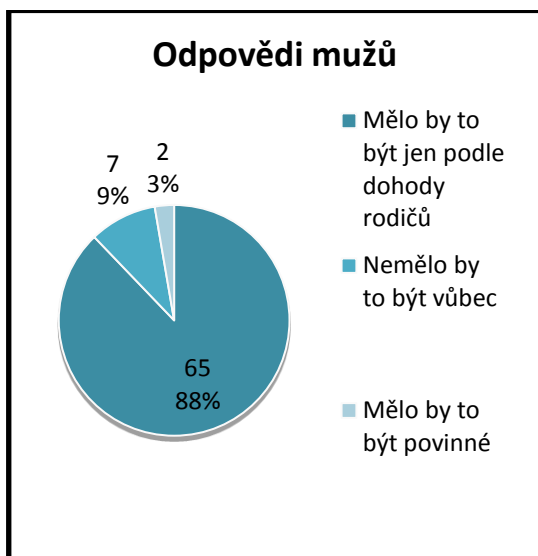

Zdroj: Vlastní zpracování

Jaký máte názor na to, že by se rodiče na rodičovské dovolené vystřídalí?

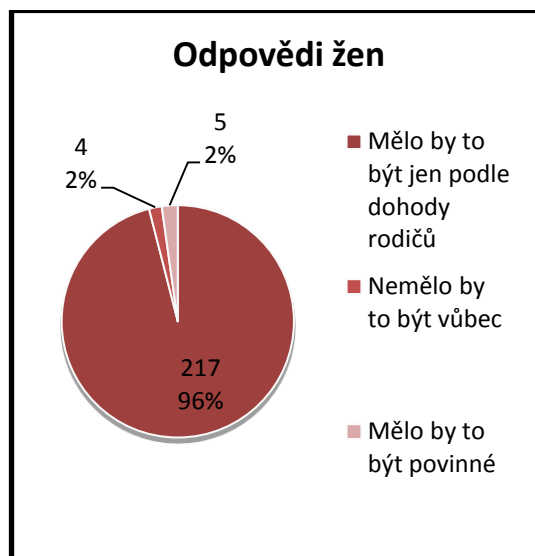
Vzhledem k všeobecné nechuti společnosti zavést něco direktivním způsobem není překvapivé, že pouze 2 % žen a 3 % mužů zvolila možnost povinného zavedení vystřídání se partnerů na rodičovské dovolené. Také variantu, že by nemělo být střídání na rodičovské dovolené zavedeno vůbec, preferovalo zanedbatelné množství respondentů, přičemž muži měli v preferenci této odpovědi významnou převahu – 9 % nad 2% (graf 21 a 22).

Graf 21: Odpovědi mužů: Jaký máte názor na to, že by se rodiče na rodičovské dovolené vystřídali?

Zdroj: Vlastní zpracování

Graf 22: Odpovědi žen: Jaký máte názor na to, že by se rodiče na rodičovské dovolené vystřídali?

Zdroj: Vlastní zpracování

Přál byste si zůstat alespoň na část rodičovské dovolené doma?

Přála byste si, aby Váš partner zůstal alespoň na část rodičovské dovolené doma?

Překvapivým výsledkem této otázky je relativně vysoké procento mužů, kteří by si přáli zůstat alespoň na část rodičovské dovolené doma, přičemž je toto procento mužů mnohem větší (23 %) než procento žen (15 %), které jsou si takovým přáním (týkajícím se partnera) jisté. Mužů a žen, kterým se tento nápad sice líbí, ale nejsou si jím stoprocentně jisti, je přibližně stejné procento, jejich podíl se liší pouze o 3 %.

Žen, které by spíše své partnery rodičovskou dovolenou nenechaly čerpat, je o jedenáct procent více (39 %) než mužů, kteří preferují spíše nečerpání rodičovské dovolené (28 %). Tato otázka spojuje předchozí otázku týkající se problematiky sloučení rodinného a profesního života a týkající se stejné kvality péče mužů a žen o dítě předškolního věku. Zatímco v názorech, že je kvalita schopnosti postarat se o dítě genderově nepodmíněná, se muži a ženy shodují, problematiku žen v pracovní sféře si uvědomují mnohem více ženy. Přesto je však menší podíl těch, které jsou ochotné „nechat“ čerpat rodičovskou dovolenou svého partnera, než podíl mužů, kteří by si čerpání chtěli zkusit. Tato skutečnost může zobrazovat určité (i když ne natolik významné, jak by se dalo předpokládat) rozpolčení žen mezi volbou kariéra - péče o

dítě a neochotu přijít o jedinečné postavení v rodině, které jim mateřství a následné čerpání rodičovské dovolené poskytuje.

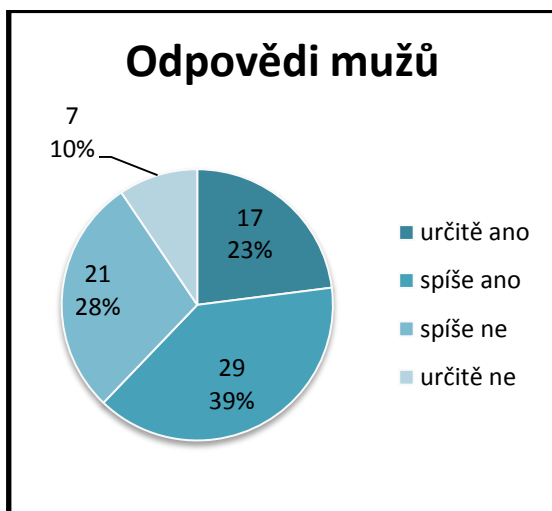
Pouze 4 % respondentek jsou přesvědčena o tom, že by svého partnera rodičovskou dovolenou nenechala čerpat ani částečně, zatímco 10 % mužů je přesvědčeno o tom, že by jí nechtělo zkusit čerpat vůbec (graf 23 a 24).

Oproti výsledkům výzkumu „Podoby otcovství v ČR“ (více v kapitole 4.4.2), kde byla položena podobná otázka, tento výzkum ukazuje mnohem větší procento mužů, kteří by si určitě chtěli zkusit čerpat rodičovskou dovolenou (24 % oproti pouhým 7 % v předchozím výzkumu).

Zatímco ve výzkumu z roku 2010 odpověděla polovina otců, že by na rodičovské dovolené nezůstala, v tomto výzkumu se jedná pouze o 38%, ze kterých je však pouze 10 % přesvědčeno o tom, že by jí určitě čerpat nechtělo. Starší výzkum se bohužel nezaměřuje na názory žen, přesto je v něm zmíněno, že celých 10 % mužů by nechtělo tuto dovolenou čerpat z důvodu, že si ji přeje čerpat partnerka. Rozdílnost ve výsledcích výzkumu může být ovlivněna časovým rozstupem výzkumů a více zainteresovanými respondenty v tomto výzkumu oproti reprezentativnímu souboru mužů ve výzkumu starším.

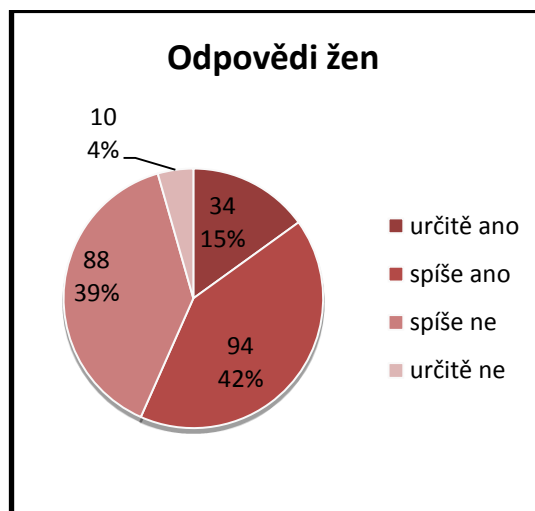
Tuto otázku však můžeme porovnat také s identickou otázkou ve výzkumu „Táta na plný úvazek“, který probíhal v roce 2014 v Olomouckém a Zlínském kraji. Oproti 62 % respondentů tohoto výzkumu, kteří by si přáli (určitě nebo spíše) zkusit čerpat část rodičovské dovolené, ukazuje výzkum z roku 2014, že by ve výše zmíněných krajích chtělo zkusit čerpat rodičovskou dovolenou (určitě nebo spíše) pouze 42 % mužů, zbytek – více než polovina respondentů se přiklání k záporné variantě. Také výsledky u žen se v obou výzkumech velmi lišily. V tomto výzkumu by si respondentky pouze v méně než polovině případů (43 %) nepřály (určitě nebo spíše), aby jejich partner čerpal rodičovskou dovolenou, zatímco ve starším výzkumu je jich o 22 % více, tedy 65 %.

Graf 23: Odpovědi mužů: Přál byste si zůstat alespoň na část rodičovské dovolené doma?

Zdroj: Vlastní zpracování

Graf 24: Odpovědi žen: Přála byste si, aby Váš partner zůstal alespoň na část rodičovské dovolené doma?

Zdroj: Vlastní zpracování

Pokud byste si to nepřál, byl byste ochotný jít na rodičovskou dovolenou (alespoň na část)?

Pokud byste si to nepřála, byla byste ochotná „nechat čerpat“ Vašeho partnera rodičovskou dovolenou (alespoň část)?

Z celkového počtu 28 mužů, kteří by si (rozhodně nebo spíše) nepřáli čerpat rodičovskou dovolenou, by bylo ochotných alespoň nějaký čas rodičovskou dovolenou určitě čerpat 11 % mužů a z celkového počtu 100 respondentek by 12 % žen „nechalo“ rozhodně své partnery čerpat rodičovskou dovolenou i v případě, že by si to samy spíše nebo rozhodně nepřály.

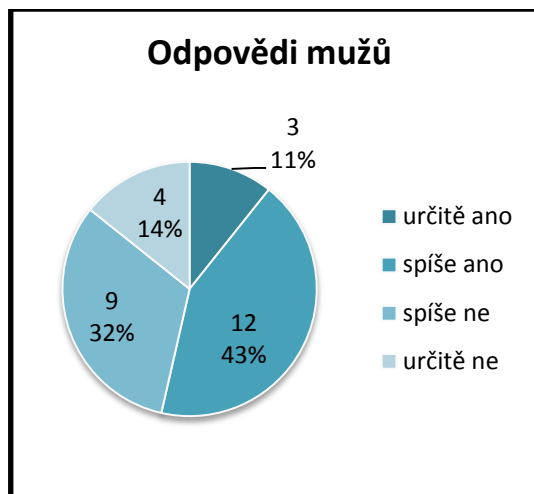
Zatímco by bylo 58 % žen spíše ochotno podřídit se okolnostem, které by je nutily přijmout partnerovo čerpání rodičovské dovolené i v případě, že by si to nepřály, situaci by se přizpůsobilo pouze 43 % zkoumaných mužů.

Téměř polovina mužů (46 %) by nebyla ochotna (rozhodně nebo spíše) přizpůsobit se okolnostem a strávit alespoň nějakou dobu na rodičovské dovolené. Této situaci by se (rozhodně nebo spíše) nepřizpůsobilo pouze 30 % žen.

Rozdíl ve stanovisku mužů a žen v této otázce lze označit jako „tvrdší“ u mužů, ti totiž oplývají větší neochotou čerpat alespoň část rodičovské dovolené, oproti

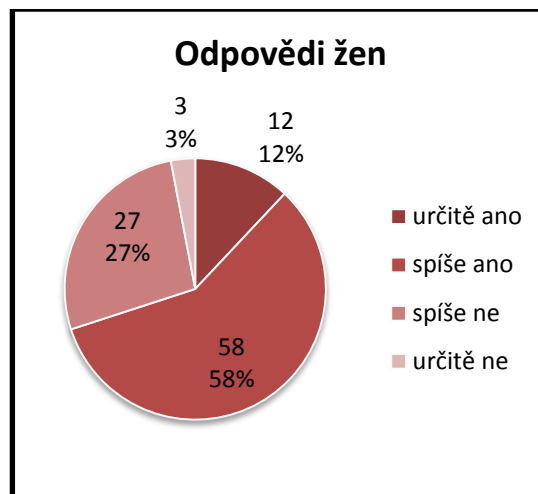
„měkčímu“ ženskému postoji, které by byly ochotnější nechat svého partnera rodičovskou dovolenou čerpat, i kdyby si to samy nepřály.

Graf 25: Odpovědi mužů: Pokud byste si to nepřál, byl byste ochotný jít na rodičovskou dovolenou (alespoň na část)?

Zdroj: Vlastní zpracování

Graf 26: Odpovědi žen: Pokud byste si to nepřála, byla byste „ochotná nechat“ Vašeho partnera rodičovskou dovolenou (alespoň část)?

Zdroj: Vlastní zpracování

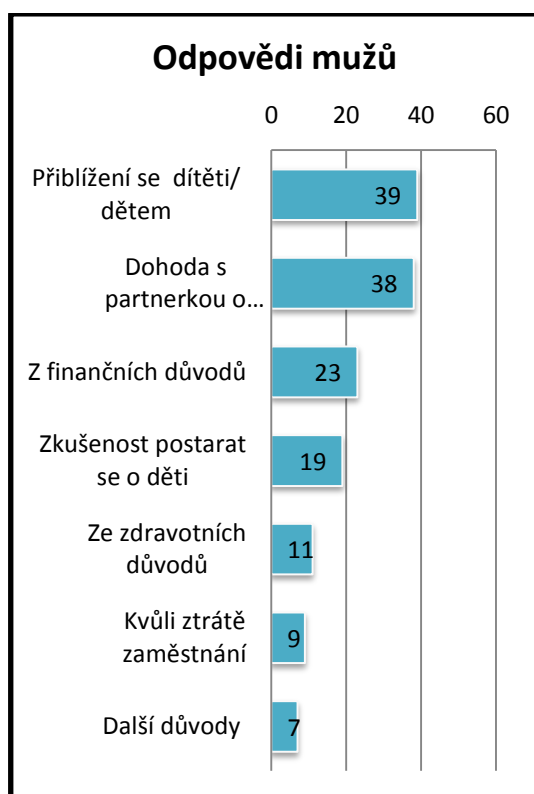
Z jakých důvodů byste čerpal rodičovskou dovolenou (alespoň část)?

Z jakých důvodů byste „nechala čerpat“ Vašeho partnera rodičovskou dovolenou (alespoň část)?

Zatímco v předchozím grafu, který se týkal důvodů, proč podle respondentů muži nejčastěji čerpají rodičovskou dovolenou, vítězily čistě pragmatické důvody, odpovědi na otázku osobní preference respondentů byly častěji zaměřené na zkušenosti a bližší vztah s dětmi než volba na základě finančních i jiných výhod. Zatímco u mužů byl primárním důvodem právě blízký vztah s dětmi, ženy by preferovaly, aby si muži vyzkoušeli především postarat se o děti a domácnost. Tato volba u mužů skončila až na 4. místě, což svědčí o tom, že zkušenost se staráním se o domácnost nijak nevyhledávají. Naopak ženy by preferovaly, kdyby si jejich partner tuto roli (historicky přiřazenou spíše ženě) vyzkoušel. U obou pohlaví byla jako druhá nejčastěji volená varianta již zmíněná výhodnost, pokud by rodičovskou dovolenou čerpal muž.

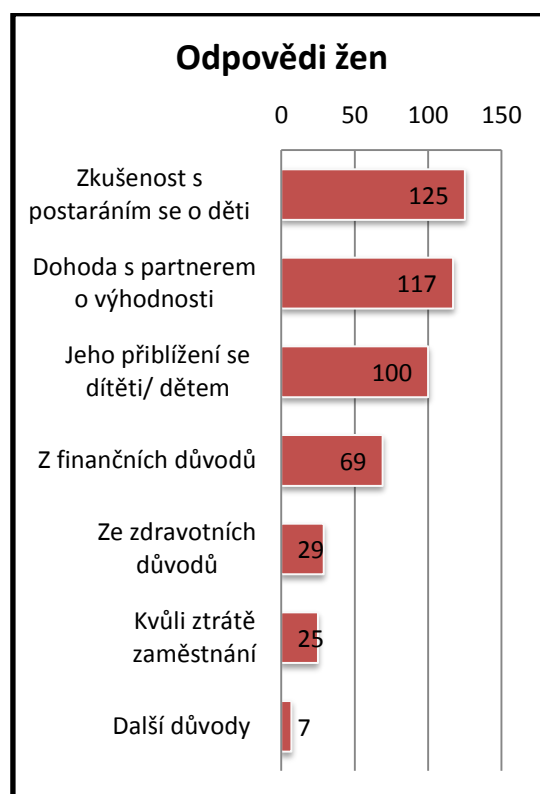
Respondenti i respondentky shodně volili nejméně variantu ztráty zaměstnání a zdravotní důvody. Ze 7 odpovědí, ve kterých byla zvolena varianta další důvody, ženy 5x vypsaly jako důvod kariéru a možnost vrátit se dříve do práce, což opět upozorňuje na již výše zmíněnou problematiku žen v pracovní sféře. Muži naopak volili jako další důvody ulehčit ženě náročné životní období, nechat ji vrátit se dříve do práce a také možnost, jak své zaměstnání na nějaký čas opustit (graf 27 a 28).

Graf 27: Odpovědi mužů: Z jakých důvodů byste čerpal rodičovskou dovolenou (alespoň část)?

Zdroj: Vlastní zpracování

Graf 28: Odpovědi žen: Z jakých důvodů byste „nechala čerpat“ Vašeho partnera rodičovskou dovolenou alespoň část)?

Zdroj: Vlastní zpracování

5.1 Shrnutí výsledků anketního šetření

Z anketního šetření vyplývá, že rozdíly mezi názory mužů a žen ohledně rodičovství a mužů na rodičovské dovolené nejsou významně odlišné, jedná se většinou spíše o míru přesvědčení o pravdivosti výroku, než o opačné postoje.

Nejvýznamnější rozdíly, které byly nalezeny, se týkaly názorů na dělbu tradičních rolí v rodině, střídání se v péči o dítě či vystřídání se na rodičovské dovolené. Tyto otázky nepřímo ukazují na současnou a velmi diskutovanou problematiku v rámci rodinné politiky - sladění rodinného a profesního života žen. Zatímco názory respondentů byly v porovnání s názory respondentek přikloněny více k tradičnímu rozdělení rodinných rolí a k zachování modelu „muž živitel, žena – pečovatelka o dítě, rodinu“, ženy se přikláněly častěji k modernějšímu nazírání, tedy ke střídání se v péči o dítě a k méně striktní dělbě rolí. Tento fakt může odrážet skutečnost, že jsou ženy díky sdílené zkušenosti o tomto problému více informovány a více si ho uvědomují než muži, proto jsou ke změně rolí více nakloněné. Tuto skutečnost také potvrzuje to, že respondentky několikrát volily jako důvod, proč nechat čerpat muže rodičovskou dovolenou, možnost nepřerušného budování kariéry i přesto, že tam záměrně tato možnost odpovědi nebyla předvolena a musely ji tam samy dopsat.

Co se týče názorů mužů a žen na dostatečné zapojení v péči o nezletilé dítě, s tím, že se jedná o zapojení dostatečné, souhlasilo procentuálně o celou čtvrtinu žen méně než mužů. To opět odpovídá pocitu žen, že péče a výchova dětí předškolního věku leží spíše na jejich bedrech, zatímco s tímto výrokem souhlasilo přes tři čtvrtě všech mužských respondentů, kteří nemají pocit nedostatečné péče o své potomky v tomto věku. Zatímco v této otázce ženy vykazují menší spokojenost s dostatkem péče muže o dítě, nemají pocit, že by se muži o děti uměli postarat méně kvalitně. Z těchto obecně daných názorů mužů a žen by se mohlo zdát, že co se týče osobní preference, ženy touží po vystřídání na rodičovské dovolené spíše než mužští respondenti. Výsledky však ukazují větší přesvědčení o touze zkusit si čerpat rodičovskou dovolenou na straně mužů. V této otázce, týkající se osobní preference respondentek, můžeme nalézt mírný rozpor v odpovědích na obecné otázky a otázky osobní volby. Zatímco v obecných otázkách na dělbu moci a střídání se v péči o dítě ženy volají spíše po rovném rozdělení těchto úkonů a činností mezi obě pohlaví, z osobních preferencí vyplývá, že si téměř polovina žen spíše nepřeje, aby jejich partner zůstal alespoň na část rodičovské doma. Je tudíž možné, že by si tato polovina žen určitým způsobem bránila „nenahraditelné“ postavení v rodině, které jí nabízí právě tradiční model dělby rolí, tedy postavení ženy – pečovatelky a vychovatelky předškolních dětí. Výzkumem zjištěné postoje žen mají tedy určitý deklarativní charakter.

Z anketního šetření také vyplývá, že zatímco ženy vykazují oproti mužům v otázkách rodičovské dovolené a důvodů, proč ji nechat čerpat muže, pragmatictější přístup, muži se ukázali ve většině opovědí mnohem vyhraněněji než ženy. Převládaly u nich obecně více odpovědi, ze kterých bylo zřejmé větší přesvědčení, ať už pro či proti tvrzení, které bylo položeno v otázce.

6 Kvalitativní šetření

V kvalitativním šetření byly provedeny polostrukturované rozhovory s 5 páry, u nichž má zkušenosti s čerpáním rodičovské dovolené muž a s 5 páry, u nichž má zkušenost s čerpáním rodičovské dovolené žena. Tato interview byla prováděna zvlášť s mužem a ženou, aby nedošlo k vzájemnému ovlivnění názorů v případě přítomnosti druhého partnera. Rozhovory se v obou zkoumaných skupinách lišily jak počtem, tak jednotlivým zněním otázek, které byly přizpůsobené podle toho, kdo má s rodičovskou dovolenou přímou zkušenost.

Pro páry, kde byl na rodičovské dovolené muž, bylo pro každého účastníka připraveno 13 otázek (Viz Příloha 2A), které byly přizpůsobeny podle pohlaví a podle zkušenosti s rodičovskou dovolenou. V druhé skupině, kde byli zkoumáni potenciální muži na rodičovské dovolené, tedy otcové dětí, u kterých čerpá nebo čerpala rodičovskou dovolenou matka, bylo pro každého z partnerů připraveno 7 otázek (Příloha 2B), které byly přizpůsobeny stejně, jako otázky pro předchozí skupinu respondentů.

6.1 Výzkumný soubor

6.1.1 Páry, u nichž čerpá rodičovskou dovolenou muž

Ondřej (31 let) pracuje jako IT specialista. Žije se ženou **Lenkou (39 let)** v Horoměřicích nedaleko Prahy. Manželka pracuje na pozici Managing director a vede tak českou pobočku mezinárodní firmy. Mají dceru **Natálii**, které je nyní **8 měsíců**. Ondřejovi vyšel vstříc jeho zaměstnavatel, proto může dále pracovat při pobírání rodičovského příspěvku na 40% úvazek. Rodičovskou dovolenou čerpá teprve 2. měsíc a má v plánu na ní být celkem 8 měsíců. Mají v plánu rodičovskou dovolenou čerpat co nejkratší legislativně možnou dobu, a to především z důvodu, že mají oba možnost zajistit si do jisté míry flexibilní pracovní dobu a pracovat tedy několik dní v týdnu z domova.

Ondřej (39 let) pracuje jako obchodní zástupce pro prodej zemědělských strojů do zahraničí v mezinárodní firmě zaměřené na strojírenství a zařízení pro ekologii a zemědělství. Žije se ženou **Zuzanou (34 let)** v okresním městě Rokycany, kde se Zuzana

živí jako dětská lékařka. Mají spolu syna **Vítka**, kterému jsou v současné době **4 roky**. Ondřej čerpal rodičovskou dovolenou 15 měsíců, z celkové varianty čerpání 23 měsíců, do kterých není započítána mateřská dovolená, kterou přirozeně vyčerpala Zuzana.

Jiří (39 let) pracuje jako Specialista investiční výstavby u společnosti zabývající se telekomunikacemi. Se ženou **Michaelou (38 let)** žijí v Praze, kde vychovávají syny **Jáchyma (3 roky)** a **Vojtěcha (1 rok)**. Zatímco s prvním synem byl na rodičovské dovolené celý rok a půl Jiří, v současné době pobírá s druhým synem rodičovskou dovolenou Michaela, která dříve pracovala jako ředitelka marketingového oddělení ve velké mezinárodní potravinářské firmě.

Petr (39 let) je živnostníkem, který se živí projekty a činnostmi v oblasti IT technologií. S manželkou Klárou (31 let), která pracuje v současné době jako mzdová účetní v outsourcingové firmě, bydlí v okresním městě Rokycany a vychovávají tam dceru **Noemi**, které budou v červnu **3 roky**. Petr čerpal rodičovskou dovolenou pouze 5 měsíců, i když byl doma dohromady celý rok, díky soukromé činnosti byla jeho pracovní doba velmi flexibilní. V současné době Klára znovu nastupuje na mateřskou dovolenou, protože čeká druhé dítě.

Daniel (46 let) pracuje v současné době jako IT specialista ve společnosti zabývající se finančním poradenstvím. S přítelkyní **Monikou (46 let)** žijí v současné době ve Štětí, kde Monika provozuje vlastní cukrárnu. Na rodičovské dovolené byl Daniel v 35 letech a čerpal ji rok, i když pak strávil doma další 3 roky, než si našel práci v okolí, aby se mohl věnovat dětem i po práci a nedojížděl daleko. V té době již měli syna **Alexe (6 let, v současnosti 17 let)** a syna **Maxe (3 roky, v současnosti 14 let)**.

6.1.2 Páry, u nichž čerpá rodičovskou dovolenou žena

Martin (36 let) je živnostníkem a věnuje se návrhu interiérů, stejně jako jeho manželka **Aneta (37 let)**, se kterou bydlí v Plískově. Vychovávají dceru **Magdalenu (7 let)** a syna **Matěje**, kterému jsou **4 roky**. S oběma dětmi čerpala rodičovskou dovolenou Aneta, Martin s ní však byl díky flexibilitě po celou dobu rodičovské dovolené doma a pomáhal jí s dětmi.

Radek (33 let) je majitelem společnosti, která se věnuje těžbě dřeva a službám v lesnictví. Předtím, než po svém otci převzal rodinnou firmu, se Radek živil jako IT technik. Zároveň je v současné době také starostou obce Líšná, ve které bydlí s manželkou **Kateřinou (33 let)** a třemi dětmi **Jakubem (8 let)**, **Terezou (4 roky)** a **Lukášem (1 rok)**. Kateřina se žíví jako zdravotní laborantka v nedaleké nemocnici, a přestože čerpá momentálně rodičovskou dovolenou, začala chodit na zkrácený úvazek do práce s tím, že nejmladšího syna hlídají prarodiče.

Jan (36 let) pracuje jako vývojový manažer ve společnosti zabývající se spotřební elektrotechnikou, která působí na českém a slovenském trhu. S přítelkyní **Michaelou (34 let)**, pracující jako Compliance officer na právním oddělení společnosti zabývající se finančním poradenstvím, žijí v Praze a vychovávají dceru **Julii (6 měsíců)**. Michaela v současné době končí mateřská dovolená a nastupuje na dovolenou rodičovskou, i když na částečný úvazek stále pracuje na principu homeoffice.

Miloslav (35 let), pracuje jako elektromontér v zahraniční firmě zaměřující se na výrobu strojů pro automobilový průmysl. Žije s manželkou **Radkou (32 let)** a **dcerou Emou (2 roky)** v obci Dobřív. Radka v současné době čerpá rodičovskou dovolenou, dříve pracovala jako sekretářka a účetní ve stavební firmě.

Tomáš (40 let) je vlastníkem společnosti zabývající se výstavbou a údržbou bazénových systémů a žije s přítelkyní **Lucií (34 let)** v obci Mezirolí. Lucie v současné době čerpá rodičovskou dovolenou s dcerou **Monikou (2 roky)**, předtím pracovala jako právnička ve veřejné správě.

6.2 Výsledky šetření

6.2.1 Páry, u nichž čerpal rodičovskou dovolenou muž

Každý z účastníků čerpal rodičovskou dovolenou jinou dobu. Nejkratší dobu zatím čerpá rodičovskou dovolenou Ondřej (31 let), který na ni nastoupil teprve před dvěma měsíci hned po tom, co Lence (39 let) skončila mateřská dovolená. Dále ji čerpal Petr 5 měsíců s tím, že i předtím byl s rodinou doma, jelikož má flexibilní pracovní dobu.

Daniel, nejstarší z účastníků čerpal oficiálně rodičovskou dovolenou rok, přičemž byl s dětmi doma celkem 4 roky, za ním následoval Ondřej (39 let) s 15 měsíci čerpání a nejdéle byl oficiálně doma se synem Jiří (39 let), který ji čerpal rok a půl.

Nejčastěji byly v rozhovorech zmiňovány finanční důvody, přičemž u párů, kde pracují muži jako živnostníci nebo mají výhodné postavení ve společnosti, bylo výhodné čerpat rodičovskou dovolenou také kvůli flexibilní pracovní době.

„Hlavně to bylo kvůli penězům, manželka vydělávala víc a já mám flexibilní pracovní dobu.“ (Ondřej, 39 let)

U dvou párů se jednalo nejen o peníze, ale také o práci, v jednom případě se jednalo o ztrátu předchozího zaměstnání. U Zuzany (34 let), která je dětskou lékařkou, šlo spíše o obor s rychlými pokroky, přičemž se obávala, že pokud by se profesi tři roky nevěnovala, mohlo by ji to profesně ohrozit.

„Navíc já si v medicíně nedovedu představit být tři roky doma, ta medicína jde opravdu rychle dopředu, to bych asi potom koukala.“ (Zuzana, 34 let)

U Petra (39 let) a Kláry (31 let) se nejednalo ani tak o současnou finanční výhodnost jako o tu budoucí, při které by Klára, kvůli doběhnutí pracovní smlouvy (na dobu určitou) během první rodičovské nemohla pobírat mateřský příspěvek, pokud by nenastoupila do dalšího zaměstnání. Díky Petrově flexibilní pracovní době pak bylo možné nechat Kláru nastoupit do práce, aniž by je to nějak finančně ohrozilo.

Mezi odpověďmi partnerů nebyl v tomto případě zaznamenán žádný rozdíl.

Co se týče skloubení péče o dítě a domácích aktivit na rodičovské dovolené, všechny páry se shodují na tom, že v péči o dítě jsou muži naprosto soběstační a zvládají ji velice dobře. Pokud se jedná o skloubení péče o dítě a jiných domácích aktivit, vyplývá z názorů žen, že se muži o zvládání aktivit velmi snaží, přesto je znatelné, že mají ženy o něco vyšší nároky na úklid než muži.

„Manžel jako normálně vaří a zvládá domácí práce skvěle ...Jako ženská si vždycky samozřejmě najde něco, co by udělala jinak nebo líp, ale myslím, že jsem se naučila takový ten přístup - takhle je to taky v pohodě, protože přijít z práce a ještě uklízet, aby to bylo tak, jak já chci, to ne.“ (Zuzana, 34 let)

„Řekla bych, že dítě zvládá s přehledem, ty ostatní věci se stíhaly trošku hůř, tak jsme to vyřešili tak, že jsme si našli paní, která k nám jednou týdně docházela poklízet, aby toho neměl moc a mohl se věnovat jenom prckovi. Takže takový ten normální nepořádek zvládal, paní přišla na generální úklid.“ (Michaela, 38 let)

Přičemž také muži vědí, že tyto rozdílné názory mužů a žen na úklid panují a že by mohli situaci zvládat lépe.

„Na některé věci nedbám tolik jako holky, ale myslím si, že to nebylo tak hrozné.“ (Petr, 39 let)

„Jako bordel jsem zvládal, moc jsem nevařil, ale chodila ta paní na úklid, takže si myslím, že jsem to zvládal. Jako dalo by se to zvládat líp, ale nebyl důvod.“ (Jiří, 39 let)

Ani mužům, ani ženám se nezměnil pohled na svého partnera poté, co začal muž čerpat rodičovskou dovolenou. Muži převážně zmiňovali, že se jejich názor nezměnil především proto, že ani předtím nepřehlíželi aktivity, které partnerka v domácnosti dělala a proto, že věděli, že její role není jednoduchá. Ženy naopak odpovídaly, že si svého muže vážily a obdivovaly ho už před čerpáním rodičovské dovolené převážně z toho důvodu, že věděly už předtím, že mají oproti jiným ženám doma muže, který se běžně na domácích aktivitách podílí.

„Nějak zásadně ne, protože jsem už předtím věděl, že to, co dělá, není jednoduché, protože jsem s malým docela aktivně pomáhal už v době, kdy byla na dovolené přítelkyně.“ (Daniel (46 let)

„Neřekl bych, já si jí vážím a vážil jsem si jí i předtím, takže jsem nepřehlížel ty práce, co ona dělala, a já jsem nemusel.“ Ondřej, 39 let)

Asi ani ne, angažoval se už hodně předtím, protože to není klasický zaměstnanec s 8 hodinovou pracovní dobou. Spíš si ho vážím, když slyším, jak to chodí v jiných rodinách u svých kolegyň, kde by ony musely navařit, vyprat, všechno udělat a pak on by v uvozovkách hlídal.“ (Klára, 31 let)

U všech účastnic zaměstnavatel reagoval spíše pozitivně, byl rád, že si nemusí shánět náhradu, u mužů se jednalo spíše o neutrální reakci, ve které jim většinou vyšel vstříc, a hledali spolu nějaký kompromis, aby o ně společnost nepřišla jako o zaměstnance úplně.

„Hledali jsme společné řešení, abych byl pro zaměstnavatele dostupný pořád, protože na té pozici jsem stále jediný, takže šlo spíš o to, abych neparalyzoval firmu.“ (Ondřej, 31 let)

Jeden účastník byl v době rodičovské dovolené nezaměstnaný, zatímco jeho partnerka podnikala a jeden účastník byl živnostníkem. Otázka se na ně tudíž nevztahovala.

Jak účastníci, tak účastnice shodně vypověděli, že s mužem čerpajícím rodičovskou dovolenou nemělo jejich okolí, až na výjimku, žádný problém. Ze strany rodičů obou partnerů se setkávaly páry většinou s pochopením, mnohdy až pozitivní reakcí. Klára (31 let) například vypověděla:

„Já mám třeba maminku, která je taková feministka, takže ta byla výslovně nadšená, jeho rodiče s tím také neměli žádný problém, naopak si myslím, že říkala, že to je skvělý, že ta možnost tady je.“

Lenky (39 let) se pouze maminka zeptala, zda jí není líto, že se vrací do práce a nezůstává s „malou“ doma, v čemž lze vyzorovat určité nepochopení. Nikdy jí to ale nevymlouvala. Matka Ondřeje (39 let), jejího manžela, zase projevila určitý strach o synovu pozici v práci, jakmile ale zjistila, že není ohrožena, uspokojila se.

Pouze Jiřího (39 let) matka dala občasnými narážkami najevo, že se jí jeho rozhodnutí o čerpání rodičovské dovolené nelíbí.

Kamarádi většinou muže na rodičovské dovolené obdivují a někdy si z nich dělají v dobrém smyslu srandu. Petrovi kamarádi zastávají názor, že to „*není nic světoborného, že by to dokázali taky*“ (Petr, 39 let). Prý mají představu o tom, že by si s dítětem jen hráli, ale Petr si z tohoto pohledu nic nedělá.

Co se týče změny okruhu přátel, ani zde se názory mužů a žen nerůznily. S muži, kteří tvrdili, že je rodičovská dovolená v tomto ohledu nijak nepostihla, ženy jen souhlasily, jeden pár shodně (samozřejmě nezávisle) na sobě usoudil, že se mužům okruh přátel spíše rozšířil o některé partnerčiny kamarádky, které v tom samém období také čerpaly rodičovskou dovolenou a protože se jejich děti znaly, vyražel s nimi ven i Petr (39 let).

Muži se shodně necítili rodičovskou dovolenou odizolovaní od svých přátel, protože se s partnerkou v péči o dítě střídali a poté, co přišla z práce, se s nimi normálně vídali. Také ženy to tak cítily a vypovídaly to samé, co muži.

Všichni nahlíželi na čerpání rodičovské dovolené velice pozitivně a brali ji jako super zkušenost, muži toho nelitují a klidně by do toho šli znovu, i když někteří již další potomky nechtějí.

Bavilo mě to, bylo to dobré, neměnil bych. Doporučte všem chlapům, že je to super, ať nejsou líní.“ (Jiří, 39 let)

Bylo to super, právě proto jsem nehledal práci nějak dál, snažil jsem se samozřejmě něco najít, ale hledal jsem něco blíž k domovu.“ (Daniel, 46 let)

Partnerky mužů si také neuvědomují, že by jejich protějšky nebyly spokojené. Co se týče vlastní spokojenosti, pouze Klára (31 let) vyjádřila názor, že „*bylo srdcervoucí odcházet v tak nízkém věku od dcery*“ a „*role matky mě naplňuje, takže teď u druhého dítěte znova Petr na rodičovskou nepůjde, chci si ji užít.*“

Výjimkou je Michaela (38 let), která sice čerpání rodičovské dovolené mužem nelituje a neměnila by, ale současná situace si žádala, aby s druhým dítětem čerpala rodičovskou dovolenou ona.

Nejčastější výhodou, zmiňovanou shodně na stranách mužů i žen, byl vztah muže s dítětem a čas, který spolu stráví. Muži se nejčastěji shodli na tom, že bylo skvělé vidět pokroky, které dítě ve vývoji udělalo a že jsou o to ostatní muži ochuzeni. Ženy navíc zmiňovaly také možnost přerušit zaměstnání pouze po dobu mateřské dovolené. V této otázce je znovu (stejně jako v anketním šetření) vidět pragmatičnost žen. Zatímco pouze jeden účastník zařadil do výhod ekonomickou stránku (přestože je to hlavní důvod, proč ji účastníci čerpali nebo čerpají), každá žena uvedla mezi výhodami buď finance, nebo zaměstnání, přestože u nich většinou nestály na prvním místě.

„Navážou spolu takový vztah, jaký by nikdy nenavázali, kdyby přišel Ondra z práce domů a hodinu si s ní hrál, než by šla spát. Výhoda je i to, že můžu odjet na služební cestu a vím, že se o ni někdo postará.“ (Lenka, 39 let)

„Hlavně asi finanční výhody, teda že jsme měli vyšší příjem a také to, že se ten táta s tím dítětem naučí ten denní režim, ne, že přijde z práce a vidí ho jen na chvíli.“ (Zuzana, 34 let)

Zatímco vykazovaly ženy mnohem větší pragmatičnost, pokud zvažovaly výhody muže na rodičovské dovolené, v dotazu na nevýhody se ukázalo, že čtyři z pěti vnímaly odcizení od dítěte a to, že od něj „odešly“.

„Měla jsem pocit, že byla malá, nebyly jí ani dva roky, že bych měla být s ní.“ (Klára, 31 let)

„Nevýhody nevidím, klidně bych to udělala znovu, měla jsem ale problém s tím, že odcházím od toho malého dítěte.“ (Zuzana, 34 let)

Muži naopak vnímali především pozitiva, negativa těžko hledali. Daniel (46 let) a Petr (39 let) zmínili pracovní nevýhodu, která provází rodičovskou dovolenou jako celek, ale nevztahovali ji přímo na sebe, jelikož se jich netýkala. Ondřej (31 let) považoval za nejtěžší to, že byl vytržen z běžné rutiny a přešel do režimu, v němž dítě všechno mění, přičemž největší roli hrál ze začátku strach, aby neudělal něco špatně. Pro Jiřího (39 let) bylo zase nejobtížnější setkávat se s maminkami na rodičovské dovolené, se kterými

nenášel společnou řeč, přičemž ale nechtěl svého syna ochudit o sociální kontakt na hřištích a pískovištích.

6.2.2 Ženy čerpající rodičovskou dovolenou

Účastníci, kteří byli osloveni z řad partnerů, kde rodičovskou dovolenou čerpá nebo čerpala žena, byli zařazeni do výzkumu z důvodu nalezení genderových rozdílů v názorech na vystřídání se na rodičovské dovolené, na důvody, které by je k tomu vedly či jim v tom naopak bránily a na situaci, kdy by ji muži opravdu měli v konkrétních párech čerpat.

Pouze jeden účastník přemýšlel o rodičovské dovolené, i když mu bylo jasné, že kvůli vyššímu platu by ji čerpat nemohl. „*Přemýšlel, ale nedopadlo by to kvůli penězům, jinak bych šel třeba aspoň na rok, čím dřív, tím líp, nebo od narození do roka, dvou let, pak už se mi to zdá zbytečný.*“ (Jan, 36 let). Stejně tak jeho partnerka odmítla tuto situaci, a to především z finančního hlediska.

Ostatní respondenti o rodičovské dovolené ani nepřemýšleli, jako hlavní důvod byla opět zmíněna ekonomická nevýhodnost, v případě Martina (36 let) pak také to, že zatímco on pracuje jako živnostník stále z domova, manželka by při opačném čerpání rodičovské dovolené byla nucena chodit do zaměstnání.

Také pouze jedna účastnice se zmínila o tom, že o částečném čerpání rodičovské dovolené partnera přemýšlela, jelikož vydělávají přibližně stejně peněz. Kateřina (33 let) o tom však manželovi nikdy neřekla, protože nevěřila tomu, že by manžel chtěl. Zajímavé je, že manžela (Radek, 33 let) čerpání rodičovské dovolené nenapadlo z důvodu, že tuto situaci nebylo potřeba řešit jinak než standardním, zažitým způsobem. „*Nebylo to potřeba řešit, bylo to takové samozřejmé, že je žena na rodičovské, a Katka neměla ani náznak toho, že by to chtěla.*“

Radka (32 let) dokonce řekla, že ji její práce nenaplnovala, a proto by přítele na rodičovskou dovolenou ani nepustila. Miloslav (35 let) tedy o rodičovské dovolené vůbec nepřemýšlel, ale po poskytnutí informace, že se na ní dá vystřídat, by takovou možnost klidně zvážil, i když pouze na kratší období, třeba na jeden až dva měsíce.

Všichni účastníci, bez ohledu na pohlaví, jsou přesvědčeni o tom, že by muži zvládli péči o dítě na rodičovské dovolené. Ženy o svých partnerech vůbec nepochybovaly, muži pouze ve dvou případech podotkli, že neví, zda by jejich péče byla stejně kvalitní jako od jejich partnerky, ale že by to rozhodně zvládli.

U účastníků, kde čerpá rodičovskou dovolenou žena, je zřejmé, že funguje spíše tradiční rozdělení mužských a ženských rolí, kdy ženské role, týkající se péče o domácnost, jsou někdy delegovány na muže, ale spíše výjimečně, pokud si to tak situace žádá:

„Myslím, že pomáhám, ale ne asi tak úplně, jak by chtěla. My to máme rozdělený jinak, já se starám o barák z té trochu jiné stránky a ona se stará spíš o ty děti a domácnost.“ (Radek, 33 let)

„Tak spokojená s podílem na domácích aktivitách jsem tak padesát na padesát, udělám mu seznam a pak se spolehnu na to, že to udělá.“ (Aneta, 33 let)

Genderová rozdílnost názorů je v této otázce zřejmá. U účastníků, kteří přiznávají, že nepomáhají asi zcela dostatečně a mohli by se polepšit, jejich partnerky souhlasí s tím, že je jejich pomoc dostatečná. U párů, kde si muž myslí, že dostatečně pomáhá, jsou odpovědi partnerek zdráhavé a naznačují, že tomu tak není. Ve čtyřech z pěti případů účastnice udávají, že musí muži naznačit, s čím je potřeba v domácnosti pomoci.

Naopak v další otázce, zda se muž věnuje dostatečně dítěti/ dětem a zda jsou muži i ženy s těmito aktivitami spokojeni, panuje v názorech obecná shoda, že se muži věnují dětem dostatečně a jak muži, tak ženy jsou spokojené s množstvím a náplní tohoto času.

„Jsem naprosto spokojená, Tomáš se Moničce věnuje dost, hraje si s ní, když potřebuji pomoci, tak se o ni postará, přečte jí pohádku, nemyslím si, že by spolu netrávili čas.“ (Lucie, 34 let)

Jak s časem, tak s náplní jsem spokojený, mám relativně flexibilní pracovní dobu, takže trávím doma relativně hodně času.“ (Tomáš, 40 let)

Výhody čerpání rodičovské dovolené mužem nevidí tři páry. Pro Radku (32 let), která nebyla příliš spokojená v práci a brala menší plat než Miloslav (35 let), by tato situace nebyla akceptovatelná, rodičovská dovolená ji naplňuje. Pro Kateřinu (33 let), která o Radkovi (33 let) a rodičovské dovolené přemýšlela, se jednalo spíše o minulé období čerpání rodičovské dovolené, jelikož nechtěla být doma celou dobu s dětmi a těšila se do práce. Situaci ale vyřešila po svém. „*Výhoda by to byla, kdybych nezačala chodit do práce už teď, ale tím, že jsem začala chodit, už když byl Kubovi rok, Terezce teda sice dva a teď chodím znova, tak mi to nechybí.*“ (Kateřina, 33 let)

Jan (36 let) s Michaelou (34 let) naopak oba nějakou výhodu našli, Jan především v budování lepšího pouta a vztahu s dítětem, Michaela naopak to, že by si Jan rodičovskou dovolenou užil a dcera Julie taky, protože „*by s ní asi víc blbnul*“. (Michaela, 34 let)

Jeden pár byl rozpolcený, zatímco Aneta (37 let) by viděla výhodu v tom, že by nemusela být pořád doma, Martin (36 let) žádnou výhodu neviděl, protože by se jim zhoršila finanční situace a byl by doma skoro stejně, jako je doma teď.

Mezi nevýhody převážně patří na straně žen i mužů nejčastěji finanční stránka, dále účastníci zmiňovali izolovanost žen od okolního sociálního světa a také to, že být pořád doma s dětmi musí lézt občas na nervy. Ženy viděly jako nevýhodu především finanční stránku a jednou byl zmíněn názor, že by přišla žena z práce a musela by po muži uklízet.

Většina žen, kdyby opominula svůj menší plat, by na nějaký čas vystřídání na rodičovské dovolené uvítala. Muži by naopak kromě Jana (36 let), který tvoří výjimku, vystřídání na rodičovské dovolené nevítili, ale byli by ochotní, pokud by si to partnerka přála a nebránila by jim v tom ekonomická stránka, na nějaký čas na rodičovské dovolené setrvat.

6.3 Závěr kvalitativního výzkumu

Na základě kvalitativního šetření byly vytvořeny 3 hypotézy.

Hypotéza 1: Názory mužů a žen na muže na rodičovské dovolené se významně neliší., a to především v ohledu zvládání rodičovské dovolené muži. Přetrvávají rozdíly na dělbu rolí v rodině.

Odůvodnění hypotézy: Genderová rozdílnost v názorech na muže čerpající rodičovskou dovolenou je ovlivněna tím, zda mají účastníci přímou zkušenost s touto problematikou. V párech, kde muž nějakou dobu rodičovskou dovolenou čerpal, lze nalézt mnohem menší rozdíly v názorech na tuto problematiku. V tradičním rodinném modelu se tyto názory významně genderově liší. Lze se domnívat, že větší soulad v názorech vzniká na základě možnosti vyzkoušení si na nějaký čas výměnu tradičních rodinných rolí, což je podmíněno tím, že jsou tyto páry moderněji smýšlející a k této výměně otevřenější. Odlišné názory zůstávají v otázce rozdělení rolí v rodině.

Přestože byly větší rozdíly v názorech u druhé skupiny účastníků zřejmé, tykaly se spíše rozdělení sociálních rolí v rodině, než toho, zda by muž chtěl či zvládl rodičovskou dovolenou čerpat.

Hypotéza 2: Genderové rozdíly v názorech na dělbu rolí v rodině a střídání se v péči o dítě jsou výrazněji viditelné v rodinách, kde rodičovskou dovolenou čerpá žena.

Rozdíly nejsou zásadní v otázkách, jak se muži věnují svým dětem či jak by situaci zvládli, pokud by šli na rodičovskou dovolenou. V tom se partneři víceméně shodují. Rozdíl mezi postoji mužů a žen je zřetelný právě spíše v pojetí rodinné dělby aktivit, i když si ženy nestěžují na to, že by jim tradiční model rodinného způsobu života nevyhovoval.

Hypotéza 3: Nejčastěji je volba partnera, který bude čerpat rodičovskou dovolenou, založena na finančních důvodech, na čemž se shodnou muži i ženy.

Primárními důvody, proč by muž měl, ale také neměl čerpat rodičovskou dovolenou, jsou opravdu důvody ekonomické. Shodují se na tom muži i ženy. Partneři se mezi sebou vzájemně v obou skupinách účastníků shodovali, i když odpovídali v podstatě na opačnou otázku, tedy první skupina účastníků na to, proč šel muž čerpat rodičovskou dovolenou, zatímco v druhé skupině účastníků byla pokládána (dle situace, ale spíše) otázka, proč ji muž čerpat nešel.

7 Závěr

Záměrem diplomové práce bylo přiblížit problematiku rodičovské dovolené z pohledu genderové rozdílnosti názorů. Cílem práce bylo především zjistit, jaký názor má na muže na rodičovské dovolené a na jejich rodinnou situaci společnost z pohledu genderové rozdílnosti. Dále také zjistit, jaké genderové rozdíly v postojích panují v samotných rodinách, kde toto prohození rolí funguje nebo fungovalo, a naopak, jak na toto fungování nahlíží rodiny, kde na čerpání rodičovské dovolené nahlíží tradičním způsobem.

V teoretické části práce byla přiblížena problematika vnímání dělby sociálních rolí v rodině, která se v současné době pohybuje na pomezí tradičního a moderního přístupu. Tradiční model považuje dělbu rolí za více striktní a sociální role jsou v něm vyhraněnější. V přístupu moderním jsou role a s nimi spojené domácí aktivity flexibilněji přelévány mezi muže a ženu. S tímto fenoménem současné společnosti souvisí také pojem aktivní otcovství, ve kterém se z „odcizeného“ otce stává otec pečující a věnující se aktivně dětem.

Praktická, empirická část práce zaměřila pozornost na muže na rodičovské dovolené. Ti tvoří součást rodiny, ve které byli partneři ochotni prohodit si na určitý čas sociální role „živitele“ a „pečovatelky“.

Byly provedeny dvě výzkumné akce, jejichž výsledky se doplňují. Anketní šetření, provedené v rámci kvantitativního přístupu, zahrnuje 300 respondentů bez ohledu na jejich zkušenosti s čerpáním rodičovské dovolené muži. Polostrukturované rozhovory byly určeny dvěma skupinám partnerských párů (5 párů, kde rodičovskou dovolenou čerpají/čerpali muži a 5 párů, kde rodičovskou dovolenou čerpají/čerpaly ženy). V závěru práce jsou propojeny výsledky obou výzkumných akcí.

1. Z výzkumu vyplynulo, že jsou srovnatelné především výsledky respondentů z anketního šetření a výsledky z kvalitativního výzkumu s účastníky, u nichž čerpala rodičovskou dovolenou žena. Výsledky tedy odpovídají spíše tomu, že se většina stále přiklání k tradičnímu modelu rodiny. Rozdělení rolí tradičním způsobem více

preferovali muži, ale přikláněla se k němu také téměř polovina žen. Přesto byli všichni přesvědčeni o tom, že by se muži a ženy měli v péči o dítě střídat. To už tradičnímu modelu rodiny přímo neodpovídá.

2. Dále jsou respondenti přesvědčeni, a to nezávisle na pohlaví, že se muži do každodenní péče o dítě zapojují dostatečně, což potvrzují také účastníci a účastnice ze skupiny rodin s matkami na rodičovské dovolené.
3. V oblastní střídaní se v péči o dítě a o dělbu domácích prací bylo z výsledků výzkumu zřejmé, že nelze názory účastníků z rodin, kde čerpá/čerpala rodičovskou dovolenou muž, srovnávat s dalšími skupinami, tedy s respondenty ankety a s účastníky rozhovorů z rodin, kde čerpá/čerpala rodičovskou dovolenou žena. Díky prohození sociálních rolí mají totiž tito účastníci výrazně odlišný názor. Dodnes, i když již muž v takové rodině rodičovskou dovolenou nečerpá, zůstal mu osvojen návyk, že jsou domácí práce a péče o dítě rovnoměrně rozprostřeny mezi partnery. Tato vlastnost nebyla u většiny účastníků z druhé skupiny nalezena. V ní bylo považováno jak muži, tak ženami za samozřejmé, že tyto činnosti provozují spíše ženy, i když s tímto rozdělením nejsou nespokojené.
4. Z výzkumu naopak zcela jasně vyplynulo (u všech tří částí), že ve všech ohledech rozhodování, kdo z partnerů půjde na rodičovskou dovolenou, převažuje finanční hledisko. Na tom se jednoznačně shodli respondenti obou pohlaví. Přesto však lze v tomto pohledu na důvody čerpání nalézt jistý genderový rozdíl. Ženy ve volbě dalších výhod a důvodů vykazovaly mnohem pragmatičtější náhled na situaci než muži. Výzkum ukázal, že muži v tomto hledisku zaujímali emotivnější postoje než ženy, které sdílejí spíše věcný pohled (racionální hledisko).
5. Porovnáme - li genderově rozdílná stanoviska partnerských párů, lze zjistit, že se názory na jednotlivé aspekty týkající se dané problematiky nijak významně neliší, přestože rozdíly vykazují spíše ty páry, kde čerpala rodičovskou dovolenou žena. Lze

tedy předpokládat, že přiblížení postojů k dělbě rodinných rolí a fungování rodiny ovlivňuje (přechodné) prohození obvyklých sociálních rolí.

6. Ani rozdíly v názorech respondentů, kteří nebyli zkoumáni v páru, nejsou nijak významné. Významnější rozdíl byl nalezen pouze v pohledu na tradiční vs. moderní vnímání rodinného života a rolí v něm. Ženy vykazovaly spíše modernější náhled na uspořádání rodinných vztahů, co se týče střídání péče o dítě a domácí aktivity, ale zároveň také relativní spokojenost s tradičním modelem, ve kterém je muž živitelem rodiny. To také koresponduje s jejich preferencemi, kdyby se měly rozhodovat o své vlastní situaci. Bylo zjištěno, že by většina „nenechala“ svého partnera rodičovskou dovolenou čerpat. Muži naopak vykazovali zájem spíše o tradiční způsob rodinného uspořádání. Skoro stejné množství respondentů ale uvedlo, že by si přálo alespoň částečně zkusit čerpat rodičovskou dovolenou.
7. Z výzkumu vyplynulo, že se více než polovina respondentů mužského pohlaví nebrání představě částečného čerpání rodičovské dovolené, což je podpořeno také více než polovinou respondentek. Většina respondentů nezávisle na pohlaví se shoduje na tom, že by čerpání oběma rodiči nemělo být direktivně nařízeno, jelikož se jedná především o rozhodnutí partnerů. Proto by bylo vhodné inspirovat se legislativou zemí, ve kterých podporují čerpání rodičovské dovolené oběma rodiči určitými benefity a zvýhodněními, povinné lhůty nejsou v tomto případě vhodné.
8. Jestliže je v České republice jedním z hlavních důvodů při rozhodování, kdo z partnerů půjde na rodičovskou dovolenou, finanční hledisko, je třeba při snaze o rovnější čerpání k této informaci přihlídnout. Mnohdy si totiž rodič, který by si rodičovskou dovolenou rád zkusil, nemůže její čerpání dovolit, protože by svým ušlým ziskem narušil finanční stabilitu rodiny. Páry by tak především mohlo motivovat k rovnějšímu čerpání rodičovské dovolené legislativní zavedení finančního bonusu k rodičovskému příspěvku. Ten by mohl být buď paušální, nebo během čerpání dovolené druhým rodičem k výši rodičovského příspěvku pravidelně připočítávaný. Tak by mohl druhému rodiči (většinou živiteli) nahradit ušlý příjem.

Dále by mohli být rodiče zvýhodněni také například jednorázovou slevou na dani, která by se připočetla ke slevě na vyživované dítě. Vzhledem k tomu, že je možné si v České republice navolit libovolně délku čerpání rodičovské dovolené až do věku 4 let dítěte, benefit v podobě delšího čerpání rodičovské dovolené, který bylo možné vidět ve vybraných evropských zemích, není vhodným prostředkem k dosažení čerpání rodičovské dovolené oběma partnery v České republice.

8 Použitá literatura

Odborná literatura – tištěné zdroje

BOURDIEU, P. Nadvláda mužů. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2000. 148 s. ISBN 80-7184-775-5.

CRANNY-FRANCIS, A. Gender studies: terms and debates. New York: Palgrave Macmillan, 2003. ISBN 97-80333-776-127.

GIDDENS, A. Unikající svět: Jak globalizace mění náš život. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000. 135 s. ISBN 80-85850-91-5.

JANOŠOVÁ, P. Dívčí a chlapecká identita. Vývoj a úskalí. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a. s., 2008. ISBN 978-80-247-2284-9.

HARTL, P. HARTLOVÁ, H. Psychologický slovník. Vyd. 2. Praha: Portál, 2009. 774 s. ISBN 978-80-7367-569-1.

KARSTEN, H. Ženy - muži: [genderové role, jejich původ a vývoj]. Praha: Portál, 2006. Spektrum (Portál). ISBN 80-7367-145-X.

KUBÍČKOVÁ, K. Matkové: Mateřští otcové. Gender, rovné příležitosti, výzkum, 2003, 4 (3-4), 1-4.

KUBÍČKOVÁ, K. Pečující otcové. Aperió – nezávislý rodičovský čtvrtletník. 2004, 3, 1, s. 21 - 22. ISSN 1214-7389

KUNDRA, L. Legislativní možnosti podpory aktivního otcovství. Praha: Otevřená společnost - Centrum ProEquality, 2009. Analýza. ISBN 978-80-87110-14-0.

LIPPA, R. Pohlaví: příroda a výchova. Praha: Academia, 2009. Galileo. ISBN 978-80-200-1719-2.

MAŘÍKOVÁ, H., ČERMÁKOVÁ M. Proměny současné české rodiny: (rodina - gender - stratifikace). Praha: Sociologické nakladatelství, 2000. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-85850-93-1.

MATOUŠEK, O. Rodina jako instituce a vztahová síť. 2., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-85850-24-9.

MOŽNÝ, I. Moderní rodina: (mýty a skutečnosti). Brno: Blok, 1990. ISBN 80-7029-018-8.

MOŽNÝ, I. Rodina a společnost. Ilustroval Vladimír JIRÁNEK. Praha: Sociologické nakladatelství, 2006. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-86429-58-X.

MOŽNÝ, I. Sociologie rodiny. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. 252 s. ISBN 80-85850-75-3.

NAKONEČNÝ, M. Sociální psychologie. Praha: Academia, 1999,2009. ISBN 80-200-1679-9.

NEŠPOROVÁ, O. 2012. „Mateřství a otcovství v současnosti s přihlédnutím k historickému kontextu“. Lidé města/Urban people14 (3): 457-486. ISSN 1212-8112.

RENZETTI, C., CURRAN, D. Ženy, muži a společnost. Praha: Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0525-2.

SMETÁČKOVÁ, I., VLKOVÁ K. Gender ve škole: příručka pro vyučující předmětů občanská výchova, občanská nauka a základy společenských věd na základních a středních školách. Praha: Otevřená společnost, 2005. ISBN 80-903331-2-5.

VÁGNEROVÁ, M. Vývojová psychologie: dětství a dospívání. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1.

VALDROVÁ, J. Abc feminismu. Brno: Nesehnutí, 2004. ISBN 80-903228-3-2.

VALDROVÁ, J. Gender a společnost: [vysokoškolská učebnice pro nesociologické směry magisterských a bakalářských studií]. V Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2006. ISBN 80-7044-808-3.

Velký sociologický slovník. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-164-1.

VĚŠÍNOVÁ, E., MAŘÍKOVÁ H. (eds.). Společnost žen a mužů z aspektu gender: [sborník studií vzniklých na základě semináře Společnost, ženy a muži z aspektu gender pořádaného Nadací Open Society Fund Praha]. Praha: Open Society Fund, 1999.

Internetové zdroje, elektronické dokumenty

Česká správa sociálního zabezpečení [online]. 2015 [cit. 2016-12-21]. Dostupné z: http://www.cssz.cz/cz/casopis-narodni-pojisteni/archiv-vydanych-cisel/clanky/penezita_pomoc_v_materstvi.htm

Duvander, A. - Z., Haas, L., and Hwang, P. (2016) 'Sweden country note', in: Koslowski A., Blum S. and Moss P. (eds.) International Review of Leave Policies and Research 2016. Available at: http://www.leavenetwork.org/lp_and_r_reports/

Expatica: Family and maternity benefits in Portugal [online]. 2016 [cit. 2016-12-20]. Dostupné z: http://www.expatica.com/pt/healthcare/Family-and-maternity-benefits-in-Portugal_105296.html

Finexpert: Rodičovský příspěvek a rodičovská dovolená [online]. 2013 [cit. 2017-01-23]. Dostupné z: <http://finexpert.e15.cz/rodicovsky-prispevek-a-rodicovska-dovolena>

Försäkringskassan [online]. 2016 [cit. 2016-12-21]. Dostupné z: www.forsakringskassan.se/arbetsgivare/foralder

Kocourková, J. (2016) 'Czech Republic country note', in: Koslowski A., Blum S. and Moss P. (eds.) International Review of Leave Policies and Research 2016. Available at: http://www.leavenetwork.org/lp_and_r_reports/

Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR: Co se mění v roce 2017? Novinky Ministerstva práce a sociálních věcí [online]. Praha, 2017 [cit. 2017-03-08]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/29019>

Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. Národní zpráva o rodině, [on-line] 2004. [cit. 10. 2. 2005]. Dostupné na: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/274/040804a.pdf>

Macht A., Popescu R. (2016) 'Romania Country note', in: Koslowski A., Blum S. and Moss P. (eds.) International Review of Leave Policies and Research 2016. Available at: http://www.leavenetwork.org/lp_and_r_reports/

Moss, P. (2016) International Review of Leave Policies and Research 2015. Dostupné z: http://www.leavenetwork.org/fileadmin/Leavenetwork/Annual_reviews/2016_Full_draft_20_July.pdf

Parental leave entitlements: Historical perspective (around 1870 - 2014). Cesifo group[online]. Mnichov: Center of economic studies, 2014 [cit. 2016-12-12]. Dostupné z: <https://www.cesifo-group.de/ifoHome/facts/DICE/Social-Policy/Family/Work-Family-Balance/parental-leave-entitlements-historical-perspective/fileBinary/parental-leave-entitlements-historical-perspective.pdf>

Practical law: Employment and employee benefits in Romania: overview [online]. 2013 [cit. 2016-12-20]. Dostupné z: <http://us.practicallaw.com/9-503-3388?q=&qp=&qo=&qe=#a960793>

Segurança social [online]. Social system, 2016 [cit. 2016-12-20]. Dostupné z: <http://www.seg-social.pt/subsidio-parental>

SMĚRNICE RADY 96/34/ES. Ministerstvo vnitra a sociálních věcí [online]. 1996 [cit. 2016-12-12]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/1413/sr_1996_034.pdf

SMĚRNICE RADY 2010/18/EU. EUR-LEX: Přístup k právu Evropské unie [online]. 2010 [cit. 2016-12-12]. Dostupné z: <http://eur-ex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2010:068:0013:0020:CS:PDF>

Statistisk sentralbyrå: Statistics Norway [online]. Oslo: Statistics Norway, 2016 [cit. 2016-12-20]. Dostupné z:

<http://ssb.no/en/befolkning/statistikker/likekom/aar?fane=arkiv#content>

Sweden sverige [online]. Stockholm: Swedish Institute, ©2013-2016 [cit. 2016-12-21].

Dostupné z: <https://sweden.se/society/10-things-that-make-sweden-family-friendly/>

NAV. Paternal quota (paternity leave), maternal quota and shared period [online]. Arbeids- og velferdsetaten, 2016 [cit. 2016-12-19]. Dostupné z: www.nav.no

Wall, K. and Leitão, M. (2016) 'Portugal country note', in: Koslowski A., Blum S. and Moss P. (eds.) International Review of Leave Policies and Research 2016. Available at: http://www.leavenetwork.org/lp_and_r_reports/

Zákony centrum [online]. Economia, 2015 [cit. 2016-12-21]. Dostupné z: <http://zakony.centrum.cz/clanky/matrska-a-rodicovska-dovolena-dle-zakoniku>

Zákon č. 262/2006 Sb. Zákoník práce: S komentářem. 1. Praha: Anag, 2017.

Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře in: ÚZ č. 1179 - Sociální zabezpečení 2017, Sagit, 2017.

9 Přílohy

Příloha 1: Anketní lístek

Dobrý den,

Chtěla bych Vás požádat o vyplnění anketního lístku, který se týká rodičovské dovolené z pohledu genderových rozdílů a poslouží jako podklad k mé diplomové práci. Anketní lístek je určen pro respondenty ve věku 20 – 50 let, je zcela anonymní a získané informace budou využity pouze pro mé studijní účely.

U každé otázky zvolte vždy jen jednu odpověď, pokud není u otázky uvedeno jinak.

Děkuji,

Daniela Drncová

1) Jaké je Vaše pohlaví?

- a. Muž
- b. Žena

2) Kolik je Vám let?

- a. 20-24
- b. 25-34
- c. 35-44
- d. 45-50

3) Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

- a. Základní
- b. Střední bez maturity (včetně vyučení)
- c. Střední s maturitou
- d. Vyšší a vysokoškolské

4) Jaký je Váš rodinný stav?

- a. Svobodný/a
- b. Ženatý/vdaná

- c. Soužití partnerů
 - d. Rozvedený/á
 - e. Jiný, uveďte:
- 5) **Jste rodičem nezletilého dítěte?**
- a. Ano
 - b. Ne
- 6) **Zapojují se podle Vás muži dostatečně do každodenní péče o děti předškolního věku?**
- a. Určitě ano
 - b. Spíše ano
 - c. Spíše ne
 - d. Určitě ne
- 7) **Věříte, že jsou muži schopni postarat v rámci rodičovské dovolené o dítě stejně kvalitně jako ženy?**
- a. Určitě ano
 - b. Spíše ano
 - c. Spíše ne
 - d. Určitě ne
- 8) **Domníváte se, že by se rodiče měli v péči o dítě střídat?**
- a. Určitě ano
 - b. Spíše ano
 - c. Spíše ne
 - d. Určitě ne
- 9) **Souhlasíte s názorem, že je rodičovská dovolená spíše záležitostí ženy a muž by měl zastávat především roli živitele?**
- a. Určitě ano
 - b. Spíše ano
 - c. Spíše ne
 - d. Určitě ne
- 10) **Znáte ve svém okolí nějakého muže, který čerpá rodičovskou dovolenou?**

- a. Ano, několik jich znám
- b. Ano, jednoho znám
- c. Nevím
- d. Ne, neznám nikoho takového

11) Jaké důvody podle Vás nejčastěji vedou muže k čerpání rodičovské dovolené?

Vyberte 1-3 možnosti:

- a. Finanční
- b. Chtějí se více přiblížit svému dítěti/ svým dětem
- c. Chtějí si zkusit starat se o děti a domácnost
- d. Dohoda partnerů o výhodnosti, pokud bude zaměstnaná žena
- e. Zdravotní důvody
- f. Ztráta zaměstnání
- g. Jiný důvod:

12) Jaký máte názor na to, že by se na rodičovské dovolené rodiče vystřídali?

- a. Mělo by to být povinné
- b. Mělo by to být jen podle dohody rodičů
- c. Nemělo by to být vůbec

13) Přál byste si zůstat alespoň na část rodičovské dovolené doma?

Přála byste si, aby Váš partner zůstal alespoň na část rodičovské dovolené doma?

- a. Určitě ano
- b. Spíše ano
- c. Spíše ne
- d. Určitě ne

14) Otázka pro muže: Pokud byste si to nepřál, byl byste ochotný jít na rodičovskou dovolenou (alespoň na část)?

- a. Určitě ano
- b. Spíše ano
- c. Spíše ne
- d. Určitě ne

15) Otázka pro ženy: Pokud byste si to nepřála, byla byste ochotná „nechat čerpat“ Vašeho partnera rodičovskou dovolenou (alespoň část)?

- a. Určitě ano
- b. Spíše ano
- c. Spíše ne
- d. Určitě ne

16) Z jakých důvodů byste čerpal rodičovskou dovolenou (alespoň část)? Z jakých důvodů byste „nechala čerpat“ Vašeho partnera rodičovskou dovolenou (alespoň část)? Vyberte 1 – 3 možnosti:

- a. Finanční
- b. Chtějí se více přiblížit svému dítěti/ svým dětem
- c. Chtějí si zkusit starat se o děti a domácnost
- d. Dohoda partnerů o výhodnosti, pokud bude zaměstnaná žena
- e. Zdravotní důvody
- f. Ztráta zaměstnání
- g. Jiný důvod:

Příloha 2: Kvalitativní šetření

A: Muži na rodičovské dovolené

Otázky pro muže

- 1) Jak dlouho již rodičovskou dovolenou čerpáte? / Jak dlouho jste ji čerpal?
- 2) Kde jste pracoval před čerpáním rodičovské dovolené nebo kde pracujete?
- 3) Podle čeho jste se s partnerkou rozhodovali, zda půjdete na mateřskou vy nebo partnerka?
- 4) Jak zvládáte skloubit péči o dítě a základní domácí aktivity (uklizení, vaření, praní, mytí nádobí, žehlení, nakupování)?
- 5) Jak se na Vaše rozhodnutí zůstat na rodičovské dovolené díval Váš zaměstnavatel?
- 6) Změnil se nějak Váš pohled na partnerku nebo přímo na roli ženy po rozhodnutí, že budete čerpat dovolenou Vy a ne partnerka?
- 7) Jak se na Vaše rozhodnutí dívalo Vaše okolí, když jste řekl, že jdete na rodičovskou dovolenou – přátelé, rodiče?
- 8) Změnil se nějak Váš okruh přátel poté, co jste začal čerpat rodičovskou dovolenou?
- 9) Cítíte se spokojený s dětmi na rodičovské dovolené?
- 10) Jaké hlavní výhody vidíte v tom, že jste na rodičovské dovolené?
- 11) Jaké hlavní nevýhody vidíte v tom, že jste na rodičovské dovolené?
- 12) Co pro Vás bylo nejtěžší na zvládnutí role otce na rodičovské dovolené?
- 13) Šel byste na rodičovskou dovolenou znovu? Proč ano, proč ne?

Otázky pro ženu

- 1) Jak dlouho manžel čerpá/ čerpal rodičovskou dovolenou?
- 2) Kde pracujete v současné době?
- 3) Podle čeho jste se s partnerem rozhodovali, zda půjdete na mateřskou Vy nebo partner?
- 4) Jak si myslíte, že Váš muž zvládá skloubení péče o dítě a základní domácí aktivity?
- 5) Jak se na Vaše rozhodnutí nezůstat na rodičovské dovolené díval Váš zaměstnavatel?

- 6) Změnil se nějak Váš pohled na Vašeho partnera, když začal čerpat rodičovskou dovolenou?
- 7) Jak se na Vaše rozhodnutí, že partner půjde na RD dívalo Vaše okolí, rodiče, přátelé?
- 8) Změnil se nějak okruh přátel Vašeho partnera poté, co začal čerpat rodičovskou dovolenou?
- 9) Myslíte si, že je Váš partner spokojený na rodičovské dovolené?
- 10) Jaké hlavní výhody vidíte v tom, že je Váš partner na rodičovské dovolené?
- 11) Jaké hlavní nevýhody vidíte v tom, že je Váš partner na rodičovské dovolené?
- 12) Co bylo pro Vašeho muže nejtěžší na zvládnání role otce na rodičovské dovolené?
- 13) Chtěla byste, aby šel muž na RD znovu nebo byste chtěla jít spíše Vy?

B: Ženy muži na rodičovské dovolené

Otázky pro muže

- 1) Přemýšlel jste o tom, že byste šel na nějaký čas rodičovskou dovolenou?
- 2) Zvládl byste se starat o dítě/ děti na rodičovské dovolené stejně dobře, jako Vaše partnerka?
- 3) Myslíte si, že dostatečně pomáháte své partnerce v domácnosti, při domácích pracích?
- 4) Jste spokojen s tím, kolik času trávíte se svým dítětem/ svými dětmi a s náplní tohoto času?
- 5) Viděl byste nějaké výhody v tom, že byste čerpal rodičovskou dovolenou?
- 6) Viděl byste nějaké nevýhody v tom, čerpat rodičovskou dovolenou?
- 7) Uvítal byste možnost vystřídat se s partnerkou na rodičovské dovolené?

Otázky pro ženu

- 1) Přemýšlela jste o tom, že manžel půjde na nějaký čas na rodičovskou dovolenou? Pokud ano, na jak dlouho a v jakém věku dítěte?
- 2) Zvládl by se Váš muž starat o dítě/ děti na rodičovské dovolené stejně dobře, jako Vy?

- 3) Jste spokojena s podílem svého muže na základních domácích aktivitách (Uklízení, vaření, mytí nádobí, praní, žehlení, nakupování...)?
- 4) Jste spokojena s podílem muže na péči o dítě, a co jeho péče obnáší?
- 5) Viděla byste nějaké výhody v tom, kdyby byl Váš partner na rodičovské dovolené?
- 6) Viděla byste v tom nějaké nevýhody, kdyby byl Váš partner na rodičovské dovolené?
- 7) Uvítala byste, kdyby se s Vámi Váš partner na rodičovské dovolené vystřídal?

10 Seznam tabulek

Tabulka 1: Porovnání mateřské dovolené v České republice a vybraných evropských zemích	53
Tabulka 2: Porovnání mateřské dovolené v České republice a vybraných evropských zemích	54
Tabulka 3: Porovnání mateřské dovolené v České republice a vybraných evropských zemích	54

11 Seznam grafů

Graf 1: Podíl mužů a žen na anketním šetření.....	58
Graf 2: Věková struktura mužů	59
Graf 3: Věková struktura žen	59
Graf 4: Nejvyšší dosažené vzdělání mužů	59
Graf 5: Nejvyšší dosažené vzdělání žen	59
Graf 6: Rodinný stav mužů.....	60
Graf 7: Rodinný stav žen	60
Graf 8: Zapojují se podle Vás muži dostatečně do každodenní péče o děti předškolního věku?	61
Graf 9: Odpovědi mužů: Zapojují se podle Vás muži dostatečně do každodenní péče o děti předškolního věku?.....	62
Graf 10: Odpovědi žen: Zapojují se podle Vás muži dostatečně do každodenní péče o děti předškolního věku?.....	62
Graf 11: Odpovědi mužů: Jsou muži schopni postarat se v rámci rodičovské dovolené o dítě stejně kvalitně jako ženy?	63
Graf 12: Odpovědi žen: Jsou muži schopni postarat se v rámci rodičovské dovolené o dítě stejně kvalitně jako ženy?	63
Graf 13: Odpovědi mužů: Domníváte se, že by se měli rodiče v péči o dítě střídat?	65
Graf 14: Domníváte se, že by se měli rodiče v péči o dítě střídat?	65
Graf 15: Odpovědi mužů: Souhlasíte s názorem, že je rodičovská dovolená spíše záležitostí ženy a muž by měl zastávat především roli živitele?.....	66
Graf 16: Odpovědi žen: Souhlasíte s názorem, že je rodičovská dovolená spíše záležitostí ženy a muž by měl zastávat především roli živitele?.....	66
Graf 17: Odpovědi mužů: Znáte ve svém okolí nějakého muže, který čerpá rodičovskou dovolenou?	67
Graf 18: Odpovědi žen: Znáte ve svém okolí nějakého muže, který čerpá rodičovskou dovolenou?	67
Graf 19: Odpovědi mužů: Jaké důvody podle Vás nejčastěji vedou muže k čerpání rodičovské dovolené?	68

Graf 20: Odpovědi žen: Jaké důvody podle Vás nejčastěji vedou muže k čerpání rodičovské dovolené? ...	68
Graf 21: Odpovědi mužů: Jaký máte názor na to, že by se rodiče na rodičovské dovolené vystřídali?	69
Graf 22: Odpovědi žen: Jaký máte názor na to, že by se rodiče na rodičovské dovolené vystřídali?	69
Graf 23: Odpovědi mužů: Přál byste si zůstat alespoň na část rodičovské dovolené doma?	71
Graf 24: Odpovědi žen: Přála byste si, aby Váš partner zůstal alespoň na část rodičovské dovolené doma?	71
Graf 25: Odpovědi mužů: Pokud byste si to nepřál, byl byste ochotný jít na rodičovskou dovolenou (alespoň na část)?.....	72
Graf 26: Odpovědi žen: Pokud byste si to nepřála, byla byste „ochotná nechat“ Vašeho partnera rodičovskou dovolenou (alespoň část)?.....	72
Graf 27: Odpovědi mužů: Z jakých důvodů byste čerpal rodičovskou dovolenou (alespoň část)?	73
Graf 28: Odpovědi žen: Z jakých důvodů byste „nechala čerpat“ Vašeho partnera rodičovskou dovolenou alespoň část)?	73